

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 6 (152) 2013

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124
din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009
Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova

*Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova*

Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF Gheorghe AVORNIC

Stilizator *Antonina DEMBIȚCHI*
Machetator *Maria BONDARI*

COLEGIUL DE REDACȚIE:

- Gheorghe Ciocanu* (doctor habilitat în științe fizico-matematice, profesor universitar),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Tudor Popovici (doctor în drept),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept),
Sergiu Brînza (doctor habilitat în drept),
Alexandru Burian (doctor habilitat în drept),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept),
Vitalie Gamurari (doctor în drept),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Sofia Popescu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar (Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept, profesor universitar, Lituania),
Tzvetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii Juriștilor din Federația Rusă).

ADRESA REDACȚIEI:

2012, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

Sergiu BRÎNZA, Vitalie STATI

Despre oportunitatea modificării art.320 „Ne-executarea hotărârii instanței de judecată” din Codul penal. *Partea II*..... 2

Alexandru ARSENI

Configurația politică a parlamentului ca organ reprezentativ al poporului 9

Василий ФЛОПЯ

Пьянство и алкоголизм – одна из причин преступности 17

Oleg POALELUNGI

Statutul autorității publice ca factor ce condiționează puterea juridică a actului normativ-juridic 23

Георгиу АРИКОВ

Влияние европейского права на становление и развитие законодательства Республики Молдова в области обеспечения неприкосновенности частной жизни 28

Constantin OLTEANU

Dreptul la un proces echitabil – garant al libertății individuale și siguranței persoanei 36

Angela TĂLĂMBUȚĂ

Specificul rezoluțiunii sau rezilierii contractului de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață 41

Elena MORARU

Temeiul și condițiile răspunderii juridice a statului în dreptul intern 48

Adrian MĂTĂȘEL

Considerații privind intervențiile de natură economică în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state 52

Corina TIMOFEI

Circumstanțele agravante ale infracțiunilor prevăzute la art.326 CP RM 56

Alexandru GRECU

Puterea legislativă a Ucrainei și situația actuală după alegerile în Rada Supremă din 2012 62

Ruslan POPOV

Unele controverse legate de statutul persoanei publice privită ca subiect special al infracțiunilor prevăzute în cap. XV din partea specială a Codului penal 65

DESPRE OPORTUNITATEA MODIFICĂRII art.320 „NEEXECUTAREA HOTĂRĂRII INSTANȚEI DE JUDECATĂ” DIN CODUL PENAL

Partea II

Sergiu BRÎNZA,

doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)

Vitalie STATI,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

REZUMAT

În cadrul prezentului articol, se demonstrează că sintagma „dacă aceasta a fost comisă după aplicarea sancțiunii contravenționale”, utilizată în alin.(1) și (2) art.320 CP RM, este neconstituțională, întrucât contravine prevederilor art.4 al Constituției Republicii Moldova, precum și ale art.4 al Protocolului nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale. Se arată că este absolut inechitabil ca făptuitorul să fie tras la răspundere în conformitate cu art.320 CP RM pentru un *sumum* a două contravenții prevăzute la art.318 din Codul contravențional, odată ce pentru prima dintre aceste contravenții el a fost deja sancționat în conformitate cu Codul contravențional.

Cuvinte-cheie: prejudicialitate contravențională, contravenție, infracțiune, repetare, sancțiune contravențională, pedeapsă, *non bis in idem*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

SUMMARY

In the present article, it is argued that the phrase “if it was committed after the application of contraventional sanction”, used at par.(1) and (2) art.320 PC RM, is unconstitutional, because it contravenes the provisions under art.4 of the Constitution of the Republic of Moldova and of art.4 of Protocol no.7 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. It is shown that it is unfair for the offender to be held accountable in accordance with art.320 PC RM on a joint of two contraventions under art.318 of Contravention Code, once he was already punished on the first of these contraventions in accordance with the Contravention Code.

Key-words: contravention prejudiciality, contravention, offense, repetition, contravention sanction, punishment, *non bis in idem*, European Court of Human Rights.

Practica Curții Europene a Drepturilor Omului cunoaște trei criterii renumite drept criterii Engel¹, care sunt aplicate în vederea stabilirii faptului de prezență a unei acuzații în materie penală: 1) calificarea juridică a ilegalității comise prin prisma legislației naționale; 2) natura ilegalității comise; 3) gradul de severitate a pedepsei aplicabile pentru ilegalitatea comisă. De cele mai dese ori, ultimele două criterii au un caracter alternativ. Ele pot avea un caracter cumulativ în cazul în care analiza fiecăruia dintre aceste două criterii nu permite formularea unei concluzii clare, referitoare la prezența unei acuzații în materie penală.

În legislația națională a Federației Ruse, calificarea juridică a faptei de huliganism nu prea grav, specificată la art.158 al Codului contravențional al FR, este una „contravențională”. Cu toate acestea, Camera primei secții a Curții Europene a Drepturilor Omului a amintit că a stabilit anterior următoarele: ramura de drept catalogată în sistemul de drept rus și în alte asemenea sisteme ca „drept contravențional” prevede un șir de ilegalități care au un subtext penal, fiind totuși prea neînsemnate pentru a intra sub incidența legii și procedurii penale². În esență, stabilirea răspunderii

pentru fapta de huliganism nu prea grav în Codul contravențional al FR urmărește scopul apărării demnității persoanei și a ordinii publice, adică a unor valori și interese care, de regulă, se raportează la sfera de apărare penală. Specificarea „nu prea grav”, privind fapta în cauză, nu exclude calificarea acesteia ca faptă penală în accepțiunea Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, care nu stabilește că o faptă având un caracter penal prin prisma criteriilor Engel ar trebui neapărat să se caracterizeze printr-o anumită gravitate. Sub acest aspect, Camera primei secții a Curții Europene a Drepturilor Omului a considerat că natura pedepsei aplicabile este cea care cu precădere trebuie luată în considerație la aprecierea unei fapte ca având un caracter penal.

Cât privește gradul de severitate a pedepsei aplicabile pentru ilegalitatea comisă, acesta îl exprimă pedeapsa maximă potențială prevăzută de legea incidentă. Pedeapsa aplicată realmente prezintă, de asemenea, o anumită importanță, însă nu poate diminua semnificația pedepsei pe care făptuitorul risca să o execute inițial. Camera primei secții a Curții Europene a Drepturilor Omului a relevat că art.158 al Co-

dului contravențional al FR prevede 15 zile de arest în calitate de sancțiune maximă, iar reclamantului i s-au stabilit 3 zile de arest pentru executare. În repetate rânduri, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că, într-o societate în care guvernează primatul legii, pedeapsa, care poate presupune privațiune de libertate, aplicată reclamantului, generează prezumția faptului că acuzația înaintată acestuia reprezintă o acuzație în materie penală. Această prezumție poate fi combătută doar în cazuri excepționale și numai atunci când privațiunea de libertate nu comportă o „prejudiciabilitate considerabilă”, ținându-se cont de caracterul, durata și metoda ce o caracterizează³. Însă, în cauza Serghei Zolotuhin împotriva Federației Ruse, Camera primei secții a Curții Europene a Drepturilor Omului nu a atestat prezența unor asemenea circumstanțe excepționale.

În consecință, luând în considerație cele menționate mai sus, Camera primei secții a Curții Europene a Drepturilor Omului a conchis că atât natura faptei prevăzute la art.158 al Codului contravențional al FR, cât și gradul de severitate a pedepsei aplicabile pentru această faptă, permit a raporta la sfera procedurii penale recunoașterea la 04.01.2002 a vinovăției reclamantului, în scopurile pe care le presupune art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale.

O altă întrebare nu mai puțin importantă pentru studiul nostru, la care Camera primei secții a Curții Europene a Drepturilor Omului a oferit răspuns în contextul examinării cauzei Serghei Zolotuhin împotriva Federației Ruse, este: sunt oare identice faptele pentru care reclamantul a fost urmărit? Amintim că tocmai identitatea faptelor săvârșite constituie una dintre condițiile în a căror prezență devine posibilă aplicarea principiului „*non bis in idem*”.

Printre altele, art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția nominalizată garantează că nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat. Luând în considerație pluralitatea de acuzații înaintate reclamantului, Camera primei secții a Curții Europene a Drepturilor Omului a considerat necesară stabilirea faptului dacă infracțiunea de care a fost acuzat reclamantul este într-o măsură considerabilă identică cu contravenția de a cărei săvârșire reclamantul a fost recunoscut vinovat.

În contrast cu poziția menționată *supra*, în opinia autorităților Federației Ruse, reclamantul a săvârșit două fapte care se deosebesc atât sub aspect juridic, cât și sub aspect faptic.

Cât privește aspectul faptic, autoritățile Federației Ruse au afirmat că urmărirea reclamantului pentru infracțiunea de huliganism, în corespundere cu alin. (2) art.213 al Codului penal al FR, și-a avut temeiul

în amenințările verbale la adresa ofițerilor de poliție S. și K., în momentul în care aceștia întocmeau procesul-verbal cu privire la contravenția săvârșită de către reclamant, chiar după săvârșirea contravenției. În opinia autorităților Federației Ruse, ținând seama de cerințele privind examinarea cauzelor contravenționale într-un termen rezonabil, autoritățile naționale nu puteau urmări imediat reclamantul pentru infracțiunea de huliganism, fiind preocupate de aducerea acestuia în fața instanței de judecată. Intentarea cauzei penale a necesitat timp suplimentar și efectuarea unor anumite acțiuni procesuale. În opinia autorităților Federației Ruse, sub aspect faptic, cauza Serghei Zolotuhin împotriva Federației Ruse prezintă similitudine cu cauza Schutte împotriva Austriei⁴, precum și cu cauza Ascii împotriva Austriei⁵.

Cât privește aspectul juridic, autoritățile Federației Ruse au recunoscut că atât norma care stabilește răspunderea pentru contravenția de huliganism nu prea grav, cât și norma care prevede răspunderea pentru infracțiunea de huliganism ocrotesc același obiect juridic, și anume – ordinea publică. Însă aceste două fapte se deosebesc prin caracteristicile laturii obiective, precum și prin gradul de severitate a pedepsei aplicate. Contravenția de huliganism nu prea grav prezintă o gravitate mai puțin pronunțată, întrucât presupune în esență încălcarea unor norme sociale și etice. Pe de altă parte, infracțiunea de huliganism este de neconceput în lipsa aplicării violenței sau a opunerii de rezistență unui reprezentant al autorităților. De asemenea, autoritățile Federației Ruse au consemnat că fapta contravențională de huliganism nu prea grav nu numai că este pasibilă de un termen mai redus de privațiune de libertate, dar presupune și condiții comparative mai bune de detenție față de cele din închisoare în care se execută pedeapsa pentru infracțiunea de huliganism. Prin urmare, toate acestea demonstrează lipsa identității faptelor săvârșite de către reclamant.

Analizând aceste, precum și alte opinii relevante, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a menționat că practica bazată pe precedente, acumulată în perioada de aplicare a art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, denotă existența câtorva abordări vizând identitatea faptelor săvârșite de către reclamant.

Astfel, *prima* dintre aceste abordări, implicând ideea de prezență a identității faptelor săvârșite de către reclamant, indiferent de calificarea juridică a faptelor în cauză, compare în hotărârea pronunțată în cauza Gradinger împotriva Austriei⁶. Din hotărârea pronunțată în această cauză, reiese că reclamantul Josef Gradinger a fost tras la răspundere penală pentru lipsirea de viață din imprudență, fiind supus unei amenzi în cadrul unei proceduri contravenționale în legătură cu

conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate alcoolică. Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a stabilit că, deși denumirea, natura și scopul celor două fapte săvârșite de reclamantul Josef Gradinger erau diferite, a avut loc încălcarea art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, deoarece hotărârile pronunțate în privința celor două fapte au vizat aceeași conduită a reclamantului respectiv.

Cea de-a doua dintre respectivele abordări decurge din premisa că faptele comise de către cel acuzat, care au generat urmărirea acestuia, comportă identitate. Totuși, ele formează un concurs de fapte care pot constitui obiectul unor examinări judiciare distincte. Această abordare își are originea în cauza Oliveira împotriva Elveției⁷. Din respectiva cauză, se desprinde că reclamanta Maria Celeste Vieira Veloso de Oliveira a fost condamnată inițial pentru încălcarea regulilor de conducere a mijlocului de transport, după care a fost condamnată pentru vătămarea sănătății, săvârșită din imprudență. Automobilul acesteia a intrat pe banda de contrasens, a acroșat un alt automobil, după care s-a ciocnit de un al doilea. Ca rezultat, conducătorul acestui din urmă automobil a suferit un traumatism sever.

Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a stabilit că cele comise de reclamantă reprezintă un exemplu tipic de faptă unică, alcătuită din încălcări componente diferite, în timp ce art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale nu permite condamnarea repetată pentru aceeași ilegalitate. În opinia Marii Camere a Curții Europene a Drepturilor Omului, deși principiului buneii administrări a justiției i-ar corespunde mai mult pronunțarea sentinței în privința ambelor încălcări de către aceeași instanță de judecată în condițiile unui singur proces, acel fapt că în respectiva cauză au fost efectuate două examinări distincte nu prezintă o semnificație decisivă. Acel fapt că încălcările diferite – chiar dacă ar fi componente ale unei fapte unice – ar fi reprezentat obiectul de examinare a unor instanțe judiciare diferite, nu poate fi privit ca nerespectare a prevederilor art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția vizată, mai ales în caz că pedepsele aplicate nu au fost cumulate.

Ulterior, în cauza Gökten împotriva Franței⁸, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a menționat că prevederile art.4 din Protocolul nr.7 la Convenție nu au fost încălcate, deoarece activitatea infracțională pentru care a fost condamnat reclamantul a presupus, de fapt, două ilegalități diferite: infracțiunea de înstrăinare a substanțelor narcotice introduse ilegal în țară, alături de delictul vamal de eschivare de la achitarea amenzii vamale. La aceeași abordare, s-a recurs în cauza Gauthier împotriva Franței⁹, precum și în cauza Öngün împotriva Turciei¹⁰.

În sfârșit, cea de-a treia dintre abordările respective acordă atenție elementelor esențiale ale celor două încălcări. Din această perspectivă, în cauza Franz Fischer împotriva Austriei¹¹, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a relevat că prevederile art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale admit urmărirea pentru încălcări diferite care decurg din săvârșirea unei singure fapte, avându-se în vedere concursul ideal de fapte. Totuși, deoarece ar fi incompatibil cu aceste prevederi ca reclamantul să poată fi din nou condamnat sau pedepsit pentru încălcări care doar nominal ar fi diferite, Curtea a arătat că urmează a se stabili suplimentar dacă respectivele încălcări se caracterizau sau nu prin aceleași elemente esențiale. De vreme ce în cauza Franz Fischer împotriva Austriei contravenția de conducere a mijlocului de transport în stare de ebrietate alcoolică și infracțiunea de lipsire de viață din imprudență presupunând admiterea aducerii sale în stare de ebrietate alcoolică aveau aceleași elemente esențiale, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a identificat violarea prevederilor art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale.

Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a considerat că existența unor abordări divergente vizând identitatea faptelor săvârșite de către reclamant poate genera o incertitudine juridică, care nu este compatibilă cu un drept fundamental, și anume, cu dreptul de a nu fi urmărit de două ori pentru aceeași infracțiune. De aceea, de datoria Marii Camere a Curții Europene a Drepturilor Omului a fost să asigure interpretarea armonizată a noțiunii „aceeași infracțiune” în scopurile ce rezultă din art.4 al Protocolului nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale.

În acest sens, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a susținut că utilizarea termenului „infracțiune” în textul art.4 din Protocolul nr.7 la Convenție nu poate justifica predispoziția pentru o interpretare restrictivă, însă ea a amintit că Convenția dată trebuie să fie interpretată și aplicată pe o cale ce va face ca drepturile garantate de ea să fie practice și eficiente, nu teoretice și iluzorii. Convenția este un instrument „viu”, care urmează a fi interpretată cu lărgime în considerație a condițiilor de moment.

De asemenea, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a evidențiat că abordarea, care acordă atenție calificării juridice a celor două încălcări, este prea restrictivă pentru a răspunde scopului de apărare a drepturilor omului. Aceasta întrucât, dacă ne-am limita la concluzia că persoana a fost urmărită pentru o încălcare având o altă calificare juridică decât încălcarea precedentă, ar apare riscul de depreciere-

re a garanției consacrate în art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția specificată.

În acest registru, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a pornit de la aceea că art.4 din Protocolul nr.7 la Convenție trebuie interpretat în sensul interzicerii urmăririi sau deferirii judecării pentru cea de-a doua „infracțiune”, dacă această a doua „infracțiune” presupune fie elemente faptice identice cu cele ale „infracțiunii” precedente, fie elemente faptice care într-o măsură considerabilă sunt identice cu cele ale „infracțiunii” precedente.

Garanția, care-și găsește consacarea în art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, devine relevantă în planul începerii unei noi urmăririi cu condiția că decizia adoptată anterior privind condamnarea sau achitarea a obținut calitatea de *res judicata*. În acest moment, materialul accesibil trebuie să includă indispensabil hotărârea care a marcat încheierea primei dintre „procedurile penale”, precum și lista de acuzații înaintate reclamantului în cadrul unei noi examinări. De regulă, aceste documente conțin relatarea de fapte vizând ambele încălcări: atât cea pentru care reclamantul deja a fost condamnat, cât și cea de care acesta a fost acuzat. În opinia Marii Camere a Curții Europene a Drepturilor Omului, o astfel de relatare de fapte constituie punctul de pornire pentru a se răspunde la întrebarea următoare: sunt oare identice sau similare într-o măsură considerabilă elementele faptice ale ambelor încălcări?

Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a accentuat că nu este deloc relevant dacă noile acuzații vor fi ulterior confirmate printr-o sentință sau vor fi respinse în procesul de examinare. Or, art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția nominalizată *supra* conține garanții împotriva deferirii repetate judecării sau împotriva posibilității deferirii repetate judecării în cadrul unei noi examinări, nu însă garanții privind interzicerea unei condamnări sau achitări repetate.

Pe cale de consecință, verificarea efectuată de Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Serghei Zolotuhin împotriva Federației Ruse a trebuit să se canalizeze pe acele fapte care reprezintă un ansamblu de circumstanțe faptice concrete, presupunând participarea aceluiași acuzat, și care sunt legate indisolubil în timp și spațiu, fapte a căror existență trebuie demonstrată în scopul asigurării unei condamnări sau al unei intentări de cauză penală.

Din această perspectivă, s-a relevat că definiția legislativă a noțiunii de huliganism nu prea grav, formulată în art.158 din Codul contravențional al Federației Ruse, se referă la trei ipoteze alternative: 1) adresarea de expresii licențioase altor persoane în locurile publice; 2) acostarea jignitoare a altor persoane; 3) alte acțiuni similare ce tulbură ordinea publică și liniștea

altor persoane. Fiecare dintre aceste trei ipoteze este suficientă, pentru a fi recunoscută vinovăția în baza art.158 din Codul contravențional al FR. Prima instanță, care a examinat respectiva cauză contravențională, a evocat că fapta săvârșită s-a exprimat în adresarea de expresii licențioase altor persoane în locurile publice, precum și în ignorarea de observații, catalogată în calitate de altă acțiune similară ce tulbură ordinea publică.

În cadrul procedurii penale care a urmat, reclamantului i-a fost înaintată acuzația în conformitate cu lit.6) alin.(2) art.213 al Codului penal al FR. Această acuzație obliga autoritățile competente să probeze că acuzatul: a) a admis o încălcare grosolană a ordinii publice și a manifestat o vădită lipsă de respect față de societate; b) a aplicat violența sau a amenințat cu aplicarea violenței; c) a opus rezistență unui reprezentant al autorităților.

Acuzația a reieșit din aceea că reclamantul i-a adresat lui I. și căpitanului de poliție S. expresii licențioase, precum și l-a îmbrâncit pe cel din urmă și l-a amenințat cu răfuială fizică. În sarcina Marii Camere a Curții Europene a Drepturilor Omului nu a intrat soluționarea problemei privind temeinicia acuzației înaintate reclamantului, deoarece, așa cum s-a consemnat *supra*, condamnarea pentru comiterea infracțiunii prevăzute la lit.b) alin.(2) art.213 al Codului penal al FR nu constituie o condiție obligatorie în vederea aplicării garanțiilor stabilite de art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale. Pentru reclamant, a fost suficient că el doar putea fi deferit judecării ca urmare a acuzației respective sau că el a fost deferit judecării în mod efectiv.

Faptele care au condiționat urmărirea contravențională a reclamantului au fost legate de încălcarea ordinii publice sub formă de adresare de expresii licențioase lui I. și căpitanului de poliție S., precum și de îmbrâncire a celui din urmă. Aceleași fapte constituie elementul principal al acuzației în corespundere cu lit.b) alin.(2) art.213 al Codului penal al Federației Ruse, potrivit căreia reclamantul a încălcat ordinea publică adresând expresii licențioase căpitanului de poliție S., amenințându-l cu aplicarea violenței și opunându-i rezistență. În acest fel, în cele două proceduri judiciare, faptele s-au deosebit printr-un singur element, și anume, prin amenințarea cu aplicarea violenței, care nu a fost specificată în prima procedură. Drept urmare, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a considerat că acuzația penală în baza lit.6) alin.(2) art.213 al Codului penal al FR cuprinde elemente faptice ale acțiunii prevăzute la art.158 din Codul contravențional al FR, privite în ansamblul lor; pe de altă parte, fapta de huliganism nu prea grav, specificată la art.158 din Codul contravențional al FR nu conține

elemente factice care să nu le aibă infracțiunea prevăzută la lit.b) alin.(2) art.213 al Codului penal al FR. De aceea, elementele factice ale celor două ilegalități trebuie considerate a fi aceleași într-o măsură considerabilă, pentru a se respecta scopul art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale. Așa cum Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a relevat anterior, elementele factice ale celor două ilegalități reprezintă singurul criteriu de comparație, iar considerentul autorităților Federației Ruse, cum că aceste ilegalități trebuie deosebite luându-se în considerație gradul de severitate a pedepsei aplicabile, nu are nici o relevanță pentru analiza în cauză.

În concluzie, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a afirmat că procedura având la bază acuzația de comitere a infracțiunii prevăzute la lit.b) alin.(2) art.213 al Codului penal al FR s-a referit, într-o măsură considerabilă, la fapta pentru care reclamantul a fost deja recunoscut vinovat printr-o hotărâre definitivă, în conformitate cu art.158 din Codul contravențional al FR. Deci, a avut loc violarea prevederilor art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale.

Astfel, Marea Cameră a Curții Europene a Drepturilor Omului a confirmat că interdicția dublei pedepse se referă la sancțiunea care privește aceleași fapte, iar nu un comportament calificat în același mod de normele care definesc „infracțiunile”. Art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția nominalizată *supra* trebuie interpretat în sensul că interzice orice acuzație legată de o a doua „infracțiune”, atunci când aceasta are ca teme fapte identice din punct de vedere material cu cele care constituie temeiul celeilalte „infracțiuni”.

În ce ne privește, considerăm că, în cazul faptelor prevăzute la art.318 al Codului contravențional și la art.320 CP RM, nici nu se pune problema dacă acestea sunt sau nu sunt identice sau similare într-o măsură considerabilă. Fără doar și poate, ele sunt identice.

Această concluzie se desprinde din analiza comparativă a elementelor constitutive ale faptelor prevăzute la art.318 al Codului contravențional și la art.320 CP RM.

Astfel, obiectul juridic special al faptelor prevăzute la alin.(1) art.318 al Codului contravențional și la alin.(1) art.320 CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la prevenirea neexecutării sau eschivării de la executare a hotărârii instanței de judecată.

Din cauza caracteristicilor sale, faptele în cauză nu au nici obiect material, nici victimă.

Latura obiectivă a faptelor prevăzute la alin.(1) art.318 al Codului contravențional și la alin.(1) art.320 CP RM constă în inacțiunea de neexecutare sau eschivare de la executarea hotărârii instanței de judecată.

Observăm că modalitățile normative cu caracter alternativ ale inacțiunii analizate sunt: 1) neexecutarea hotărârii instanței de judecată; 2) eschivarea de la executarea hotărârii instanței de judecată.

În esență, ambele aceste modalități se reduc la refuzul – expres sau tacit – de a executa hotărârea instanței de judecată. Variază doar circumstanțele în care se realizează acest refuz: neexecutarea presupune refuzul expres (de exemplu, refuzul făptuitorului de a permite folosința imobilului deținut de către o altă persoană în baza hotărârii judecătorești); eschivarea presupune refuzul tacit (de exemplu, ascunderea făptuitorului care urmează să satisfacă anumite creanțe, schimbarea domiciliului sau a locului de muncă de către acesta etc.).

În altă privință, obiectul refuzului îl constituie executarea hotărârii instanței de judecată. Nu interesează natura cauzei în care s-a dat hotărârea, aceasta putând fi oricare dintre cauzele deduse judecății – penală, civilă, de contencios administrativ sau contravențională. De asemenea, nu contează dacă hotărârea, care urmează a fi executată, a fost pronunțată de instanța de fond, de apel sau de recurs. La fel, nu importă dacă hotărârea, care urmează a fi executată, a fost pronunțată de o instanță de judecată națională, de o instanță de judecată străină (când executarea se face în acord cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte ori în baza principiului reciprocității), de Curtea Europeană a Drepturilor Omului sau de o altă instanță judiciară internațională ale cărei hotărâri sunt executorii în Republica Moldova.

Faptele prevăzute la alin.(1) art.318 al Codului contravențional și la alin.(1) art.320 CP RM sunt fapte formale. Ele se consideră consumate din momentul încetării activității care le exprimă materialitatea (de exemplu, al executării cu întârziere de către făptuitor a hotărârii instanței de judecată) sau din momentul survenirii unor evenimente care împiedică această activitate (de exemplu, în procesul de executare au fost vândute bunuri sechestrate aparținând făptuitorului, sau de la făptuitorul debitor au fost ridicate și predate către creditor obiectele indicate în documentul executoriu, sau făptuitorul a fost adus forțat în fața executorului judecătoresc etc.). Aceasta deoarece faptele prevăzute la alin.(1) art.318 al Codului contravențional și la alin.(1) art.320 CP RM sunt fapte continue, caracterizate prin săvârșirea neîntreruptă, timp nedeterminat, a activității care le exprimă materialitatea.

Latura subiectivă a faptelor prevăzute la alin.(1) art.318 al Codului contravențional și la alin.(1) art.320 CP RM se caracterizează prin intenție directă. Motivele acestor fapte se pot exprima în: ură; recalitrantă; teribilism; indolență, etc.

Subiectul faptelor examinate este persoana fizică responsabilă care, în momentul săvârșirii faptei, a

atins vârsta de 16 ani (în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.320 CP RM) sau de 18 ani (în ipoteza faptei prevăzute la alin.(1) art.318 al Codului contravențional). Legiuitorul nu circumstanțiază nici o calitate specială pentru subiectul celor două fapte. Cu toate acestea, ca subiect al faptelor în cauză apare cel care trebuie să execute nemijlocit hotărârea instanței de judecată: debitorul (pârâtul, reclamatul), condamnatul, persoana sancționată contravențional. Dacă subiectul este o persoană cu funcție de răspundere, răspunderea i se va aplica nu în baza alin.(1) art.318 al Codului contravențional sau alin.(1) art.320 CP RM, dar conform alin.(2) art.318 al Codului contravențional sau alin.(2) art.320 CP RM.

În continuare, ne vom focaliza atenția asupra analizei faptelor prevăzute la alin.(2) art.318 al Codului contravențional și la alin.(2) art.320 CP RM.

Obiectul juridic special al acestor două fapte îl formează relațiile sociale cu privire la prevenirea neexecutării sau eschivării de la executare de către o persoană cu funcție de răspundere a hotărârii instanței de judecată, ori împiedicării executării ei.

Faptele prevăzute la alin.(2) art.318 al Codului contravențional și la alin.(2) art.320 CP RM nu au nici obiect material, nici victimă.

Latura obiectivă a faptelor examinate constă în inacțiunea de neexecutare sau eschivare de la executarea hotărârii instanței de judecată, ori în acțiunea de împiedicare a executării ei.

Așadar, respectiva acțiune sau inacțiune cunoaște următoarele trei modalități normative alternative: 1) neexecutarea hotărârii instanței de judecată; 2) eschivarea de la executarea hotărârii instanței de judecată; 3) împiedicarea executării hotărârii instanței de judecată.

În comparație cu latura obiectivă în cazul faptelor prevăzute la alin.(1) art.318 al Codului contravențional și la alin.(1) art.320 CP RM, elementul de noutate îl constituie cea de-a treia modalitate menționată mai sus.

Prin „împiedicarea executării hotărârii instanței de judecată” se are în vedere împotrivirea fățișă la executarea hotărârii instanței de judecată, presupunând recurgerea la acțiuni de opunere unei asemenea executări (de exemplu, baricadarea căilor de acces, crearea unor bariere umane, organizarea unei greve etc.).

Faptele prevăzute la alin.(2) art.318 al Codului contravențional și la alin.(2) art.320 CP RM sunt fapte formale. Acestea se consideră consumate din momentul încetării activității care le exprimă materialitatea sau datorită survenirii unor evenimente care împiedică această activitate.

Latura subiectivă a faptelor prevăzute la alin.(2) art.318 al Codului contravențional și la alin.(2) art.320 CP RM se caracterizează prin intenție directă.

Motivele acestor fapte se pot exprima în: ură; recalitrantă; teribilism; indolență; exces de zel; interpretarea deformată a obligațiilor de serviciu; sentimentul de solidaritate interpretat eronat etc.

Subiectul faptelor examinate este persoana fizică responsabilă care, în momentul săvârșirii infracțiunii, a atins vârsta de 16 ani (în ipoteza infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.320 CP RM) sau de 18 ani (în ipoteza faptei prevăzute la alin.(2) art.318 al Codului contravențional). În plus, subiectul este o persoană cu funcție de răspundere.

Așadar, am demonstrat că toate cele patru elemente constitutive sunt identice în cazul faptelor prevăzute la art.318 al Codului contravențional și la art.320 CP RM.

Luând în considerație această identitate, considerăm că este absolut inechitabil ca făptuitorul să fie tras la răspundere în conformitate cu art.320 CP RM pentru un *sumum* a două contravenții prevăzute la art.318 din Codul contravențional, odată ce pentru prima dintre aceste contravenții el a fost deja sancționat în conformitate cu Codul contravențional.

Sub acest aspect, nu putem sprijini poziția exprimată de V.I. Kolosova: „În ipoteza de prejudicialitate contravențională, nu suntem în prezența unei sancționări repetate a faptei săvârșite anterior, întrucât atestăm două încălcări ale unor norme diferite: 1) norma contravențională, care stabilește răspunderea pentru fapta contravențională, în a cărei bază se aplică sancțiunea contravențională; 2) norma penală, care stabilește răspunderea pentru infracțiune, în al cărei temei urmează a fi aplicată pedeapsa penală. În ultima situație, răspunderea penală se aplică nu pentru ambele încălcări, dar numai pentru ultima dintre ele. Mai mult, caracteristicile primei dintre aceste încălcări nu au nici o legătură cu latura obiectivă a infracțiunii corespunzătoare”¹².

Criticând această opinie, remarcăm incoerența de care dă dovadă autorul în cauză: în realitate, în cea din urmă situație descrisă, răspunderea penală se aplică pentru cea din urmă dintre încălcări. Însă această încălcare o însumează și pe cea dintâi. Iar săvârșirea acestei prime încălcări face posibilă aplicarea răspunderii penale pentru cea de-a doua.

În afară de aceasta, dacă e să analizăm exemplul infracțiunilor prevăzute la art.320 CP RM, atunci subiectului acestora i se aplică răspunderea penală nu pentru că săvârșește de două ori fapta de neexecutare intenționată sau eschivare de la executare a hotărârii instanței de judecată (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.320 CP RM) sau fapta de neexecutare sau eschivare de la executare a hotărârii instanței de judecată, precum și de împiedicare a executării ei (în ipoteza infracțiunii specificate la alin.(2) art.320 CP RM). Răspunderea penală i se aplică în condițiile în

care el deja a fost sancționat pentru săvârșirea celei dintâi fapte, adică a faptei în a cărei lipsă art.320 CP RM este inaplicabil.

În concluzie, se poate susține că – în sensul prevederilor art.4 din Protocolul nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale – are un caracter penal sancțiunea contravențională stabilită de art.318 al Codului contravențional, aplicată înainte de săvârșirea faptei infracționale prevăzută la art.320 CP RM, faptă infracțională care este identică cu fapta contravențională pentru care a fost aplicată acea sancțiune. Din această cauză, considerăm că sintagma „dacă aceasta a fost comisă după aplicarea sancțiunii contravenționale”, utilizată în alin.(1) și (2) art.320 CP RM, contravine prevederilor art.4 al Constituției Republicii Moldova, precum și ale art.4 al Protocolului nr.7 la Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale.

În încheiere, venim cu o recomandare *de lege ferenda*. În vederea readucerii art.320 CP RM în aria constituționalității, urmează să selectăm una din următoarele soluții posibile: 1) eliminarea din Codul contravențional a art.318, secundată de eliminarea din dispoziția alin.(1) și (2) art.320 CP RM a sintagmei „dacă aceasta a fost comisă după aplicarea sancțiunii contravenționale”; 2) eliminarea din Codul penal a art. 320; 3) eliminarea din art.320 CP RM a alin. (1), secundată de eliminarea din dispoziția alin.(2) art.320 CP RM a sintagmei „dacă aceasta a fost comisă după aplicarea sancțiunii contravenționale”.

Optăm pentru prima dintre soluțiile enunțate mai sus. Această opțiune este dictată de importanța deosebită a asigurării executării prompte și eficiente a hotărârilor instanțelor judecătorești. Or, tocmai omisiunea de a întreprinde măsurile necesare, în vederea asigurării executării hotărârilor judecătorești definitive, a fost motivul pentru care s-a constatat în repetate rânduri¹³ că autoritățile Republicii Moldova au lipsit de toate efectele utile prevederile art.6 „Dreptul la un proces echitabil” din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale. În aceste condiții, nu și-ar dovedi eficiența nici eliminarea din Codul penal a art. 320, nici eliminarea din art.320 CP RM a alin. (1), secundată de eliminarea din dispoziția alin. (2) art.320 CP RM a sintagmei „dacă aceasta a fost comisă după aplicarea sancțiunii contravenționale”.

Note:

¹ A se vedea: Case of Engel and others v. The Netherlands // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57479> (vizitat 15.03.2013)

² A se vedea: Case of Menesheva v. Russia // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-72700> (vizitat 16.03.2013); Case of Galstyan v. Armenia // [83297 \(vizitat 16.03.2013\); Case of Ziliberberg v. Moldova // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-68119> \(vizitat 16.03.2013\)](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-</p></div><div data-bbox=)

³ A se vedea: Case of Engel and others v. The Netherlands // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57479> (vizitat 15.03.2013); Case of Ezech and Connors v. The United Kingdom // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61333> (vizitat 16.03.2013)

⁴ Case of Schutte v. Austria // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-81922> (vizitat 16.03.2013)

⁵ Case of Ascii v. Austria // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-77961> (vizitat 16.03.2013)

⁶ Case of Gradingner v. Austria // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-1568> (vizitat 16.03.2013)

⁷ Case of Oliveira v. Switzerland // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58210> (vizitat 16.03.2013)

⁸ Case of Gökten v. France // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60555> (vizitat 16.03.2013)

⁹ Case of Gauthier v. France // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-28201> (vizitat 16.03.2013)

¹⁰ Case of Öngün v. Turkey // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-78005> (vizitat 16.03.2013)

¹¹ Case of Franz Fischer v. Austria // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-59475> (vizitat 16.03.2013)

¹² Колосова В.И., *Административная преюдиция как средство предупреждения преступлений и совершенствования уголовного законодательства*, în *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Право*, 2011, № 5, с.246-254.

¹³ A se vedea, de exemplu: Case of Pasteli and others v. Moldova // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61821> (vizitat 20.03.2013); Case of Dumbraveanu v. Moldova // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-112619> (vizitat 20.03.2013); Case of Mazepa v. Moldova // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80502> (vizitat 20.03.2013); Case of Botnari v. Moldova // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-81144> (vizitat 20.03.2013); Case of Ungureanu v. Moldova // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-82211> (vizitat 20.03.2013); Case of Bita and others v. Moldova // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-112748> (vizitat 20.03.2013); Case of Mizernaia v. Moldova // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-112761> (vizitat 20.03.2013); Case of Clionov v. Moldova // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-82595> (vizitat 20.03.2013); Case of Curararu v. Moldova // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-112763> (vizitat 20.03.2013); Case of Grivneac v. Moldova // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-82599> (vizitat 20.03.2013); Case of Buianovschi v. Moldova // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-82740> (vizitat 20.03.2013)

CONFIGURAȚIA POLITICĂ A PARLAMENTULUI CA ORGAN REPREZENTATIV AL POPORULUI

Alexandru ARSENI,

doctor în drept, conferențiar universitar, membrul Consiliului Superior al Magistraturii

REZUMAT

Realizarea suveranității naționale prin reprezentanți antrenează Parlamentul – ca organ reprezentativ suprem al poporului și unica autoritate legislativă. Însă nu Parlamentul ca instituție transpune aceste deziderate în viață, ci deputații. Dar pentru a organiza activitatea parlamentului, deputații constituie structuri organizatorice strict determinate de Constituție și de Regulamentul Parlamentului. Iar aceste structuri nu apar de la sine, ci sunt propuse, inițiate de structuri care emană indirect ca rezultat al votului exprimat de corpul electoral, și anume – concurenții electorali care au acces în Parlament, după validare îmbracă o haină nouă politico-juridică transformându-se în fracțiuni (grupuri) parlamentare. Or fracțiunile (grupurile) parlamentare nu substituie Parlamentul în ansamblul său ca organ reprezentativ suprem al poporului, ci doar contribuie la formarea organelor de lucru și la organizarea activității Parlamentului.

Cuvinte-cheie: parlament, organ reprezentativ suprem, guvern, autorități etatice, suveranitate națională, fracțiune parlamentară.

SUMMARY

The realization of the national sovereignty by means of representatives is fulfilled by the Parliament – as a supreme representative body of the people and the only legislative authority. But it is not the parliament as an institution is realizing these desiderates into practice, it is the the deputies, who do it. But in order to organize the activity of the parliament, the deputies constitute organizational structures, strictly determined by the Constitution and by the Regulation of the Parliament. All these structures do not appear on their own will, they are proposed and initiated by structures, which indirectly reflect as a result of the votes expressed by the electoral corpus, namely – the electoral competitors who entered the parliament, and after the validation they have a new political and juridical part, transformed into parliamentary fractions (groups). The parliamentary fractions (groups) do not substitute the Parliament in general as a supreme representative body of the people, they just contribute to the formation of the working bodies and to the organization of the activity of the Parliament.

Key-words: Parliament, supreme representative body, government, state authorities, national sovereignty, parliamentary fraction.

Adnotare

Actualitatea intereselor față de cercetarea problemelor, ce țin de constituirea și funcționarea sistemului politic, în general, și a instituțiilor fundamentale ale statului, printre care, în primul rând, al Parlamentului ca organ reprezentativ suprem al poporului și unica autoritate legislativă a statului, determinată de cauzele profunde care determină dezvoltarea democrației și a factorilor având un impact benefic sau negativ asupra cursului de modernizare a societății în întregime în conformitate cu natura ființei umane.

Cu necesitate se impune identificarea instituțiilor și structurilor care sunt antrenate în procesul de asigurare a realizării suveranității naționale de către Parlament, locului și rolului lor în acest proces.

Complexitatea fenomenelor ce acționează asupra procesului de guvernare în perioada reformelor impune oportunitatea efectuării cercetărilor științifice, care ar analiza fenomenul în dezvoltare și ar oferi, în același timp, și unele soluții și recomandări privind progresul societății și a autorităților etatice.

Evenimentele ce s-au produs în perioada februarie-mai 2013 legate de demiterea Guvernului, declararea neconstituțională a Decretelor Președintelui Republicii Moldova, frecvențele modificări în legislație operate de către Parlament, „tărăgănarea” consultărilor dintre

fracțiunile parlamentare privind formarea majorității pentru învestirea noului Guvern sunt dovezi în plus că democrația și statul de drept sunt fragile și incerte.

Aceste probleme în ansamblu, pe de o parte, și starea societății civile, pe de altă parte, constituie obiectul de cercetare în articolul dat, care sperăm că va contribui la elucidarea fenomenului ca atare și, totodată, obligațiile structurilor implicate în realizarea suveranității naționale.

Într-un cuvânt, acest studiu succint al procesului de realizare a suveranității naționale prin reprezentare are profunde semnificații practice ce pun în operă viața atât a societății civile în ansamblu, cât și a instituțiilor etatice chemate să pună în practică asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale cetățenești.

1. Parlamentul Republicii Moldova – sediul suveranității naționale și organul reprezentativ suprem al poporului

A. Scurt istoric și cristalizarea Parlamentului ca instituție etatică reprezentativă

La sfârșitul sec. al XVIII-lea, instituțiile feudale au fost răsturnate în Franța și în America de Nord în numele suveranității poporului. Ambele țări s-au confruntat cu problema întemeierii de noi instituții, chemate să reprezinte întruparea acestei suveranități. Aproape

pretutindeni se află la îndemână câte o astfel de instituție, chiar dacă ea ar fi avut nevoie de modificări substanțiale pentru a-și putea îndeplini noul său rol. Acele *Houses of Assembly* din America de Nord, iar în Franța *Les États Généraux* (Stările Generale) au devenit sedii ale suveranității și organe ale reprezentării.

Așa-numitele instituții ca *Dietele*, *Seim-urile*, *Riksdag-urile* și *Cortes-urile*, care supraviețuiseră în multe țări din Europa, au căpătat cu timpul aceleași funcții.

Originile democrației parlamentare se regăsesc în Anglia sec. al XIII-lea, când Simon de Montfort, contele de Leicester, la 1265, a chemat în cadrul așa-zisului prim parlament din istorie, câte doi cavaleri din fiecare comitat (*shire*) și câte doi reprezentanți (baroni) ai fiecărui oraș sau târg. Această adunare, denumită *Marele Consiliu*, nu reprezenta totuși un adevărat Parlament (Camera Comunelor și Camera Lorzilor de mai târziu), pentru că reprezentanții, care îl formau, erau acolo doar „cu titlu consultativ”. Cu toate acestea, din punct de vedere istoric, adunarea este cunoscută sub numele de „Parlamentul din 1265”. Cuvântul „parlament” a fost utilizat, pentru prima dată în istorie, în Anglia anilor 1239¹.

Marele Consiliu se va despărți în două Camere (Camera Comunelor și Camera Lorzilor), care vor forma Parlamentul britanic. Separarea s-a declanșat în momentul în care clerul a renunțat să mai fie reprezentat ca o categorie socială aparte, pentru că dorea să voteze subsidiile solicitate de rege în mod separat și apoi să se înțeleagă direct cu Lordul Cancelar. Ca urmare, în Marele Consiliu au funcționat, pentru început, două grupări diferite, ca mai apoi acestea să evolueze sub forma unei Camere a Lorzilor, iar gruparea clericilor să stea la baza formării Camerei Comunelor.

Întreaga istorie a dezvoltării Marii Britanii a demonstrat faptul că libertatea parlamentară s-a dovedit un mijloc mult mai eficace decât despotismul pentru afirmarea voinței naționale².

Regele Filip al IV-lea al Franței a convocat, pentru prima dată, o adunare a membrilor stării a treia în anul 1302.

În Franța *les États généraux* (Stările Generale) constituie o instituție la care monarhii făceau apel numai în vremuri de criză, în condițiile când *prelevarea unor noi impozite* impuneau un anumit grad de sprijin popular din partea reprezentanților orașelor, ce acceptau numai cu foarte multă greutate puterea regală centralizată³.

Erau trei „stări”: a) Clericii – dispuneau de două voturi; b) Nobilii – dispuneau de două voturi⁴; c) Starea a treia. Se constituia din tânăra burghezie, meseriași, mici comercianți și meșteșugari care dispuneau de un singur vot. Mai târziu, „starea a treia” s-a transformat în „Adunarea Națională”.

Anume „starea a treia” s-a dovedit a reprezenta instrumentul prin care voința populară a reușit să se afirme și să se manifeste, ducând la consacrarea, pentru

prima dată, a Parlamentului în sensul modern, ca o *instituție reprezentativă națională*⁵.

Dacă în Anglia această instituție a triumfat, practic, fără întrerupere în istorie (la 10 martie 1829 Charles I al Angliei dizolvă Parlamentul, începutul celor „11 ani de tiranie”, în care n-a existat parlament), apoi în Franța, Stările generale au fost convocate ultima dată în 1614 și reunite tocmai la 5 mai 1789 la Versailles.

Dreptul de a fi convocat la un parlament sau la niște curți regale depindea, firește, de voința regelui și era acordat de acesta drept „privilegiu” sau „concesie”.

Aceste instituții corporatiste privilegiate se simțeau pe deplin îndreptățite să se apere atât de atacurile Coroanei, cât și ale celor lipsiți de privilegii. Fiind titularele uno! – drepturi istoricește dobândite și sancționate ca atare și, totodată, pentru faptul că, în opinia lor, asemenea adunări reprezentau cel mai bun mijloc de protecție împotriva despotismului monarhului și a îndrăznelii poporului⁶.

Dacă absolutismul nega dreptul la opoziție, apoi cu proclamarea suveranității poporului apărea întrebarea: avea oare poporul suveran să admită posibilitatea de a se vedea divizat, învrăjbit împotriva lui însuși?

S-a stabilit astfel: încă de la început o separare clară între, pe de o parte, suveranitatea poporului, căreia nimeni nu i se putea opune atunci când el a hotărât să și-o exercite, iar pe de altă parte, problema aplicării principiilor generale deja anunțate în cadrul căreia se putea ivi diferența cu privire la puterea de stat.

Răsturnarea monarhiei franceze și proclamarea Republicii a condus la consolidarea celor două idei de bază: *primo*, suveranitatea absolută a poporului neîmpărțită nici cu o altă instanță și, *secundo*, ideea puterii constituante a poporului, creându-se astfel modelul european al elaborării constituției de către popor.

Noțiunea de „parlament”, în sensul ei actual, își are originea în Anglia.

Etimologic, „parlament” provine de la verbul francez „parler” (*a vorbi*) care, prin influența normandă, a pătruns și în limba engleză, unde este utilizat și astăzi sub forma „parley” (*a parlamenta, a duce tratative*), sau în raporturile judiciare, sub cea de „parol”, atribuit opus celui de „scris”. Ținând seama de originea cuvântului, „parlamentul nu ar fi, prin urmare, altceva decât instituția unde se vorbește, caracteristică nu prea departe de realitate. În Anglia însă, ca urmare a unor dezvoltări istorice specifice, s-a ajuns ca acest cuvânt, în cele din urmă, să fie utilizat pentru a desemna „un ansamblu alcătuit din Camera Lorzilor și Camera Comunelor, ansamblul căruia îi revine competența legislativă”. S-a considerat anume că numai cele două organe reprezentative, unul al aristocrației, iar celălalt al păturilor mai largi ale populației, pot fi elemente constitutive ale noțiunii de „parlament”.

Până în cele din urmă, în acest de-al doilea sens, de a) „organ colegial de stat, b) alcătuit dintr-un număr

destul de mare de membri aleși, cel puțin în una din Camerele lui, prin vot popular; c) să asigure caracterul de reprezentanță națională, d) competență să legitimeze și e) să controleze executivul „noțiunea de parlament” a pătruns în limbajul curent⁷.

B. Definirea noțiunii de „parlament”

Democrația directă a trecut în istorie, deoarece acum este „greu de pus în practică în condițiile existenței unor teritorii întinse și a unor populații numeroase. Ca urmare, apare necesitatea reprezentării, a căror cauze și baze au constituit tocmai teritoriul și populația⁸.

Potrivit concepției lui Montesquieu, poporul trebuie „să facă prin reprezentanții săi tot ce nu poate face el însuși”⁹.

Democrația reprezentativă presupune „ca poporul, singurul titular al suveranității, să aleagă în mod periodic și limitat în timp, un anumit număr de persoane care să exercite suveranitatea, în numele său”¹⁰.

Caracterul reprezentativ al parlamentului se exprimă în faptul că el este considerat ca *exponent al intereselor și al voinței poporului (națiunii)*, adică al tuturor cetățenilor statului respectiv.

De aici rezultă și formula de *reprezentanță națională sau populară*¹¹.

„În reprezentare își află geneza sa parlamentul în calitate de corp reprezentativ împuternicit să exercite puterea ca expresie a voinței poporului”¹².

Dintotdeauna s-a afirmat că puterea, suveranitatea aparțin poporului, națiunii, realitate speculată deseori demagogic și înșelător, și că numai acesta, poporul, are dreptul de a legifera, legea fiind expresia voinței sale suverane. Față de realitatea că în statele cu teritorii întinse și cu populații numeroase este practic imposibil ca întreg poporul să se constituie într-o adunare care să decidă, să legifereze (ca în cetățeniile antice grecești), s-a pus problema de a se ști cum se poate exprima tehnico-juridic și statal?

Soluția găsită de mințile luminate ale filosofilor, juriștilor, politologilor s-a verificat a fi bună, practică și eficientă. Aceasta a fost ca poporul să delege exercițiul dreptului său, natural și inalienabil, de a legifera unor reprezentanți ai săi (delegați, mandatar), astfel desemnați încât să poată exprima juridicește voința acestuia. Așa, au apărut sistemele electorale, deputații și senatorii, parlamentul.

În prezent, aproape toate constituțiile statelor lumii consideră dreptul poporului (națiunii) de a exercita puterea prin reprezentare sau prin referendum, care este o formă de manifestare a voinței generale într-o democrație semidirectă. Referendumul nu poate fi confundat cu plebiscitul, care reprezintă o alterare cezaristă a ideii de referendum.

Împuternicirile parlamentului și rolul său într-un stat au impus *autonomia parlamentului*, care să fie independentă față de alte autorități publice¹³.

S-au căutat, desigur, și garanții privind exercitarea

acestui mandat de către parlament, mai ales pentru ca parlamentul să nu se îndepărteze de la împuternicirile date. Printre cele mai importante garanții este referendumul, consultarea populară, modalitate larg folosită astăzi în sistemele constituționale democratice.

Referendumul reprezintă garanția că parlamentul, în activitatea sa, nu se îndepărtează de la împuternicirile civile care rezultă din Constituție¹⁴.

Importanța împuternicirilor ce se delegă, rostul său statal-juridic, funcția de legiferare a impus și autonomia în sistemul autorităților statale. S-au căutat și practicat soluții pentru ca parlamentul să fie independent autonom în exercitarea puterilor sale, puteri atât de importante și, totodată, să fie o eficiență contrapondere față de guvern.

„Parlamentul apare deci ca o instituție politică și juridică formată din una sau mai multe corpuri, adunări sau «camere», fiecare alcătuită dintr-un număr de membri (deputați, senatori), dispunând, într-o măsură mai mare sau mai mică, de putere de decizie”¹⁵.

Într-o altă opinie „*Parlamentul* este un organ de stat reprezentativ, al cărui funcție principală în sistemul de separație a puterilor constă în exercitarea puterii legislative”¹⁶.

Potrivit altei concepții „*Rațiunea practică a existenței parlamentului* constă în alegerea unor persoane demne de încredere și competențe care să ia decizii în locul poporului și din numele său”¹⁷.

Un grup de autori consideră că „*Parlamentul* este un organ de stat reprezentativ, a cărui funcție principală în sistemul de separație a puterilor constă în exercitarea puterii legislative”¹⁸.

În viziunea doctrinarului I. Guceac, *Parlamentul* este definit ca „*instituție politico-juridică în cadrul societății organizate în stat*”¹⁹.

Totodată, doctrina franceză consideră și pe bună dreptate, că *Parlamentul* nu trebuie confundat cu comitetele sau comisiile, dar care, de regulă, sunt create de camerele parlamentare și cuprind un număr mai mic de membri și nici cu adunările consultative care nu au putere de decizie²⁰.

Finalizând succinta expunere a definiției „*Parlament*”, considerăm oportun de a face apel la Constituție.

Potrivit prevederilor art.2 alin.(1) din Constituție Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție. Întru dezvoltarea acestui principiu al suveranității naționale art.60 alin.(1) din Constituție stipulează: „*parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului*”.

Cât ne privește, considerăm că *Parlamentul este o instituție politico-juridică statală, rezultată din libera expresie de voință a corpului electoral – exponent al*

suveranității naționale menită să exercite puterea legislativă.

2. Frațiunile parlamentare – reflecție a pluralismului politic în parlament ca organ reprezentativ

A. Evoluția și consolidarea fracțiunilor parlamentare

Frațiunile parlamentare au apărut în timpul evoluției parlamentarismului, odată cu apariția partidelor politice sau grupărilor politice la etapa timpurie. Partidele, luate ca simple asocieri de interese care aspirau să împărtășească beneficiile puterii, având – uneori – și o coloratură ideologică, au existat din toate timpurile, începând cu Albaștrii și cu Verzii din Bizanț, cu ghelfii și ghibelinii din Italia medievală, cu „capetele rotunde” și „cavalerii”, sau așa-numiții „whigs” și „tories” din Anglia sec. XVI și XVIII ori cu „bonetele” și „pălăriile” din Suedia sec. XVIII. Ele erau însă diferite atât calitativ, cât și cantitativ de partidele din sec. XIX, ca și de partidele de masă moderne din sistemele parlamentare contemporane²¹.

Precum menționa juristul francez Joseph Barthelemy, „partidele sunt resortul esențial și principal al regimului parlamentar și fără partide nu există un regim parlamentar”²². Ele mereu au urmărit în lupta electorală în scopul de a trimite cât mai mulți reprezentanți în parlament. Prezența reprezentanților partidelor politice în Parlament se manifestă prin formarea de grupuri politice care reunesc parlamentari ai aceluiași partid sau proferând aceleași idei.

La faza incipientă, primele fracțiuni parlamentare ce au apărut în viața parlamentară românească din principatele Moldova și Muntenia au fost grupurile politice liberal și conservator, care reflectau, în general, interesele claselor dominante, burghezia și moșierimea, dar într-o anumită măsură, și pe cele ale maselor populare²³. Aceste grupuri politice au apărut după constituirea Adunărilor ad-hoc în conformitate cu art.24 al Tratatului de la Paris din 18/30 martie 1856 în Moldova și Muntenia, alcătuite din reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale. De menționat că cele două Adunări electivă de la Iași și București, având o configurație politică și ideologică diferită – în Moldova majoritatea era deținută de liberali, în timp ce în Muntenia majoritatea o dețineau conservatorii – au ajuns la un consens în privința desemnării puterii executive. Prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza la 5 ianuarie și 24 ianuarie 1859, liberalii și conservatorii au realizat primul consens național din viața parlamentară românească soldându-se cu Unirea Principatelor Române și întemeierea României moderne.

Epoca de după Unire se caracterizează prin prezența unor grupări politice în cadrul celor două mari curente ale vremii – liberal și conservator. În Muntenia, în cadrul curentului liberal radicalii sau „roșii”, principalii reprezentanți ai burgheziei, aflată în prim proces de for-

mare, constituiau gruparea politică cea mai avansată și, în același timp, cea mai încheagată din punct de vedere organizatoric. Aflați sub conducerea lui I.C. Brătianu, C.A. Rosetti și a fraților Golești, ei militau pentru dezvoltarea instituțiilor parlamentare și liberale. Obiectivul principal pe care-l urmăreau pe plan instituțional politic era instaurarea unui sistem reprezentativ asemănător celui belgian, considerat în acel timp unul dintre cele mai avansate, capabil să asigure maxim de ordine și libertate²⁴.

Datorită ponderii pe care o dețineau în corpurile legiuitoare, forța politică dominantă a societății românești de după Unire o constituiau însă conservatorii sau „albi”, reprezentanți ai intereselor marii moșierimi. Fără a constitui o grupare politică încheagată pe plan organizatoric, conservatorii, în rândul cărora se remarcă o serie de personalități ca muntenii B.Catargiu, C.N. Brăiloiu, Ap. Arsache, Dim. Ghica și moldovenii Gr.M. Sturdza, L.Catargiu, P.Mavrogheni, A.C. Moruzi, se caracterizau totuși prin idei și opțiuni general-acceptate în privința modului de organizare a statului național. Apărarea și integritatea marii proprietăți constituia preocuparea lor esențială²⁵.

Promovând concepții diferite în privința organizării sociale și instituțional-politice ale statului național, grupările liberale și conservatoare s-au aflat de la început într-o aprigă luptă atât în forul legislativ, cât și în afara lui. Opoziția de interese dintre elementele conservatoare și liberale nu îmbrăca totuși forme categorice, ceea ce a făcut posibilă încheierea unor înțelegeri parlamentare temporare ale celor două grupuri.

B. Definierea categoriei „fracțiune parlamentară”

I. Terminologii. Examinând același subiect, și anume, organizarea deputaților în parlament, în corespundere cu listele pe care au candidat la alegeri, literatura de specialitate utilizează diferite expresii. În linii generale, în funcție de practica constituțională a statelor, se utilizează trei expresii: a) „club de deputați” (Marea Britanie, Austria și Polonia); 2) „grupuri parlamentare” (Franța, România, Italia, Spania); 3) „fracțiuni parlamentare” (Germania – „fraction”; Republica Moldova (din 1996, anterior „cluburi parlamentare”; Federația Rusă (фракция); Ucraina (фракція)).

Respectiv, și definițiile diferă de la doctrină la doctrină, de la autor la autor.

Atât legislația, cât și doctrina Republicii Moldova utilizează sintagma „fracțiune parlamentară”. Etimologic termenul „fracțiune” provine din latinescul „fractio”, ceea ce semnifică parte distinctă dintr-un întreg.

Termenul „fracțiune” mai târziu a intrat în uzul politic și juridic și este utilizat astăzi în „sens larg” și „sens restrâns”.

În sens restrâns (*stricto sensu*), fracțiunea reprezintă un grup format din reprezentanții unui partid politic în parlament²⁶. În sens larg (*lato sensu*), fracțiunea re-

prezintă gruparea deputaților în parlament formată din reprezentanții unor partide, mișcări politice care adoptă în general aceeași poziție politică, la aceasta existând posibilitatea să adere și deputații independenți, care nu se supun disciplinei de partid²⁷.

II. Reglementări legale ale fracțiunilor parlamentare

Dreptul deputaților la asociere în baza afiliației de partid, în baza listelor electorale pe care au candidat împreună, este stipulat direct în Constituțiile unor state. Spre exemplu, art.61 alin.(3) din Constituția României stabilește că „Deputații și senatorii” se pot organiza în grupuri parlamentare, potrivit regulamentelor fiecărei Comisii²⁸.

Pe când Constituția Republicii Moldova nu stipulează acest drept facultativ al deputaților, în schimb operează cu sintagma „fracțiune parlamentară”, ridicându-i astfel rangul la nivel constituțional. Așa, spre exemplu, potrivit art.64 alin.(3) din Constituție „Vicepreședinții (Parlamentului – *n.a.*) se aleg la propunerea Președintelui Parlamentului, cu consultarea fracțiunilor parlamentare”²⁹ *. Iar art.83 alin.(1) din Constituție „În cazul imposibilității formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Președintele Republicii Moldova, după consultarea fracțiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul”. Și, în fine, dar nu în ultimul rând, în conformitate cu prevederile art.98 alin.(2) din Constituție „După consultarea fracțiunilor parlamentare, Președintele Republicii Moldova, desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru”.

Indiferent care nu ar fi sintagma utilizată pentru a desemna asocierea deputaților în Parlament, cert este una că „sistemul grupurilor parlamentare este compatibil numai cu principiul pluralismului politic”, principiu stipulat și în Constituție. Așa, potrivit art.1 alin.(3) „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic (*s.n.*) reprezintă valori supreme și sunt garantate”³⁰.

Această valoare este dezvoltată în art.5 din Constituție în conformitate cu care „(1) Democrația în Republica Moldova se exercită în condițiile pluralismului politic, care este incompatibil cu dictatura și cu totalitarismul.

(2) Nici o ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului”.

Totodată, trebuie de remarcat o concepție expusă în doctrina română potrivit căreia „teoria mandatului reprezentativ pare greu conciliabilă cu principiul pluralismului politic, precum și cu ideea constituirii grupurilor parlamentare”³¹.

În acest context, și Gh.Iancu menționează că „mandatul reprezentativ se opune ideii de grup parlamentar, pentru că aderând la un grup parlamentar, parlamentarii

sunt obligați să se supună directivelor partidului politic, căruia îi aparține grupul în cauză”³².

În același timp, activitatea partidelor politice și a altor formațiuni angajate în campania electorală nu se încheie odată cu finalizarea alegerilor parlamentare, ci „...confirmă, în cadrul parlamentului, prin formarea «grupurilor parlamentare» sau a «grupurilor politice», alcătuite de regulă din parlamentari care aparțin aceleiași formațiuni sau care subscriu aceleiași program ori sunt adepții acelorași idei”³³.

Dacă Guvernul – organul executiv central al puterii executive, asigură realizarea politicii interne și externe a statului prin proiectele de legi înaintate parlamentului spre adoptare, atunci „fracțiunile parlamentare”, „grupurile parlamentare” promovează, prin activitatea lor în Parlament, anumite concepții și opinii, pe care le-au susținut în cadrul campaniei electorale. Într-un cuvânt „grupurile parlamentare asigură suplețea activității Parlamentului, precum și concentrarea diverselor tendințe politice existente în cadrul acestuia”³⁴.

În acest context, constituționalistul V.Popa menționează și, pe bună dreptate, că „Interesul fracțiunilor este de ordin politic, deoarece partidul care a câștigat locuri în Parlament încearcă să promoveze politica ce ține de programul său, precum și promisiunile date alegătorilor în cadrul campaniei electorale”³⁵.

Iar potrivit constituționalistului I.Guceac „Existența grupurilor parlamentare este determinată de prezența partidelor politice în sistemul politic al societății, inclusiv de dreptul acestora de a-și desemna și promova reprezentanții săi în alegerile parlamentare. Ori, altfel spus, fără partide nu există nici regim parlamentar”³⁶.

III. Doctrina constituțională privind definirea „fracțiunilor parlamentare”

Din această definiție rezultă, în viziunea autorului, două criterii ce stau la baza constituirii fracțiunilor parlamentare: 1) *afinitatea politică* – adică doar dintre membrii parlamentului care a înaintat propria listă de candidaturi în campania electorală pentru alegerile în Parlament și 2) *consensul* dintre deputații de orientare politică diferită ceea ce ar însemna că după alegeri, deputații de pe diferite liste electorale pot constitui o singură fracțiune parlamentară, dar care nu are la bază un program politic bine definit și „aprobat” de electorat. Această a doua opțiune se încadrează în conceptul politologului francez M.Duverger, potrivit căruia „afinitatea politică n-a fost însă, totdeauna, criteriul decisiv pentru constituirea grupurilor parlamentare”³⁷.

Într-o a doua opinie formal utilizând sintagma „grup parlamentar” și nu „fracțiune parlamentară”, grupurile parlamentare, ca formațiuni interne ale Parlamentului, „constituie organisme interne ale parlamentului (ori ale camerelor în cazul parlamentelor bicamerale) formate din parlamentari – reprezentanți ai unor partide, mișcări politice și care adoptă, practic, aceeași poziție politică”³⁸.

Așadar, autorul împărtășește, practic, aceeași opinie ca și V.Popa și M.Duverger, adică nu afinitatea politică, apartenența la un partid anume, constituie criteriul de constituire a grupului, ci „practic aceeași poziție politică”. Dar ce urmează în cazul în care se schimbă, după cum arată practica parlamentară, „poziția politică”? Cel puțin urmează destrămarea „grupului parlamentar” și, ceea ce duce de la sine refigurarea organelor de lucru ale Parlamentului, inclusiv raportul „majoritate” parlamentară.

Într-o a treia opinie, „Frațiunile parlamentare constituie organisme interne ale Parlamentului formate din parlamentari”³⁹. Autorul nu indică în definiție nici un criteriu cu excepția celui de calitate de parlamentar, deputat.

Iar într-o a patra opinie expusă în doctrina constituțională autohtonă „Frațiunile parlamentare sunt asociații de deputați constituite pentru formarea organelor de lucru ce organizează activitatea Parlamentului”⁴⁰.

Autorul califică „fracțiunile parlamentare” ca simple asociații constituite cu două scopuri foarte clare: 1) Formarea organelor de lucru ale Parlamentului și 2) Organizarea activității Parlamentului.

Aceste scopuri sunt clar determinate în art.4 alin. (1) din *Regulamentul Parlamentului Republicii Moldova*, în conformitate cu care fracțiunile parlamentare se constituie în vederea „formării organelor de lucru și organizării activității Parlamentului”⁴¹ *.

Acum vom face o analiză a doctrinei românești privitor la definirea „grupurilor parlamentare”, printre altele unica sintagmă utilizată în literatura de specialitate și textul constituțional.

Și, într-o viziune grupurile parlamentare „... reprezintă o structură organizatorică a Camerei pe bază de afinitate”⁴².

„Grupurile parlamentare ... deși nu au putere decizională, în cadrul lor se definesc pozițiile ce vor fi conformate sau infirmate în ședința respectivă, fie a Comisiei sau în ședința comună a Camerelor... atât sub aspect politic, cât și tehnic”⁴³.

De aceea ele reprezintă structuri organizatorice restrânse, cu caracter parțial, întrucât nu cuprind decât o parte din membrii Comisiei, și închise, întrucât reuniunile lor nu sunt, de regulă, publice, în scopul pregătirii deciziilor ce urmează a fi adoptate de plenul Parlamentului⁴⁴.

În opinia doctrinarului Joseph-Barthélemy, regimul parlamentar reprezintă în sine „organizarea constituțională a luptei partidelor pentru cucerirea puterilor...”⁴⁵. Partidele sunt resortul esențial și principal al acestui regim; fără partide, nu există regim parlamentar⁴⁶.

Or, întreaga activitate parlamentară „... exprimă confirmarea sau colaborarea între partidele politice reprezentative în Camera respectivă”⁴⁷, într-un cuvânt, în Parlament.

Grupurile parlamentare reprezintă o structură orga-

nizatorică a Parlamentului „pe bază de afinitate politică. Ele constituie formațiuni interne ale Camerei, rezultate din reuniunea senatorilor și a deputaților având aceeași concepție politică sau concepții înrudite, ce nu constituie, însă, o asociere în sensul juridic al termenului⁴⁸, întrucât „reprezintă fragmente ale unei autorități publice”⁴⁹.

„Sub aspectul rolului lor politic, grupurile parlamentare reprezintă transpunerea aproximativă a partidelor politice în cadrul fiecărei Camere. Astfel, grupurile parlamentare asigură legătura dintre acțiunea instituțională a Parlamentului și cea partizană”⁵⁰.

Sub aspect juridic, nu-i nici un raport între grup și partid, chiar dacă prin intermediul său partidul este reprezentat în Parlament, întrucât amândouă țin de ordini juridice diferite. Chiar dacă statutul unui partid ar prevedea subordonarea grupului față de organele de conducere ale acelui partid, aceasta nu are nici o semnificație juridică, constituind un mandat imperativ care, potrivit art.66 alin.(2) din Constituție este nul⁵¹.

„Nu mai puțin, însă, grupul asigură liantul necesar pentru ca activitatea parlamentarilor să fie atât individualizată, fiecare fiind în exercițiul propriului său mandat, cât și colectivizată în cadrul grupului.

Aceasta din urmă trăsătură (activitatea parlamentară colectivizată (*s.n*)) se referă, pe de o parte, la discuțiile pentru degajarea unui punct de vedere comun al membrilor grupului, a coerenței necesare unei acțiuni politice eficiente a membrilor săi și a controlului politic al activității lor, îndeosebi a disciplinei de vot, și pe de altă parte la rolul regulamentar al grupurilor parlamentare, când acestea acționează fiecare ca o „entitate”⁵².

Pentru realizarea legăturii dintre grup și partid, un rol important îl are „uniunea personală” rezultând din prezența în grup a conducătorilor politici ai partidului și prezența în instanțele de conducere ale partidului, a membrilor grupului⁵³.

Într-o altă opinie grupurile parlamentare sunt „... structuri ce reprezintă spectrul politic al parlamentarilor și care au un rol fundamental în constituirea organelor de lucru, propunerile nominale pentru funcțiile de președinte, vicepreședinte, secretar și chestor fiind în competența lor”⁵⁴. De data aceasta suntem în prezența unei definiții descriptive care cuprinde criteriul politic de constituire, precum și unele dintre competențele grupurilor parlamentare, în mod special al organelor directorii ale Camerelor.

Potrivit constituționalistului Gheorghe Iancu „Grupurile politice parlamentare sunt organizații ale deputaților sau senatorilor reunite datorită” afinității lor politice și care doresc să păstreze între ei contacte cu scopul de a se mobiliza pentru o direcție comună în domeniul legislativ și politic⁵⁵.

Autorul „îmbogățește” sintagma „grupuri parlamentare” cu termenul „politic”, subliniind astfel caracterul politici ce rezultă din afinitatea deputaților sau

senatorilor la un partid, afinitate păstrată pentru un scop mobilizator în activitatea parlamentară.

Aceasta deoarece rostul și cauza acestor grupuri rezidă în partidele politice, care în lupta lor electorală urmăresc trimiterea a cât mai mulți reprezentanți în parlament. Prezența reprezentanților partidelor politice se manifestă prin formarea de grupuri politice, care *reunesc* parlamentari ai aceleiași partid sau proferând aceleași idei⁵⁶.

Vedem până la urmă că autorul înclină la apariția expusă anterior, conform căreia constituirea grupurilor parlamentare poate să se facă nu numai pe criteriul afinității politice, dar este suficient și împărtășirea acelorași idei.

Examinând subiectul ce ține de „grupurile parlamentare”, doctrinarii Constanța Călinoiu și Victor Duculescu le includ în organizarea internă a Camerelor „plasându-le” pe locul 5 în ierarhia organelor Camerelor⁵⁷.

În opinia autorilor, „afirmarea grupurilor politice parlamentare în cadrul structurilor moderne reprezintă un rezultat al recunoașterii pe un plan mai larg a rolului și importanței partidelor politice”⁵⁸. De aici rezultă că „grupurile parlamentare” au un caracter politic, sunt organizate politic și rezidă din partidele politice. Totodată, vom menționa că o definiție proprie doctrinarii nu o dau.

În acest context, savanții francezi Pierre Avril și Jean Gicquel observă că „... deși folosirea noțiunii de partid apare încă din 1816 în Franța, de abia în 1910 ea și-a găsit recunoașterea într-un regulament parlamentar, și anume Regulamentul Camerei Deputaților”⁵⁹.

În continuarea studiului, C.Călinoiu și V.Duculescu scot în vileag două probleme. Prima ține de definirea „grupurilor parlamentare” și a doua – de *natura juridică* a grupurilor parlamentare.

Primo. Așa cât ține de prima problemă Louis Maduriera, în raportul prezentat în cadrul Asociației secretarilor generali ai Parlamentelor, întemeindu-se pe răspunsurile la un chestionar transmis tuturor Parlamentelor membre ale Uniunii Internaționale, „relevă faptul că nu există o definiție unanim acceptată a grupurilor parlamentare, această problemă constituind obiectul unor reflecții și unor controverse”⁶⁰.

Astfel, grupurile parlamentare sunt considerate în unele țări: *organisme politice* (Spania, Portugalia), în altele *organisme parlamentare* (Franța, Italia, Germania, Belgia, România, Republica Moldova, și într-o a treia grupă li se atribuie *caracter mixt*, recunoscându-le calitatea lor de a fi în același timp organisme politice și organisme parlamentare (Canada, Grecia, Elveția, Norvegia, Islanda, Slovenia)⁶¹.

Un aport în clarificarea acestor controverse îl aduce T.Drăganu potrivit căruia grupurile parlamentare sunt „organele partidelor în adunări”, deosebindu-se de organele interne ale Camerelor prin cel puțin urmă-

toarele: ele nu sunt alese de ansamblul deputaților sau senatorilor, ci sunt constituite pe criteriul apartenenței la o anumită orientare politică; dacă formarea organelor interne ale Camerelor este considerată unei obligații constituționale sau regulamentare, parlamentarii sunt, în principiu, liberi să se constituie sau nu în grupuri parlamentare⁶².

Subscriem și noi întru totul la acest argument, adică grupurile parlamentare sunt „organisme politice”, dar vom adăuga că ele *acționează în cadrul Parlamentului având la bază reglementări constituționale și regulamentare* (Regulamentele parlamentare).

Secundo. Nici *natura juridică* a grupurilor parlamentare nu este suficient de clară, deoarece determinările diferă de la țară la țară. Așa, în unele țări, grupurile parlamentare sunt considerate *asociații de drept public* (Spania, Elveția, Polonia, Canada, Senegal și Grecia), în al doilea grup de țări ele sunt estimate a fi *asociații de drept privat* (Franța, Olanda, Noua Zelandă etc.), pe când Brazilia și Marea Britanie, în genere, nu recunosc personalitatea juridică a grupurilor parlamentare⁶³. Marea Britanie și Brazilia consideră grupurile parlamentare ca simple „cluburi” cu toate consecințele respective.

Cât ne privește, împărtășim opinia potrivit căreia „grupurile parlamentare” sunt *asociații de drept public* adoptate, care servesc ca temei pentru decizii parlamentare, fie ele cu caracter juridic (cum ar fi numirile, adică înaintarea candidaturilor, consultările purtate de către Președintele Republicii, Președintele Parlamentului etc.), fie au un caracter politic, cum ar fi declarațiile etc.

Sintetizând opiniile doctrinare expuse, putem deduce câteva concluzii, printre care:

1) *Utilizarea în paralel a sintagmelor „fracțiune parlamentară” și „grup parlamentar”.*

2) *Constituirea lor din rândurile parlamentarilor, adică a deputaților aleși de către corpul electoral și validați de către Curtea Constituțională.*

3) *Criteriile ce stau la baza constituirii lor sunt fie afiliția de partid, adică de membru de partid pe lista căruia au candidat la alegeri, fie că un candidat pe liste diferite, dar se constituie în baza faptului că adoptă aceeași poziție politică sau au găsit consens de a se afla într-o fracțiune.*

4) *Existența lor este dictată de existența partidelor politice și a principiului pluralismului politic.*

5) *Constituirea lor urmărește două scopuri: 1. Formarea organelor de lucru ale Parlamentului; 2. Organizarea activității Parlamentului.*

6) *Fracțiunile parlamentare (grupurile parlamentare) sunt „organisme politice” ale partidelor în parlament, dar acționează în cadrul și în limitele stabilite de Constituție și Regulamentul Parlamentului (a Camerelor în Parlamentul bicameral).*

7) *Fracțiunile parlamentare (grupurile parlamentare) sunt asociații de drept public prin finalitatea pro-*

puerilor și pozițiilor luate pe marginea unor competențe strict determinate și supuse în consecință votului în Plenul Parlamentului.

În concluzie considerăm că fracțiunile parlamentare sunt organisme politice, constituite în principiu pe bază de afinitate politică, asociații de drept public ce activează în Parlament în conformitate cu prevederile constituționale și regulamentare, iar finalitatea deciziilor lor se încheie prin aprobarea în final de Plenul Parlamentului.

Evident că realizarea suveranității naționale prin reprezentare implică nemijlocit și partidele politice reprezentanții cărora dețin mandatul parlamentar, dându-i astfel Parlamentului o configurație politică concretă, dar nu ca scop de „divizare”, ci de identificare a responsabilităților ce le revin în baza votului acordat de corpul electoral. Din acest studiu este operațional din punct de vedere politico-juridic și justificat sub aspect științific.

Note:

¹ Ionescu Ghiță, Madariaga de Isabel, *Opoziția*, Humanitas, București, 1992, p.75.

² Călinoiu C., Duculescu V., *Drept parlamentar*, Lumina Lex, București, 2006, p.3.

³ *Ibidem*, p.2.

⁴ *Ibidem*, p.3-4.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Ionescu Ghiță, Madariaga de Isabel, *op.cit.*, p.77.

⁷ Muraru I., *Drept constituțional și instituții politice*, Actami, București, p.289.

⁸ Gh.Iancu, *Drept constituțional și instituții politice*, Lumina Lex, București, 2007, p.464.

⁹ Montesquieu, *Despre apiritul legilor*, București, 1964, cart. XI, cap.VI, p.198.

¹⁰ Iancu Gh., *op.cit.*, p.465.

¹¹ Arseni A., Ivanov V., Suholitco L., *Drept constituțional comparat*, CE USM, Chișinău, 2003, p.138-139.

¹² Popa V., *Drept public*, Chișinău, 1998, p.328.

¹³ Iancu Gh., *op.cit.*, p.465.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Muraru I., *op.cit.*

¹⁶ Cârnaț T., *Drept constituțional*, Chișinău, 2010, p.387.

¹⁷ Tămaș S., *Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultură civică*, Casa de cultură și presă „Șansa”, București, 1996, p.182.

¹⁸ Arseni A., Ivanov V., Suholitco L., *op.cit.*, p.138; Ermurachi V., *Konstituționnoe pravo* (ucebnoe posobie), C.:B., Chișinău, 2011, p.224.

¹⁹ Guceac I., *Curs elementar de drept constituțional*, Chișinău, 2004, vol.2, p.327.

²⁰ Daverger Maurice, *Institutions politiques et droit constitutionnel*, Presses Universitaires de France, Paris, 1975.

²¹ Ionescu Ghiță, Madariaga de Isabel, *op.cit.*, p.36.

²² Iancu Gh., *op.cit.*, p.365.

²³ *Istoria Parlamentului și a vieții parlamentare din România până la 1918*, București, 1983, p.13.

²⁴ *Ibidem*, p.100.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, Univers Enciclopedic, București, 1998, p.396.

²⁷ *Dicționarul politic: Instituțiile democrației și cultură civică*, ed. a II-a, cond. lucrării Sergiu Tamaș; Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L., București, 1996, p.122.

²⁸ *Constituția României*, în *Monitorul Oficial al României*.

²⁹ *Constituția Republicii Moldova* (în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1 august 1994) cu modificările ulterioare.

* În continuare în text „Constituție”.

³⁰ Deleanu I., *Drept constituțional și instituții politice*, *Tratat*, Europa Nova, București, 1996, vol.II, p.261.

³¹ Vezi în detaliu: Arseni A., Costachi Gh., *Mandatul parlamentar – imputernicire politico-juridică întru realizarea suveranității naționale prin reprezentare*, în *Revista Națională de Drept*, nr.4,2013, p.15-20.

³² Iancu Gh., *op.cit.*, p.477.

³³ Deleanu I., *op.cit.*, p.261.

³⁴ *Ibidem*, p.261-262.

³⁵ Popa V., *Drept parlamentar*, ULIM, Chișinău, 1999, p.124.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Duverger M., *Les partis politiques*.

³⁸ Guceac I., *op.cit.*, p.335.

³⁹ Cârnaț T., *op.cit.*, p.401.

⁴⁰ Ermurachi V., *op.cit.*, p.224.

⁴¹ *Regulamentul Parlamentului*, adoptat prin Legea nr.797-XIII din 02.04.1996 (*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.81-82 din 19.12.1996, art.765; Republicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.50 din 07.04.2007 art.237)

* În continuare: *Regulamentul Parlamentului*.

⁴² Constantinescu M., Muraru I., *Drept parlamentar*, GRAMAR, 1994, p.118.

⁴³ *Ibidem*, p.118.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Joseph-Barthélemy și Paul Duez, *Traité élémentaire de droit constitutionnel*, Dalloz, Paris, 1926, p.148.

⁴⁶ Avril Pierre și Gicquel Jean, *Droit parlementaire*, Ed.Montchrestien, Paris, 1988, p.64.

⁴⁷ Cristian Ionescu, *Tratat de drept constituțional contemporan*, All Beck, București, 2003, p.630.

⁴⁸ Constantinescu M., Muraru I., *op.cit.*, p.118.

⁴⁹ Avril Piere și Gicquel Jean, *op.cit.*, p.74.

⁵⁰ Constantinescu M., Muraru I., *op.cit.*, p.118.

⁵¹ *Ibidem*, p.119.

⁵² *Ibidem*, p.119.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ Vrabie Genoveva, *Organizarea politico-etatică a României, Drept constituțional și instituții politice*, Cugetarea, Iași, 1999, vol.2, p.99.

⁵⁵ Iancu Gh., *op.cit.*, p.477

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Călinoiu C., Duculescu V., *op.cit.*, p.123.

⁵⁸ *Ibidem*, p.123.

⁵⁹ Avril Pierre, Gicquel Jean, *op.cit.*, p.89.

⁶⁰ Maduriera Louis, *Les statuts des groupes parlementaires*, Rapport à la Réunion de Secrétaires généraux des Parlements, București, 1995, p.7.

⁶¹ Călinoiu C., Duculescu V., *op.cit.*, p.123.

⁶² Drăganu T., *Drept constituțional și instituții politice, Tratat elementar*, Lumina Lex, București, 1998, vol.II, p.216.

⁶³ Călinoiu C., Duculescu V., *op.cit.*, p.123-124.

ПЬЯНСТВО И АЛКОГОЛИЗМ – ОДНА ИЗ ПРИЧИН ПРЕСТУПНОСТИ

В. ФЛОРЕА,

*доктор права, профессор кафедры уголовного права
(Академия «Штефан чел Маре» МВД РМ)*

REZUMAT

Se studiază problema privind influența stării de ebrietate și alcoolismului asupra criminalității. Este determinată starea gradului de îmbătare, de ebrietate și alcoolism, se apreciază starea de ebrietate în Codurile penale ale Republicii Moldova, Ucrainei și Federației Ruse în practica judiciară și administrativă; se analizează legislația actuală a Republicii Moldova cu privire la combaterea alcoolismului.

Cuvinte-cheie: stare de ebrietate, alcoolism, infracțiune de drept comun, răspundere administrativă, delict.

РЕЗЮМЕ

Исследуется вопрос о влиянии пьянства и алкоголизма на преступность, дается определение состояния опьянения, пьянства и алкоголизма, оценка состояния опьянения в Уголовных кодексах Республики Молдова, Украины, России, в судебной и административной практике; анализируется современное законодательство Республики Молдова о преодолении пьянства и алкоголизма.

Ключевые слова: состояние опьянения, пьянство, алкоголизм, уголовное преступление, административная ответственность, преступность.

SUMMARY

There is studied the problem concerning the influence of the state of intoxication and alcoholism on criminality. It is determined the degree of the state intoxication and alcoholism, the state of intoxication is evaluated in the penal Codes of Republic of Moldova, the Ukraine and Russian Federation in the juridical and administrative practice; there is analyzed the current legislation of Republic of Moldova concerning the combating of alcoholism.

Key-words: state of intoxication, alcoholism, infraction of common law, administrative liability, violation of the law.

Научная разработка данной проблемы связана с решением ряда сложных вопросов:

1. Какова конкретная взаимосвязь пьянства и алкоголизма с преступным поведением?
2. Сохраняет ли субъект в состоянии тяжелого опьянения способность отдавать себе отчет в своих действиях и руководить ими?
3. Можно ли в отдельных случаях рассматривать состояние опьянения виновного как обстоятельство, смягчающее ответственность?
4. Как повысить эффективность уголовно-правовых мер борьбы с преступлениями, совершаемыми под влиянием пьянства и алкоголизма?

Прежде чем ответить на эти и другие вопросы, следует уяснить, что такое состояние опьянения, умеренное потребление спиртных напитков, пьянство и алкоголизм. Уголовный кодекс Республики Молдова от 18 апреля 2002 г. Законом № 16-XVI от 3 февраля 2009 г. в ст.134¹² первым среди стран СНГ определил состояние опьянения: «(1) Под состоянием опьянения понимается состояние лица, возникшее после употребления алкоголя, наркотических, психотропных и/или других веществ, вызывающих опьянение, и выразившееся в психо-функциональном расстройстве организма.

Такое же определение состояния опьянения содержится в ст.1 закона РМ №713 от 6 декабря 2001 г. «О контроле и предупреждении злоупотребления алкоголем, незаконного потребления

наркотиков и других психотропных веществ» (МО № 36-38 от 14.03.2002).

Статья 355 Кодекса РМ о правонарушениях, часть 2, предусматривает ответственность за «(2) появление в общественных местах в состоянии опьянения, вызванного алкоголем или другими веществами, при котором лицо потеряло способность передвигаться самостоятельно». Здесь речь идет о состоянии сильного алкогольного опьянения, которое лишает лицо возможности передвигаться самостоятельно.

Состояние опьянения – один из важных, но не единственных элементов пьянства и алкоголизма, будучи их биологической основой, биологической характеристикой.

Определение состояния опьянения как биологической основы пьянства и алкоголизма не противоречит признанию их социальной природы, а лишь отражает единство биологической и социальной природы человека.

В понятии «человек» воплощено неразрывное единство разных сторон его существа: социальной и биологической¹.

Каково же соотношение между состоянием опьянения как биологической основы пьянства и алкоголизмом, с одной стороны, и их социальной природой – с другой?

Полагаем, что умеренное употребление спиртных напитков является древней традицией у многих народов и не осуждается ни правом, ни моралью.

А пьянство и алкоголизм – это формы антиобщественного поведения, вытекающего из антиобщественной ориентации личности, это уродливый антиобщественный способ удовлетворения извращенной потребности в спиртных напитках.

Пьянство – злоупотребление алкоголем, именуемое в социологии как асоциальное явление, в криминологии относится к так называемым фоновым явлениям, сопутствующим преступности².

Алкоголизм – хроническое заболевание, вызванное длительным чрезмерным употреблением спиртных напитков и характеризующееся физиологической потребностью и влечением к ним³.

Когда мы относим людей к пьяницам либо алкоголикам, имеют значение повод, обстановка, обстоятельства, объемы обычного употребления ими спиртного: по случаю какого-нибудь торжества, за праздничным столом в небольших дозах, или в подворотне «на троих», в количестве, вызывающем тяжелое опьянение; в выходной день или в рабочее время, настроившись на отдых дома или собираясь сесть за руль автомобиля и т.д.

Мы определяем пьянство как социально-бытовое явление, выражающееся в неумеренном употреблении алкоголя либо его употреблении в условиях и при обстоятельствах, когда такое употребление причиняет вред личности и обществу в целом⁴.

В психиатрии различают простое и патологическое опьянение.

Патологическое опьянение – острый кратковременный психический эпизод, возникающий на фоне простого алкогольного опьянения. Большую роль в возникновении патологического опьянения играет временная основа – усталость, переутомление, недосыпание, психическое и физическое истощение, волнения, страхи, тревога. Для патологического опьянения не являются обязательными такие признаки, как наличие или отсутствие физических проявлений опьянения, количество принятых алкогольных напитков, характер агрессивных действий, излишняя жестокость, малопонятная мотивация поступков. Заканчивается это опьянение так же внезапно, как и начинается, чаще всего терминальным сном⁵. В практике судебно-психиатрической экспертизы этот вид опьянения встречается редко.

Понятие *алкоголизма* можно рассматривать с социальной и медицинской точек зрения. С социальной точки зрения алкоголизм – это систематическое злоупотребление спиртными напитками, принимающее наиболее отвратительные и уродливые формы, сопровождающееся деградацией личности, причиняющее большой вред индивиду, семье, обществу.

Медики же усматривают в алкоголизме заболевание, развивающееся на почве систематического пьянства и характеризующееся повышением выносливости к алкоголю, невозможностью воздержаться от приема спиртного, потерей контроля над количеством (и качеством) потребляемых напитков, стремлением опохмелиться и т.д.

В психиатрии различают три стадии алкоголизма.

Первая стадия характеризуется снижением контроля над количеством употребляемого алкоголя, повышением переносимости (толерантности) организма к алкогольным напиткам, когда для получения желаемого эффекта (алкогольной эйфории) лица прибегают ко всё большим дозам алкоголя.

На второй стадии усиливается влечение к алкоголю и появляется синдром зависимости (похмелья).

Третья стадия выражается в запойной алкоголизации, более выраженном похмельном синдроме, периодических нарушениях сна, бредовой настроенности. В третьей стадии (иногда и во второй) возникают кратковременные психические состояния, такие как алкогольный делирий, галлюциноз, паранойя, дипсомания, Корсаковский психоз⁶.

Вопросы причинности в уголовном праве и криминологии изучаются и решаются на основе исследования этой проблемы в философии. К философии теории причинности мы прибегнем при раскрытии взаимосвязи и влияния пьянства и алкоголизма на преступность.

В самом общем виде отношения причинения можно определить как такую генетическую связь между явлениями, при которой одно явление, называемое причиной, при наличии определенных условий с необходимостью порождает, вызывает к жизни другое явление, называемое следствием.

Первым и основополагающим признаком причинного отношения является наличие между двумя явлениями отношения производства или порождения. Во-вторых, формирование причины всегда предшествует возникновению следствия.

Третьим обязательным признаком причинного отношения является его необходимость, однозначность. Формулировка закона причинности: равные причины всегда порождают равные следствия.

Четвертым признаком причинно-следственного отношения является его пространственная и временная непрерывность или смежность⁷.

Из причинно-следственной связи формируются более сложные виды самих каузальных отношений, так называемые цепи причинения.

Различают следующие виды цепей причинения.

1. Однолинейные цепи причинения. В них одно и то же явление выступает и причиной, и следствием, причиной в одном отношении и следствием в другом.

2. Цепи причинения двухлинейные с обратной связью.

3. Разветвляющиеся цепи причинения – совокупность однолинейных, двухлинейных и разветвляющихся цепей причинения, которые могут создавать сеть причинения.

Причинная сеть – это такое отношение между объективно существующими явлениями, при котором каждое из них многократно (но в разных отношениях) выступает и причиной, и следствием⁸.

Так, лишь краткое изложение теории причин-

ности в философии свидетельствует, насколько сложным является установление причинной связи в уголовном праве и криминологии.

Исходя из философской теории причинности, криминологи анализируют причинность преступности. Отмечается, что область действия причин – это, прежде всего, стадии мотивации и принятия решения.

Роль пьянства и алкоголизма как одних из причин преступности обусловлена пагубным влиянием злоупотребления алкоголем на психику и поведение человека, на весь его моральный облик.

Пьянство и алкоголизм влекут за собой снижение морального и интеллектуального уровня людей, подверженных этому злу, а в сочетании с другими отрицательными свойствами личности (самовлюбленность, своекорыстие, черствость, грубость, жестокость, неуважение к людям и др.) облегчают и ускоряют возникновение преступного замысла, определяют исход борьбы позитивного и негативного мотивов в тех случаях, когда извращенная потребность в алкоголе становится главенствующей в общей структуре потребностей. Подавляются голос совести, чувство долга, уважения к закону и нравственным нормам, развиваются эгоистические, циничные устремления, что и приводит, в конечном счете, к совершению преступлений⁹.

Влияние пьянства и алкоголизма на преступность убедительно подтверждается данными статистики за многие годы.

В Молдове в 2010-2011 гг. и в первой половине 2012 года около половины транспортных преступлений были совершены в состоянии алкогольного опьянения.

Учет лиц, совершивших указанные преступления в состоянии опьянения, более полный, чем при совершении других насильственных и корыстных преступлений, так как водители транспортных средств, как правило, подвергаются медицинскому освидетельствованию на состояние опьянения.

Ученый-криминолог с мировым именем Виктор Васильевич Лунеев отмечает, что состояние опьянения во всех странах мира считается криминогенным фактором и в связи с этим статистически отслеживается. В России в 1996 г. было зафиксировано, что в состоянии опьянения правонарушителями совершено 39% всех учтенных преступлений, в том числе 77,6% изнасилований, 73,5% умышленных убийств, 68,9% хулиганских действий, 59,7% разбоев, 57,0% грабежей, 37,7% краж и 0% взяточничества. Подобные цифры повторяются практически из года в год. Приведенные данные свидетельствуют о прямой корреляционной связи преступлений с пьянством¹⁰.

Вопросам вменяемости и ответственности при совершении преступления в состоянии опьянения, особенно при его тяжелых атипичных формах, в юридической литературе и в судебной психиатрии уделяется большое внимание¹¹.

Практическое значение вопроса о вменяемости лиц, совершивших преступление в состоянии опья-

нения, заключается в том, что виновные на второй день после содеянного заявляют: «был пьян, ничего не помню», надеясь уйти от ответственности за содеянное.

Уголовное законодательство, ученые-юристы и судебные психиатры исходят из того, что состояние простого опьянения, даже в его тяжелых, атипичных формах, не является душевной болезнью и не может обуславливать невменяемость.

Характерные признаки тяжелых, атипичных форм простого опьянения таковы:

- сохранение опьяневшим ориентирования во времени, месте, обстановке; общения, речевого контакта с окружающими; связь его преступных действий с внешними, иногда незначительными поводами, при недостаточной мотивации или вообще отсутствии видимых мотивов совершения преступления;

- дифференцированный, целенаправленный характер агрессивных действий; чрезвычайно злобные, жестокие, беспорядочные действия против случайно оказавшихся рядом лиц, членов семьи, нецензурная брань в адрес окружающих, уничтожение или повреждение имущества;

- наличие в большинстве случаев физических признаков опьянения – шаткой походки, нечеткости движений, нарушения речи, назойливости, болтливости, резонерства, хвастливости, слезливости, придирчивости, циничности.

У психопатических личностей, хронических алкоголиков, у лиц с травматическим поражением мозга и с другими психическими аномалиями простое опьянение развивается быстрее, чем у психически здоровых людей, и часто протекает с двигательным возбуждением, вспышкой агрессивности, злобы, жестокости¹².

Борзенков Г.Н. считает основанием уголовной ответственности за совершение преступления в состоянии опьянения отсутствие медицинского критерия невменяемости, то есть психической болезни. «От болезненных состояний психики, обуславливающих невменяемость, состояние обычного алкогольного опьянения отличается двумя существенными особенностями: во-первых, в состоянии опьянения человек приводит себя сознательно, намеренно, и, во-вторых, обычное алкогольное опьянение не связано с галлюцинациями, обманом слуха, зрения и ложными восприятиями окружающего»¹³.

В.Г. Павлов указывает, что «при физиологическом опьянении хотя и ослабляется функционирование тормозных процессов, происходящих в организме, и теряется контроль за своим поведением, однако у пьяного субъекта сохраняется непосредственный контакт не только с окружающей средой, но и его действия и поступки, как у любого нормального трезвого человека, носят мотивированный характер»¹⁴.

Соглашаясь в целом с аргументацией В.Г. Павлова, полагаем, что лицо в состоянии простого опьянения не теряет контроль над своим поведе-

нием. Речь может идти лишь об ослаблении такого контроля. Ведь если лицо в момент совершения общественно опасного деяния не могло отдавать себе отчета в своих действиях или руководить ими, то оно признается невменяемым.

На это и рассчитывают лица, заявляющие, что они не помнят своих действий в состоянии опьянения.

Ст.75 УК РМ устанавливает общие критерии индивидуализации наказания и предусматривает, что «при назначении вида и срока наказания судебная инстанция учитывает тяжесть совершенного преступления, его мотивы, личность виновного, обстоятельства дела, которые смягчают или отягчают ответственность, влияние примененного наказания на исправление и перевоспитание виновного, а также условия жизни его семьи».

Статья 77 УК РМ в перечень обстоятельств, отягчающих ответственность, включает в пункте «j» совершение преступления лицом, находящимся в состоянии опьянения, вызванного употреблением веществ, указанных в статье 24. Судебная инстанция вправе в зависимости от характера преступления не признавать это обстоятельство отягчающим ответственность.

Таким образом, пункт «j» ст.77 предоставляет возможность широкого судебного усмотрения при оценке состояния опьянения как отягчающего обстоятельства. А введение Законом РМ от 18 декабря 2008 г. состояния опьянения как смягчающего обстоятельства дезориентирует правоохранительные органы, органы уголовного преследования в оценке состояния опьянения как обстоятельства, отягчающего ответственность.

Пункт «i» ст.76 УК РМ оценивает как смягчающее обстоятельство совершение преступления лицом в состоянии опьянения, вызванного недобровольным или принудительным потреблением веществ, указанных в ст.24, или потреблением таких веществ без осознания их последствий.

Отметим здесь, что такие ситуации в следственно-судебной практике встречаются крайне редко или вообще не встречаются.

Согласно статистическим данным за 2011 год, из 204 убийств в состоянии опьянения совершено лишь 18 преступлений; из 355 тяжких телесных повреждений – только 15; из 260 изнасилований – только 13; из 1076 хулиганских проявлений – только 72. Это вопреки тому, что статистические данные за многие годы свидетельствуют, что более половины этих преступлений совершается в состоянии опьянения.

Зато ст.264 УК РМ, предусматривающая ответственность за нарушение правил безопасности движения или эксплуатации транспортных средств лицом, управляющим транспортным средством, в частях 2, 4, 6 значительно усиливает наказания за эти преступления, совершенные в состоянии опьянения.

Кроме того, Законом РМ от 3 февраля 2009 г. в УК РМ введена дополнительная статья 264¹, пред-

усматривающая ответственность за управление транспортным средством в состоянии сильного алкогольного опьянения или в состоянии опьянения, вызванного другими веществами. Поэтому и статистические данные о совершении транспортных преступлений в состоянии опьянения более точные и полные по сравнению с оценкой этого состояния при совершении преступлений против личности и корыстных преступлений.

Правильнее, на наш взгляд, решается этот вопрос в Уголовном кодексе Украины 2001 года. Часть 13 ст.67, содержащая перечень обстоятельств, отягчающих наказание, включает и «совершение преступления лицом, находящимся в состоянии алкогольного опьянения или в состоянии, вызванном употреблением наркотических или других одурманивающих веществ».

Пункт 2 части 13 устанавливает, что суд имеет право, в зависимости от характера совершенного преступления, не признавать любое из указанных в части первой настоящей статьи обстоятельств, за исключением обстоятельств, указанных в пунктах 2, 6, 7, 9, 10, 12, отягчающим наказание, приведя мотивы своего решения в приговоре.

Какие же эти отягчающие обстоятельства, при которых состояние опьянения виновного также отягчает наказание? Это пункт

(2) совершение преступления группой лиц по предварительному сговору (часть вторая или третья статьи 28);

(6) совершение преступления в отношении малолетнего, лица преклонного возраста или лица, находящегося в беспомощном состоянии;

(7) совершение преступления в отношении женщины, заведомо для виновного находящейся в состоянии беременности;

(9) совершение преступления с использованием малолетнего или лица, страдающего психическим заболеванием или полоумием;

(10) совершение преступления с особой жестокостью;

(12) совершение преступления общеопасным методом.

Во всех вышеперечисленных случаях и состояние опьянения должно оцениваться как отягчающее наказание.

Но статья 286 УК Украины об ответственности за «нарушение правил безопасности дорожного движения или эксплуатации транспорта лицами, управляющими транспортными средствами», в отличие от аналогичных статей 264 УК РМ и 264 УК Российской Федерации, не усиливает ответственность за совершение этих преступлений в состоянии опьянения.

В статье 63 УК Российской Федерации 1996 г. состояние опьянения виновного исключено из перечня отягчающих обстоятельств. Но пункт «д» статьи 63 содержит такое отягчающее обстоятельство, как привлечение к совершению преступления лиц, которые страдают тяжелыми психическими расстройствами либо находятся в состоянии

опьянения, а также лиц, не достигших возраста, с которого наступает уголовная ответственность.

Согласно ст.264 УК РФ, за нарушение правил дорожного движения и эксплуатации транспортных средств, в частях 2, 4 и 6 предусмотрена повышенная ответственность за совершение транспортных преступлений в состоянии опьянения.

Последний всплеск усиления борьбы с пьянством наблюдался после принятия Указа Президиума Верховного Совета СССР и Постановления Совета Министров СССР «О мерах по усилению борьбы с пьянством и алкоголизмом», вступивших в действие с 1 июня 1985 г.¹⁵.

Пленум Верховного Суда СССР 1 ноября 1985 г. принял Постановление № 15 «О практике применения судами законодательства, направленного на усиление борьбы с пьянством и алкоголизмом»¹⁶.

Пленум Верховного Суда Республики Молдова в своем Постановлении № 12 «О судебной практике по делам о хулиганстве» от 20 декабря 1999 г. и 20 октября 2001 г. в пункте 17 рекомендовал судам: «Учитывая, что хулиганские действия в большинстве случаев совершаются на почве пьянства, судам при назначении наказания лицам, совершившим хулиганство в состоянии опьянения, надлежит обсуждать вопрос о признании этого факта обстоятельством, отягчающим ответственность»¹⁷.

К сожалению, из информации о работе судебных инстанций не явствует, какой процент преступлений был совершен в состоянии опьянения. Но косвенно эти данные просматриваются из числа совершенных корыстных и насильственных преступлений, из практики рассмотрения судами уголовных дел и административных правонарушений.

В 2005 г. в судебные инстанции поступило 1459 уголовных дел. По ним осуждены 14103 лица, оправдано 362, принудительные меры медицинского характера применены в отношении 11 алкоголиков и наркоманов, 6281 лицо осуждены условно (44,6%). Прекращены 2454 дела.

В 2005 г. рассмотрено судами 120 634 административных дела, в том числе за мелкое хулиганство 17 501 дело, или 14,5%; управление транспортом в нетрезвом состоянии и без прав – 4723 дела, или 3,9%.

За умышленное убийство осуждено 274 лица, пожизненное заключение применено в отношении 9 осужденных.

2006 год

Поступление уголовных дел по 1 инстанции составило 13 546, что на 1123 дела, или на 7,6% меньше, чем в 2005 г. По ним осуждены 12 434 лица, оправдано 399, применены принудительные меры медицинского характера в отношении 106 осужденных, прекращены дела в отношении 2851 лица. По умышленному убийству рассмотрено 221 дело, изнасилованию – 169 дел, хулиганству – 549 уголовных дел. Осуждены условно 3648 человек (29,3%). Пожизненное заключение применено к 5 осужденным.

В 2006 г. в суды поступило 105 239 администра-

тивных дел. Наибольшую долю составили: мелкое хулиганство – 16 618 (15,7%), управление транспортом в нетрезвом состоянии и без прав – 4076 (3,9%).

2008 год

В 2008 г. в судебные инстанции поступило 9912 уголовных дел в отношении физических лиц и 30 в отношении юридических лиц. По сравнению с 2007 годом поступление уголовных дел на физических лиц сократилось на 2912.

По поступившим делам осуждено 7367 лиц, оправдано 227, принудительные меры медицинского характера применены в отношении 61 осужденного. Прекращено дел в отношении 3165 лиц. По умышленному убийству (ст.145 УК) рассмотрено 201 дело, изнасилованию – 174 дела, хулиганству – 439 дел. В 2008 г. осуждены условно 2125 лиц, или 28,9%, к пожизненному заключению приговорены 2 осужденных.

В 2008 г. в суды поступило 96 766 административных дел. По сравнению с 2007 г. поступление административных дел снизилось на 7086, или на 7,3%. В отношении 25 938 лиц, или 26,9%, административные дела прекращены. Наибольшую долю составили: мелкое хулиганство – 15 280 лиц, управление транспортом без прав и в нетрезвом состоянии – 3278 лиц.

2009 год

В 2009 г. в судебных инстанциях было зарегистрировано 9731 уголовное дело в отношении физических лиц и 130 в отношении юридических лиц. По поступившим делам осуждено 7810 лиц, оправдано 253, прекращено дел 2050, принудительные меры медицинского характера применены в отношении 83 осужденных.

Осуждены условно 2380 лиц (30,8%). Рассмотрено 188 дел об умышленном убийстве, 423 дела о хулиганстве, 148 дел об изнасиловании. В 2009 г. пожизненное заключение применено к 8 осужденным.

В 2009 г. в суды поступило 12 648 административных дел (в 2005 г. – 119 203 дела).

2011 год

В 2011 году в судебных инстанциях было зарегистрировано 10 857 уголовных дел в отношении физических лиц и 47 в отношении юридических лиц. По этим делам осуждено 8567 лиц, оправдано 257, прекращено 1886 дел, принудительные меры медицинского характера применены в отношении 89 осужденных. Условно осуждены 2792 лица (32,8%).

Рассмотрено 161 уголовное дело об умышленном убийстве, 141 дело об изнасиловании, 488 дел о хулиганстве. Пожизненное заключение в 2011 г. применено к 4 осужденным.

В 2011 году в суды поступило 14 582 дела об административных правонарушениях. После вступления в силу Кодекса Республики Молдова о правонарушениях от 31 мая 2009 г., количество поступающих в суды дел о правонарушениях резко сократилось (в 2005 г. поступило 119 203 административных дела).

В соответствии с Кодексом РМ о правонарушениях (КоП), значительно расширена компетенция других органов, в частности, компетенция органов внутренних дел (ст.400 КоП), которые могут рассматривать дела о правонарушениях и назначать наказания в пределах своих полномочий. В том числе и по статьям, связанным с пьянством.

Ст.233 – управление транспортными средствами в состоянии опьянения.

Ст. 286 – Нарушение правил розничной торговли спиртными напитками.

Ст. 354 – Мелкое хулиганство.

Ст. 255 – Распитие спиртных напитков в общественных местах и появление в таких местах в состоянии алкогольного опьянения и другие.

За 7 месяцев 2012 года органы внутренних дел выявили и составили 4009 протоколов о правонарушениях, предусмотренных ст.355 КоП, по которым наложен штраф в сумме 628 970 леев, уплачено за первые 3 дня 166 995 леев.

По ст.354 – мелкое хулиганство, составлено 7492 протокола, оштрафовано 7460 правонарушителей, сумма наложенного штрафа составила 2 458 130 леев, за первые 3 дня уплачено 606 845 леев.

Таким образом, эффективное и оперативное применение норм КоП также является мощным средством предупреждения пьянства и алкоголизма и совершаемых по этой причине преступлений и правонарушений.

Современное законодательство о борьбе с пьянством и алкоголизмом включает также закон Республики Молдова № 1100- XIV от 30 июня 2000 г., переопубликованный 15 июня 2010 г. (МО № 98-99 / 293 от 15.06.2010 г.) «О производстве и обороте этилового спирта и алкогольной продукции» и закон Республики Молдова № 713 от 6 декабря 2001 г. с изменениями от 4 июня 2010 г. (МО 131-134 от 30 июля 2010 г.) «О контроле и предупреждении злоупотребления алкоголем, незаконного потребления наркотиков и других психотропных веществ».

Статья 21 Закона от 30 июня 2000 г. разрешает изготовление алкогольной продукции для личного потребления в домашних условиях в индивидуальных и крестьянских (фермерских) хозяйствах.

Статья 286 КоП, предусматривающая ответственность за нарушение правил розничной торговли спиртными напитками, в части 3 запрещает реализацию спиртных напитков в местах и в порядке, запрещенных законом «О производстве и обороте этилового спирта и алкогольной продукции».

Часть 4 этой же статьи запрещает реализацию спиртных напитков несовершеннолетним.

Контроль за исполнением закона в части реализации домашнего вина представляет определенные трудности. В случае реализации такого вина в небольших количествах более эффективными могут оказаться профилактические, воспитательные меры, чем применение норм КоП.

Закон № 713 от 6 декабря 2001 г. (опубликован 14 марта 2002 г. в МО № 36-38) содержит комплексную программу по борьбе с пьянством и алкоголизмом, регламентирует порядок добровольного лече-

ния и привлечения к обязательному лечению лиц, зависимых от алкоголя, наркотиков и других психотропных веществ. (Глава 3, статьи 11-17³).

Повышению эффективности борьбы с пьянством и алкоголизмом способствовало бы обсуждение этого вопроса на Пленуме Высшей Судебной Палаты и обобщения Генеральной Прокуратуры с выработкой необходимых рекомендаций правоохранительным, судебным органам.

Литература:

1. *Российская криминологическая энциклопедия*. Редактор Долгова А.И., Москва, НОРМА, 2000, с.322.
2. *Там же*, с.624.
3. *Там же*, с.23-24.
4. Флоря В., Кушнир Л., *Пьянство и правонарушения*, Кишинев: «Карта Молдовеняскэ», 1985, с.14.
5. *Судебная психиатрия*. Редактор Шостакович Б.В., Москва, Зерцало, 1997, с.347-350.
6. *Там же*, с.221-222.
7. Алексеев П.В., Панин А.В., *Философия*. Учебник, Москва, «Проспект», 1997, с.406-411.
8. *Там же*, с.411-414.
9. Флоря В., Кушнир Л. *Указ.соч.*, с.21-22.
10. Лунеев В.В. *Курс мировой и российской криминологии*: Учебник. В 2-х томах. Том 1. Общая часть, Москва, «Юрайт», 2011, с.478.
11. *Курс уголовного права*. Том 1. Общая часть. Учение о преступлении. Редакторы Кузнецова Н.Ф., Тяжкова И.М., Москва, 2002, с.288-291; Павлов В.Г. *Субъект преступления*, С.Петербург, Изд-во «Юридический центр Пресс» 2001, с.176-195.
12. Флоря В., Кушнир Л. *Указ. соч.*, с.40-46.
13. *Курс уголовного права*. Том 1, с.288-291.
14. Павлов В.Г. *Указ. соч.*, с.179-180.
15. *Российская криминологическая энциклопедия*, с.624.
16. *Судебная практика по уголовным делам*. Сборник постановлений пленумов Верховных судов СССР, РСФСР и Российской Федерации. Составитель Подзоров С.А., Москва, «Экзамен» 2001, с.311-319. Подробней см. на сайте Высшей Судебной Палаты Республики Молдова.
17. Curtea Supremă de Justiție. *Culegere de hotărâri ale Plenului CSJ* (mai 1974 iulie 2002), Chișinău, 2002, p.358.
18. *Бюллетени Высшей Судебной Палаты* за 2006 г., №2, с.35-42; 2007 г., №2, с.31-38; 2009 г., №3, с.36-42; 2010 г., №3, с.33-38; 2012 г., №4, с.28-34.
19. Закон Республики Молдова № 1100-XIV от 30 июня 2000 г. «О производстве и обороте этилового спирта и алкогольной продукции». В: *МО*, № 130-132 / 917 от 19.10.2000.
20. Закон РМ № 713 от 06.12.2001 г. «О контроле и предупреждении злоупотребления алкоголем, незаконного потребления наркотиков и других психотропных веществ». В: *МО*, № 36-38 от 14 марта 2002.
21. Уголовный кодекс Республики Молдова от 18 апреля 2002 г.
22. УК Украины от 5 апреля 2001 г.
23. УК России 1996 г. по состоянию на 1 марта 2011 г.
24. Годырка М.П., Сидоров М.И. *Законодательство о борьбе с пьянством, алкоголизмом и наркоманией*. Кишинев, «Карта Молдовеняскэ», 1988.
25. Флоря В. *Преодоление алкоголизма – приоритетное направление здравоохранения*. В: «Закон и жизнь», 2012, № 7, с.18-19.

STATUTUL AUTORITĂȚII PUBLICE CA FACTOR CE CONDIȚIONEAZĂ PUTEREA JURIDICĂ A ACTULUI NORMATIV-JURIDIC

*Oleg POALELUNGI,
doctorand (USM)*

REZUMAT

Caracteristica autorității publice, în cea mai mare măsură, se datorează statutului său care-i determină și o poziție ierarhică în sistemul organelor statului. Cunoscând poziția ierarhică, vom putea determina rolul autorității în realizarea funcțiilor statului, iar în cele din urmă, vom putea concluziona despre puterea actelor normativ-juridice ce emană de la această autoritate.

Cuvinte-cheie: statut al autorității publice, poziția ierarhică a autorității publice, putere juridică, factor ce condiționează puterea juridică.

SUMMARY

The Characteristics of public authority, at most, is due to its status, which determines a hierarchic position in the system of state bodies. Knowing hierarchic position, we can determine the role of the authority in the realization of functions of the state, and lastly, we can conclude about the power of the normative-juridical acts which derive from this authority.

Key-words: public authority status, hierarchic position of public authority, juridical power, factor conditioning the juridical authority.

Fără o organizare corespunzătoare a puterii de stat, adică fără o repartizare concretă a sarcinilor, funcțiilor și împuternicirilor diferitelor organe ale puterii, în lipsa unei anumite ordini de interacțiune între ele, nu poate fi vorba de domnia dreptului și a legii. La rândul său, nerespectarea cerințelor legii face imposibilă organizarea sistemului puterii în statul de drept și, respectiv, devine imposibilă realizarea drepturilor și libertăților omului¹.

Legea nr.158 din 04.07.2008 cu privire la funcția și statutul funcționarului public redă noțiunea de „autoritate publică” ca orice structură organizatorică sau organ, instituită prin lege sau printr-un alt act normativ, care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public². În literatura de specialitate, organul de stat este definit ca o parte componentă și indisolubilă a aparatului de stat, care se creează în conformitate cu legea, are structura sa internă, dispune de o anumită competență, împuterniciri autoritare și activează utilizând anumite metode specifice. Toate aceste elemente (structura, competența etc.), privesc în comun, formează statutul juridic al autorității publice^{3,4}. În baza statutului juridic, fiecare dintre noi intuitiv poate determina poziția autorității în raport cu alte organe statale care formează aparatul statului – parte componentă a mecanismului lui. E necesar de menționat că, până în prezent, problema ce ține de coraportul noțiunii de mecanism și aparat al statului este discutabilă⁵.

În perioada sovietică, era expusă opinia conform căreia autoritățile publice fiind constituite într-un sistem pe principiul ierarhiei, respectiv și actele normativ-juridice, vor avea putere juridică diferită, subsumată ierarhiei organelor (autorităților) care le emit⁶.

Astăzi deja nu se mai vorbește despre ierarhia autorităților, dar se spune despre statutul autorității. De exemplu, art.8 al Legii RM privind actele normative

ale Guvernului și ale altor autorități ale organelor administrației publice centrale și locale stipulează că **ierarhia actelor normative se structurează în funcție de categoria acestora și de autoritatea competentă de a le emite**. Art. 9 al aceleiași legi stabilește că **corelația actelor normative diferite după puterea lor juridică se stabilește în funcție de competența și statutul autorității publice emitente**. Mai mult ca atât, unii autori autohtoni susțin că statutul juridic al autorităților în mod direct se răsfrânge și asupra puterii juridice a actelor normativ-juridice adoptate/emise de ele, reflectându-se și asupra ierarhizării actelor⁷.

Constituția Republicii Moldova nu declară expres care organ va ocupa locul de vârf în sistemul organelor statului, cu toate că prin prisma titlului III autoritățile publice sunt înscrise în următoarea ordine: Parlamentul; Guvernul; Administrația publică; Autoritatea judecătorească. O asemenea înscriere constituțională însă nu intră în contradicție cu principiul separării puterilor⁸ conform căruia puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin potrivit Constituției. Dacă vom studia sarcinile și atribuțiile de bază ale acestor organe, vom putea observa respectarea unei balanțe între puteri.

Totuși, cum anume statutul juridic influențează sau condiționează puterea juridică a actului normativ-juridic.

Conform *Dicționarului explicativ român*, prin **statut**, se înțelege actul sau ansamblul de dispoziții cu caracter oficial, prin care se reglementează scopul, structura și modul de funcționare a unei organizații, societăți, asociații etc.⁹. Altfel spus, statutul juridic având o structură destul de complicată include, în primul rând, menirea socială a autorității (sistemul de organe) exprimată în **sarcinile sale** (lor). Un element obligatoriu al statutului

autorității publice este *competența* care include **funcții și împuterniciri concrete** (drepturi și obligațiuni), în dependență de obiectul de activitate. Aici trebuie să deosebim că funcțiile determină direcțiile, sferile de activitate ale autorității publice, pe când competența arată concret autoritatea ce poate sau trebuie să facă în dependență de obiectul său de activitate. La fel trebuie de avut în vedere că în comparație cu persoanele fizice care pot face totul ce nu este interzis de lege, autoritatea publică face numai ceea ce îi este prescris prin lege sau alt act bazat pe lege. Tot aici vom menționa că competența autorității publice o formează funcțiile exterioare ale acestuia, pe când cele legate de autoorganizarea autorității (alegerea președintelui autorității din rândurile membrilor locuitorilor, secretarului, își adoptă regulamentul) în componența competenței nu intră.

Statutul juridic al autorității publice se mai caracterizează prin așa elemente precum **modul de formare** ca unul din cele mai importante elemente, **structura internă** a autorității (comisii, comitete, fracțiuni etc.), **procedura funcționării** (proces de ordin juridic și politic – proces legislativ, procedurile de control), **răspunderea autorității**^{3, 4}.

În literatura de specialitate, minimul sau maximul de elemente constructive ale statutului nu este expus. Dar evident este că lipsa unui așa element, cum ar fi sarcinile și competența autorității, va lipsi-o de sens, deoarece anume aceste două elemente care considerăm că sunt mai de bază caracterizează autoritatea publică dându-i o anumită poziție în sistemul de autorități. Respectiv, când vom atinge întrebarea despre puterea juridică a actului normativ-juridic, statutul autorității va apărea ca factor ce o condiționează ca un tot întreg în comun cu elementele sale. Problema sarcinilor ce urmează a fi îndeplinite de organul statal și rolul acesteia pentru puterea juridică a actului normativ-juridic a fost expusă și de autorii din Federația Rusă V.V. Lazarev și S.V. Lipen¹⁰.

Un alt moment este că actualul parlament are origini foarte îndepărtate¹¹, de aceea toți locuitorii statului percep valoarea organului creat și rolul acestuia pentru stat. În cazul Parlamentului, se cunoaște că el este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului¹². Prerogativa de a reprezenta întreg poporul nu-i este oferită la nici o altă autoritate publică. Pornind de la premisa că suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, și nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu, respectiv, valoarea Parlamentului ca autoritate publică este destul de impunătoare fapt care în cel mai direct mod se răsfrânge asupra puterii juridice a actelor adoptate de el. Continuând acest gând, observăm că o situație identică a fost descrisă și în cazul puterii juridice pe care am tratat-o că este un fenomen social, o ficțiune inventată de stat pentru a-și impune executarea obligatorie a actelor sale¹³. În cazul de față, autoritatea de care dispune Parlamentul creează o viziune către cetățenii săi, că el este cel mai important în sistemul organelor statului și

actele sale juridice vor fi mai valoroase, puternice în raport cu restul actelor juridice din stat. Acest punct de vedere îl vom considera sociologic prin intermediul căruia vom trata concepția „că cunoașterea de societate a statutul autorității publice este unul din factorii ce condiționează puterea juridică a actului normativ-juridic deoarece, necunoașterea de regulă împiedică realizarea dreptului”.

Parlamentul Republicii Moldova este organul care, practic, soluționează toate întrebările-cheie din stat. Respectiv, și actele ce emană de la acest organ în ierarhia actelor normativ-juridice se vor plasa pe locul de vârf având poziția dominantă, fiind investite cu putere juridică supremă față de actele altor organe. Totodată, Parlamentul, deși este unicul organ legiuitor, nu poate să adopte o lege prin care să modifice ori să abroge acte administrative individuale sau hotărâri judecătorești, deoarece s-ar încălca raporturile dintre autoritățile publice, așa cum sunt ele stabilite prin constituție, și principiul repartiției puterilor¹⁴.

Instituția Președintelui Republicii Moldova este conform Constituției următoarea autoritate publică după organul reprezentativ al țării. Președintele Republicii Moldova e ales de Parlament prin vot secret. Importanța instituției prezidențiale se accentuează prin atribuțiile cu care este investit Președintele Republicii Moldova și modul de desemnare a acestuia¹⁵. Astfel Președintele Republicii Moldova are sarcina de a reprezenta statul fiind garantul suveranității, independenței naționale și integrității teritoriale a statului. Președintele poate lua parte la lucrările Parlamentului, în cazul imposibilității formării Guvernului sau blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, după consultarea fracțiunilor parlamentare poate să dizolve Parlamentul. În domeniul politicii externe, poartă tratative și ia parte la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova și le prezintă, în modul și în termenul stabilit prin lege spre ratificare Parlamentului. La propunerea Guvernului, acreditează și recheamă reprezentanții diplomați ai Republicii Moldova și aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice. Primește scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomați ai altor state în Republica Moldova.

În domeniul apărării, Președintele Republicii Moldova este comandantul suprem al forțelor armate, poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală. În caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război și le aduce, neîntârziat, la cunoștința Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă în 24 de ore de la declanșarea agresiunii. Tot Președintele Republicii Moldova poate lua și alte măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice, în limitele și în condițiile legii. Președintele Republicii Moldova îndeplinește și alte atribuții, cum ar fi **suspendarea actelor Guvernului, ce contravin legislației, până la adoptarea hotărârii definitive de Curtea Constituțională**.

Am putut observa că pentru realizarea unor atribu-

ții, Președintele, în temeiul autorității instituției sale, totuși urmează să obțină acordul Parlamentului, iar în alte cazuri, trebuie să-l informeze ne întârziat. În rest, o asemenea procedură din partea președintelui nu se cere. Ca rezultat, în funcție de statutul pe care-l deține, adică în funcție de sarcinile și competențele sale (de exemplu, suspendarea actelor Guvernului) actele Președintelui Republicii Moldova ierarhic se vor considera inferioare în raport cu actele juridice ale Parlamentului și superioare în raport cu cele ale Guvernului.

Autoritatea publică executivă supremă, responsabilă în fața Parlamentului, care asigură realizarea politicii interne și externe a Republicii Moldova, și exercită conducerea generală a administrației publice, este Guvernul țării. E necesar să evidențiem că în știință se produc discuții asupra accepțiunilor „administrație” și „putere executivă”. În concepția constituțională clasică, „administrația” reprezintă acțiunea puterii executive, bazată pe procedee de putere publică¹⁶.

Guvernul conform Constituției Republicii Moldova este alcătuit din Prim-ministru, prim-viceprim-ministru, viceprim-miniștri, miniștri și alți membri stabiliți prin legea organică. Candidatul pentru funcția de Prim-ministru este desemnat de Președintele Republicii Moldova după consultarea fracțiunilor parlamentare. Candidatul pentru funcția de Prim-ministru cere în termen de 15 zile de la desemnare, votul de încredere al Parlamentului asupra programului de activitate și a întregii liste a Guvernului. În exercitarea atribuțiilor, Guvernul se conduce de programul de activitate acceptat de Parlament fiind împuternicit să rezolve toate problemele administrării publice, ce țin de competența lui, în conformitate cu Constituția Republicii Moldova și Legea cu privire la Guvern¹⁷. În conformitate cu împuternicirile sale Guvernul:

1) creează condiții pentru stabilirea și asigurarea suveranității economice și politice a Moldovei;

2) elaborează concepția dezvoltării social-economice a republicii, programul și mecanismul trecerii la economia de piață;

3) asigură libera inițiativă, deetatizarea, privatizarea, demonopolizarea economiei și dezvoltarea relațiilor de piață;

4) elaborează strategia dezvoltării tehnico-științifice, promovează o politică națională în domeniul culturii, științei, tehnicii, tehnologiei; rezolvă problemele reglementării de stat a progresului tehnico-științific;

5) garantează tuturor subiecților proprietății libertatea activității economice, diversitatea formelor de proprietate și egalitatea lor în drepturi, are grijă de păstrarea proprietății;

5¹) protejează interesele naționale în activitatea economică, financiară și valutară;

6) realizează colaborarea economică cu țările lumii în condițiile dezvoltării relațiilor contractuale, formării infrastructurii de piață, integrării general-europene și mondiale;

6¹) asigură protejarea intereselor naționale în activitatea economică externă, promovează politica liberului schimb, pornind de la interesele naționale;

8) formează un sistem eficient de ocrotire socială a populației, creează condiții pentru creșterea nivelului de trai, pentru satisfacerea necesităților culturale și spirituale ale cetățenilor republicii;

9) promovează politica de stat în domeniul ocrotirii sănătății populației;

9¹) asigură apărarea drepturilor consumatorilor prin organizarea și coordonarea controlului și supravegherii de stat a calității produselor (lucrărilor, serviciilor);

10) asigură utilizarea rațională a resurselor naturale și integritatea lor, protecția ecologică a populației și a mediului ambiant;

11) favorizează dezvoltarea autonomiei organelor administrației publice de toate nivelurile;

12) asigură legalitatea, ordinea publică, drepturile și libertățile cetățenilor;

13) promovează politica securității naționale, dirijează activitatea de apărare a Republicii Moldova;

14) asigură respectarea și executarea legilor, hotărârilor Parlamentului, decretelor Președintelui Republicii Moldova, tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;

15) promovează o politică externă în conformitate cu competența sa (art. 3¹⁷).

În statul nostru, practic, nu există o distincție între șeful statului și șeful guvernului. Sistemul executiv, în Republica Moldova, are un caracter bicefal (dualist). Ca urmare, Președintelui Republicii Moldova cât și Guvernului îi revin anumite atribuții ale puterii executive strict determinate de Constituție. Ca exponenți ai acestei puteri, Președintele Republicii Moldova și Guvernul sunt egali¹⁸. În același timp însă, majoritatea problemelor ce țin de puterea executivă urmează să fie soluționate de Guvern. Guvernul este elementul motor și dinamic al întregului sistem politic. În statele lumii, circa 90-95% din inițiativele legislative sunt de origine guvernamentală, fiind proiecte de legi fapt care determină locul Guvernului ca autoritate publică în sistemul organelor statului după Instituția prezidențială. Astfel, în funcție de statutul său, actele juridice care vor emana de la Guvern ca autoritate publică executivă supremă, se vor considera inferioare în raport cu actele Parlamentului și actele Președintelui Republicii Moldova.

Ca rezervă la acest compartiment servește instituția delegării legislative¹⁹. Instituția delegării legislative este recunoscută în toate sistemele constituționale ale statelor democratice și semnifică împuternicirea, pe timp limitat sau în condiții bine precizate, a unei alte autorități decât cea legiuitoare să execute prerogative legislative²⁰. Astfel în vederea realizării programului de activitate al Guvernului, Parlamentul Republicii Moldova poate adopta, la propunerea Guvernului, o lege specială de abilitare a acestuia pentru a emite ordonanțe în domenii care nu fac obiectul legilor organice și constituționale. Legea de abilitare va stabili, în mod obligatoriu, domeniul și data până la care se pot emite ordonanțe²¹.

În asemenea circumstanțe, observăm că Guvernul poate o perioadă scurtă de timp, datorită competenței cu care poate fi investit, să joace rolul de organ legisla-

tiv. Fiind investit cu funcție legislativă, el adoptă acte normative-juridice cu putere superioară, în raport cu actele prezidențiale și care nu pot fi suspendate de președintele țării. Asemenea procedură conform constituției este denumită „delegare legislativă”, fiind o excepție rar utilizată în activitatea statului nostru și, în principiu, nu modifică menirea socială și rolul guvernului ca autoritate publică. Altfel spus, statutul Guvernului este caracterizat prin asigurarea realizării politicii interne și externe a statului, exercitarea și conducerea generală a administrației publice. Mijloacele juridice utilizate în atingerea acestor sarcini nu pot fi superioare mijloacelor juridice prin care se stabilește politica internă și externă a statului. Ordonanțele de guvern de regulă au putere juridică de lege ordinară (art.30/2 alin.(1); 22; 23)¹⁷ și sunt inferioare în raport cu legile organice și constituționale, a căror adoptare ține de competența exclusivă a Parlamentului.

În aceeași ordine de idei, se va trata și problema statutului autorităților publice ca factor ce condiționează puterea juridică a actelor normativ-juridice și pentru alte categorii de autorități, cum ar fi organele centrale de specialitate din care fac parte ministerele. Ministerele traduc în viață, temeiul legii, politica Guvernului, hotărârile și dispozițiile lui, conduc domeniile încredințate și sunt responsabile de activitatea lor. În scopul conducerii, coordonării și exercitării controlului în domeniul organizării economiei și în alte domenii care nu intră nemijlocit în atribuțiile ministerelor, se înființează, în condițiile legii și alte autorități administrative centrale cum sunt: Biroul Național de Statistică, Biroul Relații Interetnice, Centrul Național Anticorupție, Agenția “Moldsilva”, Agenția Relații Funciare și Cadastru, Agenția Rezerve Materiale, Agenția Turismului (art.24)¹⁷. Numărul ministerelor și altor autorități administrative sunt determinate în funcție de sarcinile administrației publice, precum și de interesele politice care se manifestă la factorii ce compun sistemul politic. Potrivit direcțiilor principale de activitate și în dependență de modul de formare a acestor organe, ele se subordonează Guvernului fiind de el create. Actele normativ-juridice, emise de aceste organe, sunt subordonate actelor normativ-juridice adoptate de Parlamentul Republicii Moldova, emise de Președintele Republicii Moldova și de Guvern ca rezultat al faptului că menirea lor socială este traducerea în viață a politicii Guvernului la realizarea de către acesta a politicii interne și externe a statului, exercitării conducerii generale a administrației publice, a realizării programului aprobat de Parlament și de Guvern. Acest fapt direct se stipulează de art.73 al Legii privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale care prevede că ordinele cu caracter normativ, instrucțiunile și alte acte ale conducătorilor de ministere și de alte organe ale administrației publice centrale (acte departamentale) se emit întru executarea legilor, hotărârilor Parlamentului, decretelor Președintelui Republicii Moldova, hotărârilor și ordonanțelor Guvernului²⁴.

Cunoaștem că puterea de stat se răsfrânge asupra întregului teritoriu statal și întregii comunități de indi-

vizi ce populează acest teritoriu (în cazul puterii de stat centrale), fie asupra unui teritoriu distinct, limitat și unei părți a populației ce se află pe acest teritoriu (în cazul puterii de stat locale). În literatura de specialitate, această putere a fost încadrată în noțiunea de administrație publică locală. Conform legii, administrația publică locală este autoritatea reprezentativă, organizată de populația unității administrativ-teritoriale pentru soluționarea problemelor de importanță locală, pornind de la interesele și necesitățile, în conformitate cu Constituția (art.1)²⁵.

Administrația publică locală se instituie în sate (comune), orașe (municipii) și raioane. Unitățile administrativ-teritoriale sunt persoane juridice. Ele au denumire, beneficiază, în condițiile stabilite de lege, de autonomie financiară și de autonomie în coordonarea finanțelor publice, dispun de patrimoniu și de dreptul de inițiativă în administrarea intereselor publice locale, exercitându-și autoritatea prin intermediul autorităților publice locale în limitele teritorial-administrative stabilite. Această grupă de organe este alcătuită din două subgrupe, și anume: 1) organele reprezentative, care constituie consiliile locale, și 2) organele executive adică primăriile satelor, comunelor, orașelor, municipiilor în frunte cu primarii respectivi și comitetele executive raionale în frunte cu președinții acestora.

Administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, descentralizării serviciilor publice locale, ale eligibilității autorităților administrației publice și consultării cetățenilor în probleme locale²⁵.

Cât privește autoritățile unităților teritoriale autonome cu statut juridic special, acestea dispun de organe reprezentative și executive potrivit legii. Din punct de vedere juridic, controlul asupra respectării legislației Republicii Moldova în aceste unități teritoriale se exercită de Guvern în condițiile legii. Locul organelor reprezentative și executive ale autorităților administrativ-teritoriale cu statut special în ierarhia autorităților publice este specific datorită modului reglementat separat prin lege organică privind instaurarea, menținerea și exercitarea puterii de stat în acest teritoriu. Actele emise de organele reprezentative ale acestor autorități au putere de lege de importanță locală (art.4)²⁶; (art.12)²⁷. Actele normativ-juridice ale organelor executive, ale autorităților unităților teritoriale autonome cu statut juridic special, se vor emite numai pe baza și în exercitarea legilor, precum și a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului Republicii Moldova.

În final, am dori să atragem atenția încă o dată asupra faptului că puterea juridică a actului normativ-juridic în primul rând este o ficțiune a tehnicii juridice prin care sau cu ajutorul căreia statul își valorifică actele sale normative creând un sistem legislativ caracteristic pentru etapa sa de dezvoltare, iar statutul organului este unul din factorii ce stau la baza acestei valorificări și modalitate după care putem determina puterea juridică a actelor adoptate.

Tot aici menționăm că nu trebuie de confundat „statutul juridic” cu „prescrierea normativă” ca factor ce condiționează puterea juridică a actului normativ-juri-

dic. Prescrierea normativă expres indică care act se va subordona sau va domina în raport cu alte acte juridice, pe când în cazul statutului juridic, puterea juridică a actului ce emană de la organul concret, este rezultatul autorității acestui organ creată prin diferite dispoziții ce reglementează modul de formare, funcționare, subordonare și competență a acestuia. Pentru a explica unei persoane care niciodată nu a avut tangențe cu științele juridice despre puterea juridică a actului normativ-juridic adoptate de Guvern, vom începe mai întâi de toate cu noțiunea despre Guvern. Aceasta va include obligatoriu date despre statutul juridic al acestui organ în raport cu alte autorități, adică se va vorbi despre modul de formare, menirea socială, competența etc., și numai după aceste note introductive se va putea purcede la explicarea importanței actelor sale, iar în cele din urmă când se va isca întrebarea despre coraportul actelor, îi vom comunica că actele guvernului au prioritate față de unele, dar cedează altora, și că soluționarea acestor întrebări e posibilă cu ajutorul regulilor puterii juridice care, în mare măsură, depinde de statutul organului ce a adoptat actul.

Urmează să mai completăm că statutul autorității publice, de regulă, este cuprins de denumirea autorității care, la rândul său, este unul din recuzitele obligatorii ale actului normativ-juridic ce emană de la această autoritate. Astfel din punct de vedere juridic, când în actul normativ-juridic vom indica organul care l-a adoptat, ca rezultat vom putea determina sfera de acțiune a actului, puterea sa juridică și locul său în ierarhia legislației.

Ca rezultat al celor expuse, concluzionăm că statutul autorității publice, pe bună dreptate, urmează a fi considerat ca unul din factorii ce condiționează puterea juridică a actului normativ-juridic.

Note:

¹ Costachi Gheorghe, Muruianu Ion, *Reflecții asupra concepției contemporane a statului de drept*, în *Revista Națională de Drept*, 2009, nr.5, p.11.

² *Legea nr.158 din 04.07.2008 cu privire la funcția și statutul funcționarului public*.

³ *Constituția Republicii Moldova* despre demiterea Președintelui, art. 89.

⁴ www.bibliotecar.ru/konstitucionnoe-pravo-2/109.htm, Конституционно-правовой статус государственных и самоуправленческих органов

⁵ *Teoria государства и права*, Григорий Фёдоров, 2-е изд., перераб. и дополн., Reclama, Chișinău, 2004, c.135.

⁶ Васильев Р.Ф., *Правовые акты органов управления*, издательство Московского университета, 1970, c.14.

⁷ Нірса Petru, *Activitatea legislativă a statului: esență și particularități*, în *Legea și viața*, 2008, nr.9, p.58.

⁸ Vezi despre natura juridică a principiului separării puterilor și a problemelor de exercitarea a acestuia în articolul lui Николае Грэдинару: «Некоторые проблемы осуществления принципа разделения властей», în „Problemele actuale ale istoriei teoriei dreptului și științelor administrației publice”, conf. șt.intern., 2009; Chișinău (1-2 octombrie 2009) ASEM, 2010. 181 p.

⁹ *Dicționar electronic*, Ro DEX: vl.,2; *Dicționar explicativ român*.

¹⁰ Лазарев В.В., Липень С.В., *Теория государства и права: Учебник для вузов*, Москва, 2000, с. 271.

¹¹ Costachi Gheorghe, Negru Vladislav, *Reflecții asupra naturii reprezentative a Parlamentului și a statutului său de unica autoritate legislativă din cadrul statului*, în *Legea și viața*, martie 2011, nr.4, p.4-7.

¹² *Legea Republicii Moldova, nr.797-XIII din 02.04.1996 pentru aprobarea Regulamentului Parlamentului*, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.81-82/765 din 19.12.1996.

¹³ Vezi întrebarea 2.2.1 din teză: Poalelungi Oleg, *Repere conceptuale despre puterea juridică a actului normativ juridic*, în *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.3, p.82.

¹⁴ Negru Boris, *Teoria generală a statului și dreptului*, Secția de editare a Academiei de Administrare Publică pe lângă Guvernul Republicii Moldova, Chișinău, 1999, p.91.

¹⁵ Cârnaț Teo, *Drept constituțional*, Reclama, Chișinău, 2004, p.208.

¹⁶ Topolov Galina, *Rolul puterii executive în exercitarea puterii de stat*, în *Studii juridice universitare*, Universitatea Liberă Internațională din Moldova; Institutul de cercetări științifice în domeniul dreptului omului: nr.3-4, anul II/2009, p.230-236.

¹⁷ *Legea cu privire la Guvern*, republicată în *Monitorul Oficial*, nr.131-133/1018 din 26.09.2002, art. 24.

¹⁸ Negru Boris, Negru Alina, *Teoria generală a dreptului și statului*, Bons Offices, Chișinău, 2006, p.169.

¹⁹ Iancu Gheorghe, *Revizuirea Constituției sau o nouă Constituție?*, în *Revista de Drept Public* al Institutului de Științe Administrative „Paul Negulescu” din România, C.H. Beck, București, nr.1/2009, p.75.

²⁰ Dumitrescu Corina, *Delegarea legislativă – între exigențele constituționale și exercițiul parlamentar*, în *Revista de Drept Public* al Institutului de Științe Administrative „Paul Negulescu” din România, C.H. Beck, 2007, nr.1, p.54.

²¹ Furdui Valentin, Șova Liuba, *Adoptarea actelor cu putere de lege prin procedura de delegare, în Analele Științifice ale USM. Științe socioumanistice*, Chișinău, 2011, p.7-9.

²² Poalelungi Oleg, Poalelungi Parascovia, *Puterea juridică a actului normativ-juridic adoptat prin intermediul delegării legislative*, în *Revista Națională de Drept*, 2013, nr.12.

²³ Поалелунжъ Олег, *Юридическая сила ордонансов, издаваемых правительством Республики Молдова*, în *Revista Națională de Drept*, 2009, nr.9.

²⁴ *Legea RM privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale organelor administrației publice centrale și locale*, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.2008-210/783 din 03.10.2003.

²⁵ *Legea nr.436 din 28.12.2006 privind administrația publică locală*, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.32-35.

²⁶ *Legea cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria)*, nr.173-XVI din 22.07.2005, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.101-103/478 din 29.07.2005.

²⁷ *Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri)* nr.344-XII din 23.12.1994, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.3-4 din 14.01.1995.

ВЛИЯНИЕ ЕВРОПЕЙСКОГО ПРАВА НА СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В ОБЛАСТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ ЧАСТНОЙ ЖИЗНИ

Георгий АРИКОВ,

докторант, кафедра уголовного права и криминологии юридического факультета (МолдГУ)

РЕЗЮМЕ

Данная статья посвящена одному из наиболее значимых вопросов в области обеспечения права на частную жизнь. Нами применен критический оценочный подход к процессу влияния норм европейского права, включая законодательство и прецеденты, на процесс становления и развития национального законодательства в сфере неприкосновенности частной жизни. Исследование основано на детальном анализе норм европейского законодательства, а также на тщательном рассмотрении действующего законодательства Республики Молдова в области обеспечения неприкосновенности частной жизни, сформировавшегося под влиянием и в результате ратификации некоторых европейских стандартов в данной сфере. В ходе проведенного исследования автором установлен ряд законодательных недоработок, существующих в системе права Республики Молдова; разъяснены также некоторые принципиальные противоречия, вызванные пробелами, присутствующими в законодательстве Республики Молдова и создающими разумные препятствия в области обеспечения охранительных мер против любого незаконного вмешательства в частную жизнь.

Ключевые слова: неприкосновенность частной жизни; приватность; право на частную жизнь; самовольное вмешательство в частную жизнь лица; персональные данные; особые категории персональных данных; конфиденциальная информация о гражданах; категории незаконного вмешательства в частную жизнь граждан.

REZUMAT

Acest articol este consacrat unor probleme de importanță majoră din domeniul ocrotirii dreptului la viața privată, în special, referitoare la stabilirea și aprecierea critică a influenței unor reglementări europene și a practicii judiciare europene asupra evoluției și instituirii legislației naționale în vigoare în sfera inviolabilității vieții personale. Studiul este fundamentat pe analiza detaliată a reglementărilor europene, pe de o parte, și pe examinarea amănunțită a unor norme legislative recent impimentate pe teritoriul Republicii Moldova cu privire la viața privată, pe de altă parte. În urma studiului întreprins, în primul rând, au fost relevate câteva deficiențe legislative existente în sistemul de drept al Republicii Moldova; în al doilea rând, s-a elucidat rezolvarea unor situații controversate provocate de deficiențele legislative care, la rândul lor, creează obstacole rezonabile în elaborarea măsurilor de ocrotire și protecție contra oricărei intruziuni în viața privată a individului.

Cuvinte-cheie: inviolabilitatea vieții personale, intimidare, dreptul la viața privată, imixtiunea ilegală în viața privată, date personale, categorii speciale ale datelor personale, informație confidențială despre cetățeni, categoriile intruziunii ilegale în viața privată.

SUMMARY

This article is dedicated to the one of the most significant questions in the domain of right to privacy, namely concerning the establishment and the appreciation of the influence of the European regulations and European precedent law upon the evolution and development of the national legislation in the sphere of inviolability of private life. This scientific paper is based on the detailed analysis of the European regulations in the sphere of privacy, on the one side, and the meticulous examination of the receipted and recently implemented regulations in force on the territory of the Republic of Moldova regarding privacy, on the other side. In result of the performed study, firstly, there were set up several legislative deficiencies existing in the legal system of the Republic of Moldova; secondly, there have been clarified some crucial controversies provoked by these legislative disadvantages which create reasonable obstacles in the elaboration of defensive measures against any kind of illegal interference in privacy.

Key-words: inviolability of private life; privacy; right to privacy; arbitrary interference in the private life of the person; personal data; special categories of personal data; confidential information about the citizen; categories of illegal interference of privacy.

Фокусируя внимание на информационной составляющей неприкосновенности частной жизни, подчеркнем, что *неприкосновенность частной жизни* есть не что иное, как правовая гарантия, связанная с сохранением тайны частной жизни и представляющая собой сохранение конфиденциальности (тайности) информации о частной жизни по усмотрению личности.

Общественные отношения в контексте охраны информации о частной жизни являются объектом безусловной государственно-правовой защиты. Именно информационная составляющая частной жизни и порождает наибольшее количество доктринальных дискуссий, проблем законодательной техники и препятствий в правоприменительной деятельности.

Заметим, что в информационном смысле право на неприкосновенность частной жизни означает *неприкосновенность приватной информации*. В данном контексте и исследуется информация о частной жизни лица в ракурсе персональных данных.

Факт прокламации конституционно-правовой гарантии охраны интимной, семейной и частной жизни (ст.28 Конституции Республики Молдова) не мог не отразиться на создании охранительных барьеров, оберегающих эти права и свободы. В качестве одного из таких барьеров выступает *институт защиты тайны частной жизни* как самостоятельный институт личной неприкосновенности.

Более того, международным сообществом разработаны документы, получившие признание в качестве основополагающих, ключевых начал в контексте обеспечения прав и свобод человека и гражданина, в том числе права на неприкосновенность частной жизни.

В настоящее время приняты следующие международные документы в рассматриваемой области:

- 📖 *Всеобщая Декларация прав человека*, принята резолюцией 217 А (III) Генеральной Ассамблеи ООН, 10 декабря 1948 года¹;
- 📖 *Международный пакт о гражданских и политических правах*, от 16 декабря 1966 года. Вступил в силу 23 марта 1976 года²;
- 📖 *Международный пакт об экономических, социальных и культурных правах*, от 16 декабря 1966 года. Вступил в силу 3 января 1976 года³;
- 📖 *Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод*. Принята в Риме 4 ноября 1950 года. Вступила в силу 3 сентября 1953 года⁴;
- 📖 *Конвенция Совета Европы № 108 о защите частных лиц в отношении автоматизированной обработки данных личного характера*, Страсбург, 28 января 1981 года⁵;
- 📖 *Рекомендация № R (99) 5 Комитета министров государствам-членам Совета Европы по защите неприкосновенности частной жизни в интернете. Руководящие принципы по защите личности в отношении сбора и обработки персональных данных на информационных магистралях*. Утверждены Комитетом министров 23 февраля 1999 года на 660-м заседании Постоянных представителей при Совете Европы⁶;
- 📖 *Рекомендация № R (95) II Комитета министров государствам-членам относительно отбора, обработки, представления и архивирования судебных решений в правовых информационно-поисковых системах*⁷;
- 📖 *Директива 95/46/СЕ Европейского парламента и Совета Европейского Союза о защите прав частных лиц применительно к обработ-*

*ке персональных данных и о свободном движении таких данных, от 24 октября 1995 года*⁸;

- 📖 *Дополнительный Протокол к Конвенции о защите физических лиц в отношении автоматизированной обработки данных личного характера, о наблюдательных органах и трансграничной передаче информации (ETS № 181), Страсбург, 08 ноября 2001 года*⁹ и т.д.

Указанные правовые акты являются отправной точкой для разработки соответствующих положений Конституций конкретных стран. Упоминания о защите частной жизни и информации о частной жизни наличествуют в подавляющем большинстве Конституций зарубежных стран. Большинство европейских Конституций предусматривают право на тайну почтовой связи (корреспонденции) и запрет на сбор информации в отношении гражданина.

В рамках данной проблемы полагаем уместным заметить, в сравнительно-правовом аспекте, что в странах Европы приняты законы, направленные на защиту персональных данных, содержащие, как минимум, следующие положения: понятие персональных данных, цель и структура национальной системы защиты частной жизни и персональных данных; права субъекта персональных данных; условия и порядок доступа к персональным данным, их раскрытия и передачи в интересах государственной и общественной безопасности; обеспечение безопасности данных при их сборе, обработке, использовании, передаче и хранении; порядок возмещения вреда, причиненного субъекту персональных данных, и меры ответственности; полномочия органов по защите права на неприкосновенность частной жизни и защите персональных данных.

Таким образом, создается национальное законодательство (включая подзаконные акты), позволяющее регулировать отношения, связанные со сбором, хранением, автоматической обработкой и использованием персональных данных. Чаще всего это законодательство создается как самостоятельное, наряду с общим законодательством о защите права на неприкосновенность частной жизни, и обеспечивает защиту персональных данных частных лиц от несанкционированного доступа к ним со стороны других лиц, в том числе и представителей государственных органов и служб.

Именно распространение автоматизированных систем обработки и хранения информации, прежде всего – компьютерных баз данных, к которым возможен удаленный доступ через технические каналы связи, обусловило законодательное и доктринальное вычленение категории «персональные данные» из более общей категории «частная жизнь».

Обращаясь к анализу персональных данных, подчеркнем, что эта категория возникла в связи с необходимостью обеспечить конфиденциальность сведений о личности человека при обращении этих

сведений в центральных и местных органах публичного управления, в частности – в связи с использованием общегосударственных баз данных. Такая обязанность со стороны государственных органов является способом обеспечения реализации неотчуждаемого субъективного права человека на личную или семейную тайну. Сразу оговоримся, что такие персональные данные, как, к примеру, фамилия, имя, отчество, образование, профессия и т.д., какой-либо тайны не содержат, а лишь позволяют идентифицировать того или иного члена общества.

В этом смысле весьма уместным представляется нам определение персональных данных, приводимое в информационно-правовой литературе, по принципу узнаваемости лица в результате сообщения какой-либо информации. Так, по мнению авторов И.Г. Шрамковой и Ю.Г. Крата, *персональные данные являются собой любую информацию, относящуюся к определенному или определяемому на основании такой информации физическому лицу (субъекту персональных данных), в том числе его фамилия, имя, отчество, год, месяц, дата и место рождения, адрес, семейное, социальное, имущественное положение, образование, профессия, доходы, другая информация*¹⁰.

Аналогичного мнения придерживаются и правоведы. В частности, по мнению процессуалиста Н.А. Карпуниной, понятие персональные данные включает в себя лишь сведения об обстоятельствах частной жизни гражданина, позволяющие идентифицировать его личность, то есть установить конкретного человека, к которому эти данные относятся. К ним можно отнести: биографические данные (например, обстоятельства рождения); личностные характеристики; сведения о семейном положении; сведения об имущественном положении; сведения о состоянии здоровья¹¹.

В свою очередь, в западной доктрине ставится акцент на разумной конфиденциальности персональных данных. Так, согласно мнению Lee A. Vugrave, «персональные данные» включают факты, сообщения или мнения, связанные с определенным индивидом и относительно которых разумно было бы ожидать, что он считает их интимными или конфиденциальными, и, следовательно, желает остановить или, по крайней мере, ограничить их обращение¹².

В литературе ставится вопрос¹³: *можно ли признать элементами личной жизни анкетные данные?* Ответ представляется весьма затруднительным, так как подобные данные фиксируются в значительном количестве документов, и закон зачастую принуждает гражданина предоставлять сведения такого рода: при поступлении на работу, оформлении водительских и иных прав, уплате налогов и при прочих взаимодействиях с публичной властью.

Думается, что признавать персональные данные полностью закрытыми для окружающих является не только невозможным, но и нецелесообразным, так как некоторые из них относятся не к частной, а к общественной стороне жизни личности.

В результате предпринятого анализа категории персональных данных становится очевидным, что понятия «*информация о частной жизни лица*» и «*персональные данные*» не являются идентичными и соотносятся как целое и часть. Персональные данные отражают лишь определенную долю информации о частной жизни, но не совпадают с ней по смысловому значению. Информация же о частной жизни граждан, как указывает Н.А. Карпунина, содержит более широкий круг сведений: ими могут быть данные об интимных отношениях человека, о его поведении в быту, о круге друзей и т.д.¹⁴

Действительно, такая информация, даже будучи отнесенной к конкретному индивиду, то есть, фактически являясь персональной, не позволит идентифицировать человека. Иными словами, располагая такой информацией, вряд ли можно определить, о ком конкретно идет речь.

Итак, под *персональными данными* следует понимать информацию, то есть сведения, относящиеся к конкретному физическому лицу (к нескольким физическим лицам) и позволяющие идентифицировать это лицо (этих лиц).

Следовательно, возникает правомерный вопрос: *образует ли вмешательство в частную жизнь индивида факт сбора сведений персонального характера, осуществляемого государством?*

Думается, что для получения ответа на этот вопрос необходимо обратиться к анализу ст.8 ЕКПЧ¹⁵. Так, согласно ч.(1) ст.8 ЕКПЧ, каждый имеет право на уважение его личной и семейной жизни, его жилища и его корреспонденции. В соответствии с ч.(2) ст.8 ЕКПЧ, не допускается вмешательство со стороны публичных властей в осуществление этого права, за исключением случаев, когда такое вмешательство предусмотрено законом и необходимо в демократическом обществе в интересах национальной безопасности и общественного порядка, экономического благосостояния страны, в целях предотвращения беспорядков или преступлений, для охраны здоровья или нравственности или защиты прав и свобод других лиц.

Подчеркнем, что целью статьи 8 ЕКПЧ является главным образом защита лица от произвольного вмешательства публичных властей и прежде всего – государственных органов, которые не должны вмешиваться в осуществление права на неприкосновенность частной жизни.

Изучив прецеденты Европейского суда по правам человека, солидаризируясь во мнении, высказанном в комментариях к прецедентному праву в области применения ст.8 ЕКПЧ¹⁶, приходим к вы-

воду, что сбор информации официальными представителями государства об отдельном человеке, без его на то согласия, всегда признается вмешательством в его частную жизнь и, соответственно, подпадает под защиту ч.(1) ст.8 ЕКПЧ. В частности, это официальная перепись населения, в которую включаются обязательные вопросы, относящиеся к полу, семейному положению, месту рождения и к другим сведениям персонального характера; снятие и хранение отпечатков пальцев, фотографий и других сведений о личности полицией, даже если полицейские архивы являются секретными; сбор медицинских сведений и ведение записей медицинского характера; принудительный сбор сведений налоговыми органами для выявления и детализации личных расходов (включая сведения интимного характера); система персональной идентификации, подобная тем, которые охватывают административные и гражданские сведения, включая состояние здоровья, социальные услуги и налоги.

Вместе с тем, в правовом пространстве Республики Молдова появилось понятие «Стандарты Совета Европы», то есть обязательные требования, содержащиеся в международных договорах, заключаемых под эгидой Совета Европы. Инкорпорация норм, устанавливаемых международными договорами Республики Молдова на основании самого факта принятия Парламентом Республики Молдова Закона о ратификации международного договора, во внутринациональную систему права порождает важное правовое последствие – *соответствующие международно-правовые нормы приобретают характер норм прямого действия*.

Положения международного договора непосредственно порождают права и обязанности не только для государства, но и для физических и юридических лиц, находящихся на территории Республики Молдова, и могут служить основанием для обращения в суд, поскольку в основных международных документах по правам человека право на невмешательство в частную жизнь не только закрепляется, но и предусматривается система его защиты.

Так, Законом Республики Молдова №110, от 09 июня 2011 года¹⁷, был ратифицирован Дополнительный Протокол к Конвенции о защите физических лиц в отношении автоматизированной обработки данных личного характера, о наблюдательных органах и трансграничной передаче информации (ETS № 181)¹⁸, от 08 ноября 2001 года. После выполнения всех законных формальностей Дополнительный Протокол вошел в силу на территории Республики Молдова с 01 января 2012 года. Указанный международно-правовой инструмент конкретизирует статус наблюдательных органов на национальном уровне в области охраны персональных данных, а также правовой режим трансграничной передачи персональных данных.

В свою очередь, 08 июля 2011 года был принят Закон Республики Молдова №133 о защите персональных данных в новой редакции, проект которого был разработан в соответствии с положениями *Конвенции № 108 о защите частных лиц в отношении автоматизированной обработки данных личного характера*, от 28 января 1981 года¹⁹, и *Директивой 95/46/СЕ Европейского парламента и Совета Европейского Союза о защите прав частных лиц применительно к обработке персональных данных и о свободном движении таких данных*, от 24 октября 1995 года²⁰.

В результате ратификации вышеуказанных международных документов Законом Республики Молдова № 208, от 21.01.2011 года²¹, были внесены существенные изменения и дополнения в действующее законодательство Республики Молдова в области защиты персональных данных. Существенные изменения претерпели:

- 📖 Закон Республики Молдова № 1216-XII, от 03 декабря 1992 года, *о государственной пошлине*²²;
- 📖 Закон Республики Молдова № 982-XIV, от 11 мая 2000 года, *о доступе к информации*²³;
- 📖 Закон Республики Молдова № 1260-XV, от 19 июля 2002 года, *об адвокатуре*²⁴;
- 📖 Гражданский процессуальный кодекс Республики Молдова № 225-XV, от 30 мая 2003 года²⁵;
- 📖 Закон Республики Молдова № 355-XVI, от 23 декабря 2005 года, *о системе оплаты труда в бюджетной сфере*²⁶;
- 📖 Закон Республики Молдова № 182-XVI, от 10 июля 2008 года, *об утверждении Положения о Национальном центре по защите персональных данных, структуре, предельной штатной численности и порядке финансирования Национального центра по защите персональных данных*²⁷;
- 📖 Закон Республики Молдова о правонарушениях № 218-XVI, от 24 октября 2008 года²⁸.

Итак, на сегодняшний день правоотношения в области защиты информации о частной жизни граждан и персональных данных регламентируются следующими нормативными актами:

- 📖 Законом Республики Молдова № 982, от 11.05.2000 года, *о доступе к информации*²⁹;
- 📖 Законом Республики Молдова № 64, от 23.04.2010 года, *о свободе выражения мнения*³⁰;
- 📖 Законом Республики Молдова №133, от 08.07.2011 года, *о защите персональных данных* (Дата вступления в силу 14.04.2012 года)³¹.

Если обратиться к обзору указанных нормативно-правовых актов, то можно заметить, что законодатель оперирует двумя правовыми ка-

тегориями: «информация личного характера» и «персональные данные».

Представляется уместным напомнить, что в соответствии с Законом Республики Молдова № 64, от 23.04.2010 года, о свободе выражения мнения, информация о частной и семейной жизни представляет собой любую информацию, включая изображения, о семейной и домашней жизни, переписке и ее содержании, здоровье и физических недостатках, сексуальной ориентации и интимных отношениях, а также о поведении лица в условиях, когда оно разумно рассчитывает на уединение.

Обращает на себя внимание гармоничный симбиоз американского и европейского подходов к определению категории информации о частной жизни в вышеприведенной законодательной формулировке.

Сравнительно недавно³² ст.8 Закона Республики Молдова № 982, от 11.05.2000 года, о доступе к информации претерпела значительные изменения в области определения категории информации личного характера. Так, согласно ч.(1) ст.8, информация личного характера относится к категории официальной информации ограниченного доступа и состоит из относящихся к идентифицированному или идентифицируемому физическому лицу данных, разглашение которых представляет собой нарушение неприкосновенности частной, интимной и семейной жизни. В ч.(2) ст.8 анализируемого нормативно-правового акта была также введена норма, согласно которой доступ к информации личного характера осуществляется в соответствии с положениями законодательства о защите персональных данных.

В соответствии с положениями ст.3 Закона Республики Молдова №133, от 08.07.2011 г., о защите персональных данных, *персональные данные* – это любая информация, связанная с идентифицированным или идентифицируемым физическим лицом (субъектом персональных данных).

Идентифицируемым лицом является лицо, которое может быть идентифицировано прямо или косвенно, в частности – посредством ссылки на идентификационный номер либо на один или несколько факторов, специфичных для его физической, физиологической, психической, экономической, культурной или социальной идентичности.

По поводу возможности идентификации конкретного лица посредством определенной информации справедливо высказывание O.Pîrțac: «Принципиальным при решении вопроса информационного обособления конкретного индивида в порочащих сведениях выступает именно узнавание (- прим. авт.) конкретного лица, а не группы лиц, к которой принадлежит человек. При этом не обязательно, чтобы ссылки на такое лицо производились с указанием его имени, достаточно, чтобы посредством

такого сообщения оно было безошибочно узнано. Так, если высказывается нелестное суждение в адрес всех женщин, то представительница прекрасного пола не может обратиться в судебную инстанцию за защитой собственной чести или достоинства, с требованием опровергнуть в отношении себя такую информацию и потребовать компенсации морального ущерба. Право на защиту чести и достоинства защищается в индивидуальном, а не в коллективном порядке»³³. В обоснование собственной позиции цитируемый автор приводит определение Суда сект.Чентру мун.Кишинэу об отклонении искового заявления студента одного из столичных вузов. Являясь гражданином Республики Молдова и студентом юридического факультета УЛИМа, он посчитал, что его честь и достоинство были задеты посредством распространения информации о том, что «многие студенты юридического факультета УЛИМа потребляют наркотические или психотропные вещества»³⁴.

Исходя из анализа положений ст.3 Закона Республики Молдова №133, от 08.07.2011 года, о защите персональных данных, применительно к дефиниции особых категорий персональных данных как официальной информации ограниченного доступа, обращаем внимание, что законодатель выделил самостоятельные виды особых персональных данных и отнес сюда:

- данные, раскрывающие расовое или этническое происхождение лица;
- политические убеждения;
- религиозные или философские воззрения;
- социальную принадлежность;
- данные, касающиеся состояния здоровья;
- данные, касающиеся половой жизни;
- данные, касающиеся уголовного наказания, принудительных процессуальных мер или санкций за правонарушения.

Весьма показательно в этом смысле дело L.R. против Молдовы (Заявление № 50073/07) по случаю нарушения права на конфиденциальность сведений медицинского характера, подтверждающее, что у медицинского персонала отсутствуют элементарные познания в области права, когда речь заходит о предоставлении информации об их клиентах по официальным запросам некоторых государственных учреждений³⁵.

По факту случилось следующее: «Заявительница, сотрудник одного из государственных учреждений по обеспечению правопорядка, обратилась за медицинской помощью по искусственному оплодотворению в одну из клиник, подведомственных Министерству здравоохранения Республики Молдова. В результате оказанной медицинской помощи она забеременела. Летом 2003 года заявительница была госпитализирована по поводу состояния здоровья, угрожающего продолжению беременности.

По причине состояния здоровья заявительница вынужденно отсутствовала по месту работы, а представляемые медицинские справки и сертификаты указывали, что отсутствие на рабочем месте было обусловлено беременностью и риском ее прерывания.

Осенью 2003 года работодатель заявительницы запросил от клиники, где проходила лечение заявительница, данные о причине, в связи с которой ей был предоставлен медицинский отпуск. Представители клиники по указанному запросу предоставили информацию, согласно которой у беременной были многоплодная беременность (близнецы), возникшая в результате искусственного оплодотворения, риск прерывания беременности, а также наличие гепатита В. К письму прилагался лист обследования пациентки. По словам заявительницы, вся эта информация в скором времени облетела все учреждение, где она работала. В результате стресса спустя несколько дней у заявительницы случился выкидыш, а ее супруг, будучи сотрудником того же ведомства, был вынужден после случившегося сменить место работы»³⁶.

Как явствует из сущности и содержания такой информации, именно ее неправомерное собирание, разглашение или иные действия по её обработке, могут причинить существенный вред носителю этих данных. Затрагивая наиболее деликатные стороны частной жизни, такая информация может стать благодатной почвой для совершения преступлений или иного рода злоупотреблений со стороны третьих лиц.

Вместе с тем, рассматриваемый нормативно-правовой акт вводит понятие согласия субъекта персональных данных как обязательного условия легитимности обработки персональных данных. Так, в соответствии с Законом, согласие субъекта персональных данных представляет собой любое волеизъявление, свободное, конкретное и безоговорочное, данное в письменной или электронной – с соблюдением требований к электронным документам – форме, которым субъект персональных данных выражает своё согласие на обработку касающихся его персональных данных.

Более того, Закон Республики Молдова №133, от 08.07.2011 года, о защите персональных данных регламентирует основания и порядок придания анонимности персональным данным, определяя эту процедуру как их обезличивание. Иными словами, к обезличиванию персональных данных следует отнести такое их изменение, когда детали личного или материального положения не дают более возможности отождествить персональные данные с идентифицированным или идентифицируемым лицом либо позволяют сделать это лишь путем исследования, требующего непропорциональных затрат времени, средств и труда.

В данном контексте нельзя обойти вниманием порочность правоприменительной практики в Республике Молдова в области обеспечения права на неприкосновенность частной жизни, сформировавшаяся не без помощи некоторых изначально дискриминационных законодательных установлений.

В первую очередь, к этому следует отнести Закон Республики Молдова № 271, от 18.12.2008 года, о проверке лиц, занимающих государственные должности, и кандидатов на государственные должности³⁷, содержание которого вызывает разумные сомнения относительно конституционности некоторых положений указанного нормативно-правового акта в области защиты персональных данных. В частности, нарушаются права членов семьи лица, занимающего государственную должность, или кандидата на таковую, так как указанный закон не регламентирует способ дачи членами семьи согласия для последующей обработки персональных данных, касающихся непосредственно данных лиц и относящихся к полученным ими доходам. Между тем форма согласия предусмотрена в Приложении № 1 к Закону Республики Молдова № 271, от 18.12.2008 года и подлежит заполнению непосредственно *лицом, занимающим государственные должности, и кандидатом на таковую*.

Обосновывая вышеозначенный тезис, солидаризуемся с составителями Доклада по правам человека в Республике Молдова за 2010 год³⁸ в том, что предупреждение и борьба с коррупцией не может быть трансформирована в законный механизм нарушения основных прав человека. Действительно, ограничения для таких лиц должны быть, но не могут быть оправданы ограничения частной жизни их родственников, а нормы, регламентирующие порядок сбора и обработки персональных данных членов семьи лица, занимающего государственную должность, или кандидата на таковую, представляются носящими дискриминационный характер.

Во-вторых, современная ситуация в области уважения права на неприкосновенность частной жизни лица и принципов обработки персональных данных существенно усугубилась в области *судебной информационной системы*³⁹. В результате принятия нашим государством некоторых международных обязательств⁴⁰, претерпел изменения Закон Республики Молдова № 514, от 06.07.1995 года, о *судоустройстве*⁴¹. В соответствии с положениями ч.(5) ст.10 указанного закона, порядок опубликования судебных решений устанавливается Положением о порядке опубликования судебных решений, утвержденным Высшим Советом Магистратуры⁴². Авторы Доклада по правам человека в Республике Молдова за 2010 год⁴³ подчеркнули, что данный нормативный акт остается неопубликованным в Официальном Мониторе Республики Молдова, несмотря на прямое указание, содержащееся в ч.(6) ст.8¹

Закона Республики Молдова № 947, от 19.07.1996 года, о Высшем Совете Магистратуры⁴⁴.

Вызывает озабоченность не факт публикации судебных решений, а обнародование в полном объеме персональных данных лиц, участвовавших в процессе, позволяющее безошибочно идентифицировать их. В частности, приводятся в неограниченном формате следующие сведения конфиденциального характера: имя; фамилия; отчество; дата рождения; социальное происхождение; место жительства; национальность; гражданство; образование; информация, характеризующая физические, физиологические и психические особенности лица; иная информация конфиденциального характера.

Данное обстоятельство явно противоречит положениям Конвенции Совета Европы № 108 о защите частных лиц в отношении автоматизированной обработки данных личного характера, от 28 января 1981 года⁴⁵; Закону Республики Молдова №133, от 08.07.2011 года, о защите персональных данных⁴⁶, Рекомендации № R (95) 11 Комитета министров государствам-членам относительно отбора, обработки, представления и архивирования судебных решений в правовых информационно-поисковых системах⁴⁷.

Подвергнув обзору законодательные положения в сфере регулирования персональных данных как информации ограниченного доступа, констатируем, что *персональные данные* являются собой лишь тот сегмент информации о частной жизни конкретного лица, который позволяет идентифицировать личность, выделить индивида из толпы, обозначить его.

Само же распространение этих данных не столько наносит ущерб личности, сколько создает реальную возможность для причинения ущерба в будущем субъекту этой информации. На самом деле целью защиты персональных данных становится обеспечение гарантии от потенциального нарушения неприкосновенности частной жизни.

Литература:

¹ Республика Молдова присоединилась Постановлением Парламента Республики Молдова № 217-XII, от 28.07.1990, в *Официальный Бюллетень Республики Молдова*, 1990, № 008.

² Для Молдовы в силе с 26 апреля 1993 года, *Права человека, основные международные договоры, одной из сторон которых является Республика Молдова*, Кишинэу: Garuda-Art, 1998, с. 378-397.

³ *Ibidem*, с.367-378.

⁴ На территории Республики Молдова действует с 12 сентября 1997 года, *Ibidem*, с.688-707.

⁵ <http://conventions.coe.int/Treaty/rus/Treaties/Html/108.htm> (Дата посещения: 24.03.2013).

⁶ *Право на неприкосновенность частной жизни в Республике Казахстан*. Сборник материалов экспертной встре-

чи: Казахстан, Астана, 15 декабря 2009 года, с.95-102.

www.lprc.kz/ru/images/pdf/pravo_na_neprikosnovennost.pdf (Дата посещения: 15.10.2012).

⁷ *Recommendation No. R (95) 11 of the Committee of Ministers to Member States Concerning the Selection, Processing, Presentation and Archiving of Court Decisions in Legal Information Retrieval Systems*. Adopted by the Committee of Ministers on 11 September 1995 at the 543rd meeting of the Ministers' Deputies. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1189504&SecMode=1&DocId=527944&Usage=2> (Date of visit: 28.03.2013).

⁸ *Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data*, in *Official Journal L 281*, 23/11/1995 P. 0031 – 0050. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995L0046:en:HTML> (Date of visit: 24.03.2013).

⁹ Подписан Республикой Молдова 29 апреля 2010 года. Ратифицирован Законом Республики Молдова №110, от 09 июня 2011 года, о ратификации Дополнительного Протокола к Конвенции о защите физических лиц в отношении автоматизированной обработки данных личного характера, о наблюдательных органах и трансграничной передаче информации (ETS № 181) от 08 ноября 2001 года, в *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2011, №103-106.

¹⁰ Шрамкова И.Г., Крат Ю.Г., *Защита и обработка конфиденциальных документов*: Учебное пособие. Хабаровск: Издательство Дальневосточного государственного университета путей сообщения, 2008, с.22.

¹¹ Карпунина Н.А., *Охрана частной жизни как принцип российского уголовного процесса*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук (61:04-12/1487). На правах рукописи. Специальность 12.00.09 – Уголовный процесс; Криминалистика и судебная экспертиза; Оперативно-розыскная деятельность. Самара: Самарский государственный университет, 2004, с.38.

¹² См.: Lee A. Bygrave, *Privacy and Data Protection in an International Perspective*, Stockholm Institute for Scandinavian Law & Lee A Bygrave, 2010, p.169-170. <http://www.uio.no/studier/emner/jus/jus/JUS5630/v13/undervisningsmateriale/privacy-and-data-protection-in-international-perspective.pdf> (Дата посещения: 19.02.2013); Lee A. Bygrave, *Data Protection Pursuant to the Right to Privacy in Human Rights Treaties*, *International Journal of Law and Information Technology*, 1998, volume 6, p.247–284. http://folk.uio.no/lee/oldpage/articles/Human_rights.pdf (Дата посещения: 20.02.2013); Charles Raab and Benjamin Goold, *Protecting information privacy*, University of Edinburgh and University of British Columbia: Equality and Human Rights Commission, Research report 69, 2011. ISBN 978 1 84206 347 7. http://www.equalityhumanrights.com/uploaded_files/research/r69.pdf

(Дата посещения 20.02.2013); Lauren B. Movius, Nathalie Krup, *U.S. and EU Privacy Policy: Comparison of Regulatory Approaches*, in *International Journal of Communication*, 2009, No 3, p.169-187. 1932-8036/20090169.

¹³ Карпунина Н.А., *Охрана частной жизни как принцип российского уголовного процесса*, с.42.

¹⁴ *Ibidem*, с.38.

¹⁵ *Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод*. Принята в Риме 4 ноября 1950 года. Вступила в силу 3 сентября 1953 года. На территории Респуб-

лики Молдова действует с 12 сентября 1997 года, в *Права человека, основные международные договоры, одной из сторон которых является Республика Молдова*. – Кишинэу: Garuda-Art, 1998, с.688-707.

¹⁶ Килкэли У., Чедранова Е.А., *Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод: Статья 8 (Право на уважение частной и семейной жизни, жилища и корреспонденции)*, в *Прецеденты и комментарии*, Москва: Российская Академия правосудия, 2001, (ISBN 5-93916-004-2), с.16-17; Ursula Kilkelly. *The right to respect for private and family life: A guide to the implementation of Article 8 of the European Convention on Human Rights*. <http://echr.coe.int/NR/rdononlyres/77A6BD48-CD95-4CFF-BAB4-ECB974C5BD15/0/DG2ENHRHAND012003.pdf> (Date of visit 21.04.2013); Article 8: The right to respect for private and family life, home and correspondence, in *Human Rights Review*, 2012, p.259-310. http://www.equalityhumanrights.com/uploaded_files/humanrights/hrr_article_8.pdf (Date of visit: 24.04.2013).

¹⁷ *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2011, №103-106.

¹⁸ Дополнительный Протокол к Конвенции о защите физических лиц в отношении автоматизированной обработки данных личного характера, о наблюдательных органах и трансграничной передаче информации (ETS № 181), Страсбург, 08 ноября 2001 года. Подписан Республикой Молдова 29 апреля 2010 года http://www.sakha.gov.ru/SbornikNPA/Z.files/160-FZ.htm#_Toc227234107 (Дата посещения: 24.03.2013 года).

¹⁹ Конвенция Совета Европы № 108 о защите частных лиц в отношении автоматизированной обработки данных личного характера, Страсбург, 28 января 1981 года. <http://conventions.coe.int/Treaty/rus/Treaties/Html/108.htm> (Дата посещения: 24.03.2013).

²⁰ *Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data*, in *Official Journal L 281*, 23/11/1995 P. 0031 – 0050. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995L0046:en:HTML> (Date of visit: 24.03.2013).

²¹ *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2011, № 222-226.

²² Повторное опубликование: *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2004, № 53–55.

²³ *Официальный монитор Республики Молдова*, 2000, № 88–90.

²⁴ Повторное опубликование: *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2010, № 159.

²⁵ *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2003, № 111–115.

²⁶ *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2006, № 35–38.

²⁷ *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2008, № 140–142.

²⁸ *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2009, № 3–6.

²⁹ *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2000, № 88-90.

³⁰ *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2010, № 117-118.

³¹ *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2011, № 170-175.

³² В редакции Закона Республики Молдова № 208, от

21.10.2011, в *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2011, №222-226. Вступил в силу с 16.06.2012 года.

³³ Pîrțac O., *Apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.34-35. www.ijc.md/Publicatii/resurse/onoare.pdf (Vizitat: 13.02.2013).

³⁴ *Ibidem*, p. 35.

³⁵ Iordachi V., *Dreptul la respectarea vieții private și de familie*, în *Raport Drepturile Omului în Moldova 2009-2010*. Chișinău: Asociația Promo-Lex, 2011, p.148-155. http://promolex.md/upload/publications/ro/doc_1319534121.pdf (Vizitat 20.10.2012).

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2009, № 41-44.

³⁸ *Raport privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2010*. Chișinău: Centru pentru Drepturile Omului din Moldova, 2010. Resursa: www.ombudsman.md/file/finala%raportului%202010.doc (Vizitat: 10.02.2012).

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Recommendation No. R (95) 11 of the Committee of Ministers to Member States Concerning the Selection, Processing, Presentation and Archiving of Court Decisions in Legal Information Retrieval Systems*. Adopted by the Committee of Ministers on 11 September 1995 at the 543rd meeting of the Ministers' Deputies. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1189504&SecMode=1&DocId=527944&Usage=2> (Date of visit: 28.03.2013).

⁴¹ *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2013, № 15-17 (Переопубликован).

⁴² Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii, nr. 472/21 din 18 decembrie 2008, cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de publicare a hotărârilor judecătorești pe pagina web. Regulamentul privind modul de publicare a hotărârilor judecătorești pe pagina web intră în vigoare de la 01.07.2009. http://csm.md/files/Acte_normative/publicare%20a%20hot%C4%83r%C3%A9rilor%20judec%C4%83tore%C5%9Fti%20pe%20pagina%20web.pdf (vizitat pe data de: 28.03.2013).

⁴³ *Raport privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2010*. Chișinău: Centru pentru Drepturile Omului din Moldova, 2010. Resursa: www.ombudsman.md/file/finala%raportului%202010.doc (Vizitat: 10.02.2012).

⁴⁴ *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2013, № 15-17 (Переопубликован).

⁴⁵ *Конвенция Совета Европы № 108 о защите частных лиц в отношении автоматизированной обработки данных личного характера*, Страсбург, 28 января 1981 года. <http://conventions.coe.int/Treaty/rus/Treaties/Html/108.htm> (Дата посещения: 24.03.2013).

⁴⁶ *Официальный Монитор Республики Молдова*, 2011, № 170-175.

⁴⁷ *Recommendation No. R (95) 11 of the Committee of Ministers to Member States Concerning the Selection, Processing, Presentation and Archiving of Court Decisions in Legal Information Retrieval Systems*. Adopted by the Committee of Ministers on 11 September 1995 at the 543rd meeting of the Ministers' Deputies. <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1189504&SecMode=1&DocId=527944&Usage=2> (Date of visit: 28.03.2013).

DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL – GARANT AL LIBERTĂȚII INDIVIDUALE ȘI SIGURANȚEI PERSOANEI

Constantin OLTEANU,
doctorand (USM)

REZUMAT

Curtea Europeană accentuează constant ideea conform căreia „dreptul la un proces echitabil” semnifică de fapt „principiul preeminenței dreptului”. Prevederile art.6 din Convenție fac obiectul unei interpretări dinamice și teleologice. Tocmai un proces echitabil asigură libertatea fundamentală și siguranța persoanei.

Cuvinte-cheie: proces echitabil, drept fundamental, dreptul la o justiție echitabilă.

SUMMARY

The European Court constantly emphasizes the idea according to which the “right to fair judicial processes” according to which “the right to an equitable process” means the fact “of the principle of preeminence of law”. The provisions of the Article 6 of the Convention are the subject of a dynamic and teleological interpretation. It is an equitable process that ensures the fundamental liberty and the persons security.

Key-words: equitable process, fundamental law; the right to a fair justice.

Edificarea și consolidarea statului de drept impune cu insistență crearea unui mecanism complex chemat să asigure plener libertatea individuală și siguranța persoanei. Jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului și a Republicii Moldova tot mai des pune în operă un nou drept fundamental: dreptul la un proces echitabil.

Și dacă Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale în art.6 stipulează printre altele: „Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil... a cauzei sale...”, apoi Constituția Republicii Moldova nu prevede o așa reglementare.

Mai mult ca atât, nici doctrina constituțională autohtonă nu examinează acest subiect, spre deosebire de doctrinarii altor state (România, Franța, Elveția etc.).

Dar la interpretarea sistematică a Constituției rezultă cu certitudine un asemenea drept. Din aceste considerente, ne propunem în articol, în primul rând, a elucidă conținutul acestui drept în baza prevederilor Convenției Europene și a formula garanțiile, inclusiv constituționale de asigurare pleneră a dreptului la un proces echitabil ca drept fundamental al unui stat de drept la care aspiră și Republica Moldova.

La elucidarea subiectului, s-au analizat prevederile Convenției Europene, Constituției Republicii Moldova, precum și tratările doctrinare în mod comparativ.

Articolul se finalizează și cu unele concluzii pe măsura studiului efectuat.

Dacă drepturile și libertățile fundamentale reprezintă o bază a oricărei democrații, atunci ele trebuie deci să fie „consacrate și garantate juridicește, inclusiv prin posibilitatea conferită titularului ca, în cazul nesocotirii sau încălcării drepturilor ori libertăților sale, să ceară concursul instanțelor judecătorești pentru a le respecta. Dreptul persoanei de a se adresa

justiției sale”¹. Iată unul dintre motivele pentru care Constituția Republicii Moldova, proclamând accesul liber la justiție (art.21), nu numai că 1-a calificat doar ca drept fundamental – deși, neîndoind absolut, căci nici o lege nu poate îngădi exercitarea acestui drept, cum precizează art.21 alin.(2), ci și ca un principiu care guvernează materia drepturilor și libertăților fundamentale².

Or, tocmai în acest context, justiția trebuie să răspundă unor exigențe fundamentale, printre care: legalitatea; buna administrare a justiției; accesul la un tribunal; garanția unui proces echitabil; publicitatea procesului; imparțialitatea judecătorului, proporționalitatea în stabilirea sancțiunilor etc.

Dar accesul liber la justiție nu poate fi o garanție constituțională suficientă a tuturor *drepturilor și libertăților fundamentale, dacă justiția însăși nu este „echitabilă”*.

Constituția nu reglementează ca atare „dreptul la o justiție echitabilă. Este însă fără nici o îndoială că un asemenea drept „rezultă” din interpretarea sistematică a dispozițiilor constituționale. Art. 21 alin.(1) din Constituție care proclamă, așadar, că „orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime”. Justiția, arată art. 125, alin.(1) din Constituție – se realizează prin Curtea Supremă de Justiție și prin „celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege”, iar judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”, ei sunt inamovibili potrivit legii. Ședințele de judecată sunt în principiu publice, iar dreptul la apărare este garantat. Împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate pot exercita căile de atac, în condițiile legii. Sunt astfel precizate constituțional condițiile minime ale unei justiții echitabile, condiții care trebuie întregite cu cele ale legii organice cu privire la organizarea și funcționarea instanțelor judecătorești³.

Pentru a se realiza o protecție eficace a drepturilor omului, într-adevăr nu este suficientă consacrarea drepturilor materiale; este de asemenea necesară stabilirea unor garanții de procedură de natură să consolideze mecanismele de salvagardare a acestor drepturi⁴.

În acest scop, Convenția Europeană în art. 6 cuprinde, în acest sens, un text capital: „Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil, a cauzei sale de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei sau publicului pe întreaga durată în timpul întregului proces sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale, într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță, atunci când în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției⁵.”

Așadar, din contextul Convenției rezultă anumite elemente constitutive ale dreptului la o justiție echitabilă. Curtea Europeană a accentuat constant ideea că „dreptul la un proces echitabil” semnifică de fapt „principiul preeminenței dreptului”⁶. Este motivul pentru care – declară Curtea – dreptul la un proces echitabil „ocupă un loc atât de important încât o interpretare respectivă a art. 6 nu corespunde scopului și obiectivului acestei dispoziții”; în realitate, prevederile acestui articol fac obiectul unei interpretări dinamice și teleologice⁷.

Observăm deci art.6 cuprinde două categorii de dispoziții: pct.1) enunță principiile unui proces echitabil, și circumscrie sfera de aplicare a dreptului la o justiție echitabilă; pct. 2) și 3) consacra diferite garanții persoanelor acuzate de o infracțiune. (Aceste garanții nu sunt limitative.) Ele se complinesc cu cele prevăzute la pct.1) art.6. Pe de altă parte, în termeni specifici, unele dintre aceste garanții sunt aplicabile și în procesul civil, sub același titlu al dreptului la un proces echitabil. Sursa prevederilor art.6 al Convenției îl constituie art.10 și 11 ale Declarației Universale⁸.

A. Sfera și limitele aplicării prevederilor Convenției cu privire la un proces echitabil. Tendința constantă a organelor europene de jurisdicție a fost și este aceea de a interpreta extensive prevederile art.6 din Convenție. În viziunea prof. I.Deleanu, viziune pe care o împărtășim, câteva determinări sunt

încă necesare: a) Din dezbaterile premergătoare asupra textului art.6 rezultă fără echivoc ceea ce de altfel și exprimă textul în forma lui adoptată, anume că organele europene de jurisdicție se limitează la aprecierea „garanțiilor procedurale” ale unui proces echitabil, erorile de fapt și de drept săvârșite de instanțele naționale nefiind cenzurate de către organele europene de jurisdicție; b) Art. 6 referindu-se la cetățenii statului, cât și străinii sau apatrizii. Statul și persoanele morale de drept public, de asemenea, pot invoca garanțiile prevăzute pentru un proces echitabil; c) Deși beneficiarii acestor garanții nu se pot prevala de „drepturi substanțiale”, întrucât garanțiile privesc numai „desfășurarea” procesului, totuși art.6 consacra implicit și un drept substanțial autonom: dreptul de acces la justiție; d) Sub aspect organic, prevederile art.6 din Convenție nu implică existența unui dublu grad de jurisdicție; dar, dacă legislația națională reglementează de asemenea apelul sau recursul, prevederile amintite sunt aplicabile, respectându-se, însă, particularitățile procedurale ale apelului și recursului; e) Prevederile art.6 din Convenție – astfel cum rezultă din jurisprudența organelor europene – nu privesc, sub termenul generic de „tribunal”, curțile sau tribunalele constituționale al căror obiect de activitate este diferit de cel al instanțelor ordinare și care nu tranșează litigii în fond, ci rezolvă o chestiune „prejudicială” de constituționalitate; f) Aplicabilitatea prevederilor art. 6 în cazul tribunalelor arbitrare, deși controversată, a fost, într-o opinie dominantă – admisă în privința unora dintre elementele cuprinse în structura textului de referință din Convenție; g) Întrucât art. 6 nu face distincție de ordin organic între diferitele categorii de jurisdicții, rezultă că el se aplică și jurisdicțiilor administrative și disciplinare; h) Prevederile art.6 nu se aplică însă „procedurilor administrative” în cadrul cărora se emit „acte administrative” – fără caracter „jurisdicțional” –, chiar dacă asemenea acte vizează „drepturi și obligații cu caracter civil”; i) Garanțiile prevăzute pentru un proces echitabil privesc organele de jurisdicție chemate să „tranșeze un litigiu”, nu și pe cele care nu desfășoară o asemenea activitate; j) Art. 6 din Convenție vizează două categorii de litigii: „drepturi și obligații civile”; „temeinicia unei acuzații în materie penală”. Sunt „categoriile-cheie” cum au fost considerate pentru determinarea sferei de aplicare a prevederilor Convenției din punct de vedere material⁹.

B. Limitele de aplicare din punct de vedere material. Aplicabilitatea prevederilor art.6 este așadar determinată prin două noțiuni: 1) „drepturi și obligații cu caracter civil”; 2) „temeinicia unei acuzații în materie penală”.

1. „Contestațiile privind drepturi și obligații cu caracter civil”, în opinia noastră, nu trebuie considerate doar acelea care, într-un înțeles strict tehnic, ar evoca o contestație”, ci într-un înțeles material, vizând orice cereri în fața instanței „reale și serioase”, atât cu privire la existența însăși a dreptului sau obligației, cât și cu privire la chestiuni de fapt, precum și la chestiuni de drept. Pe scurt, termenul „contestație” evocă un diferend, susceptibil de rezolvare pe cale jurisdicțională. Între contestație și drept sau obligație trebuie să existe o legătură directă¹⁰.

„Drepturile și obligațiile cu caracter civil” sunt cele prevăzute de legislația internă a fiecărui stat, dar ele trebuie considerate nu *stricto sensu*, ci într-o accepțiune largă și în consens cu toate prevederile Convenției¹¹.

2. Noțiunea a doua se referă la temeinicia unei acuzații în materie penală, care, la rândul ei, constituie, de asemenea, o locuțiune susceptibilă de diverse interpretări. În acest context, I. Deleanu se rezumă doar la câteva precizări, pe care le împărtășim și noi: „art.6 pct.1) din Convenție nu face distincție între „temeinicia” de fapt și cea de drept privitor la o acuzație; b) Termenul „acuzație” are, în sensul Convenției, o semnificație proprie – una „materială”, nu „formală” – putând să semneze doar o modificare din partea autorității sau o măsură a acesteia implicând pentru persoană repercusiuni. Termenul „materie penală” este determinat de legislația internă a fiecărui stat, dar un criteriu edificator poate fi, în cele din urmă, natura normei pretins a fi încălcată și sancțiunea ce ar urma să se aplice. Protecția la care se referă art.6 pct.1) privește numai persoana care este „acuzată”, nu și persoana care se pretinde a fi victimă a faptului săvârșit de acuzat, beneficiară însă a altor garanții¹².

C. Garanțiile care decurg din prevederile art.6 al Convenției. Astfel, conform practicii și doctrinei științifice pct.1) art.6 implică sau precizează, în esență, următoarele garanții:

1. Astfel, cum Curtea a explicat¹³, „nu se poate înțelege că art.6 pct.1) descrie în detaliu garanțiile de procedură acordate părților într-o acțiune civilă în curs, dar că el protejează mai întâi ceea ce permite să se beneficieze de ele în realitate: accesul la justiție. Echitatea, publicitatea și celeritatea unui proces nu prezintă nici un interes în absența procesului”. Așadar, prima dintre garanțiile ce decurg din prevederile art.6 pct.1) al Convenției este „dreptul de avea accesul la justiție”. Dreptul la acces la justiție nu implică și dreptul nelimitat de a alege instanța competentă, aceasta fiind stabilită prin legea fiecărui stat, inclusiv pentru exercitare. Totuși nu poate fi vorba de un drept efectiv de a te adresa justiției decât dacă in-

stanța are competența să soluționeze litigiul în fond, sub toate aspectele lui de fapt și de drept. Dreptul de acces la justiție îi corespunde obligația statului de a-l facilita. S-a recunoscut totuși statelor o „marjă de apreciere”: aprecierea legală a stingerii dreptului în substanța sa; legitimitatea scopului; raportul rezonabil dintre mijloace și scop¹⁴.

2. Dreptul fiecărei persoane de a-i fi examinată cauza „în mod echitabil”¹⁵ este stipulat în alin.(3) art.6 al Convenției, potrivit căruia noțiunea de „proces echitabil” nu este precizată în cuprinsul Convenției. Această misiune a revenit jurisprudenței și doctrinei având socotită că obligația „capitală și delicată” de a identifica regulile minime ale unui proces echitabil. Cu astfel de ocazie, I. Deleanu menționează că aceste reguli ar fi: „a) Recunoașterea și facilitarea dreptului la apărare; b) Unele dintre garanțiile prevăzute la pct.3) art.6 din Convenție pentru «acuzat» sunt aplicabile adecvat și în procesul civil (cunoașterea cauzei într-o limbă pe care persoana o înțelege, asistarea sa de către un apărător ales, posibilitatea de a propune dovezi, posibilitatea de a beneficia de un interpret etc.); c) Dreptul la un proces echitabil nu implică nici un drept material în profitul persoanei, ci numai garanții de ordin esențialmente procedural; d) Din practica organelor europene de jurisdicție rezultă două principii pentru aprecierea caracterului echitabil al unui proces: aprecierea *in globo*, în raport cu viciul procedural, care ar putea pune în discuție caracterul echitabil, cu alte cuvinte, procedura procesului trebuie apreciată în ansamblul ei pentru a stabili dacă viciul dintr-o anumită fază a procedurii n-a fost remediat în următoarele faze; *in concreto*, în raport deci cu circumstanțele respectivei cauze; e) Posibilități procesuale în principiu egale pentru părțile din proces, indiferent de calitatea lor. Adică, aplicarea în forme specifice a principiului nondiscriminării și a maximei *audi alterom pars*; f) Recunoașterea și efectivitatea posibilităților procesuale în principii egale pentru părți se află indisolubil în relație cu aplicarea principiului contradictorialității, dezbateră contradictorie a tuturor elementelor procesului susceptibile să influențeze soluția acestuia, dezbateră angajată la inițiativa părții sau a instanței; g) Motivarea hotărârii, pentru ca justițiabilul, pe de o parte, să rămână convins că procesul său a fost echitabil și, pe de altă parte, el să poată cere îndreptarea greșelilor săvârșite de instanță, prin exercitarea căilor de atac. Motivarea hotărârii este un element de transparență, inerent oricărui act jurisdicțional; h) Dreptul la libertatea lingvistică în justiție nu este consacrat ca atare de Convenție, decât în materie penală”. Totuși, nu s-ar putea spune că limba în care se desfășoară procesul și se încheie actele de procedură

nu face parte din componentele unui proces echitabil. De aceea, urmează ca adecvat să se recurgă la garanțiile recunoscute în acest sens în procesul penal; i) Dreptul persoanei de a compare personal în proces, deși nu este garantat ca atare prin Convenție, nu poate fi ignorat pentru asigurarea unui proces echitabil. Dreptul la apărare, egalitatea procesuală a părților, contradictorialitatea, publicitatea dezbaterilor implică neîndoiește dreptul persoanei de a participa la proces; j) Convenția a lăsat la dispoziția fiecărui stat să stabilească legal admisibilitatea probelor, forța lor și sarcina probațiunii. Dar, în legătură cu asemenea aspecte ale probațiunii, organele europene de jurisdicție sunt competente să aprecieze dacă ele se află într-o relație de compatibilitate cu exigențele unui proces echitabil, precum și cu celelalte drepturi consacrate în Convenție. De asemenea, poate fi pusă în discuție ilegalitatea unei probe, imoralitatea acesteia sau maniera în care proba a fost obținută; k) Din alte câteva împrejurări, s-ar putea deduce exigențe ignorate pentru un proces echitabil, precum: atitudinea neloyală a instanței în privința apărării; neglijența sau nepriceperea avocatului a refuzului instanței ca partea să fie asistată de un avocat, ignorarea principiului *non bis in idem* etc.”¹⁶.

3. Publicitatea dezbaterilor este explicit consemnată de art.6 pct.1) din Convenție ca o garanție pentru cel al cărui cauză este examinată de o instanță. Transparența serviciului public a justiției pune la adăpost justițiabili de arbitrariul unei justiții secrete și permite publicului să vegheze la buna administrare a justiției. Publicitatea nu este un scop în sine, ci un mijloc pentru a garanta scopul urmărit prin prevederile art.6 din Convenție. Publicitatea „dezbaterilor” nu este o regulă absolută, dar este absolută regula publicității „pronunțării hotărârii”.

4. Examinarea cauzei într-un „termen rezonabil” – cum precizează art.6 pct.1) din Convenție – prezintă o deosebită importanță pentru buna administrare a justiției, dar și pentru înlăturarea incertitudinilor și restabilirea ordinii de drept, în principiu, „termenul rezonabil” se apreciază de la momentul sesizării instanței, dar, uneori, de exemplu, în cazul existenței unor proceduri prealabile, trebuie să se aibă în vedere data la care s-a acționat pentru rezolvarea situației litigioase¹⁷. În materie penală, „termenul rezonabil” nu poate face abstracție de momentul în care persoana a fost acuzată, moment la care situația unei persoane este substanțial afectată. Cât privește data ultimă a „termenului rezonabil”, aceasta este, de regulă, cea la care hotărârea instanței este irevocabilă.

Elementele de apreciere a caracterului rezonabil al termenului sunt diferite, concrete și adeseori discutabile, în orice caz, „caracterul rezonabil al unui

termen este, cel mai adesea, o chestiune de fapt, nici un criteriu neputând fi decisiv (Poate fi avută în vedere natura procesului, conduita persoanei, funcția pedagogică a hotărârii conduita autorităților)”¹⁸.

5. Soluționarea procesului de către un „tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege” constituie garanția fundamentală și inerentă unui proces echitabil. În opinia prof. I. Deleanu, „ea poate fi descompusă în câteva elemente: a) Instanța să fie stabilită prin lege; b) Judecătorii să fie independenți; c) Ei trebuie să judece cauza cu desăvârșită imparțialitate”¹⁹ și pot duce la un proces echitabil numai în cumulul lor.

Precizarea că „tribunalul să fie stabilit prin lege” comportă câteva accente: instanța trebuie să fie stabilită prin lege, atât sub aspect formal, cât și sub aspect material; nu este absolut necesar ca acea instanță să facă parte dintr-o ordine ierarhică proprie, ea trebuie însă să îndeplinească o funcție jurisdicțională, în limitele competenței atribuite; textul nu implică posibilitatea instituirii de instanțe extraordinare, dar permite organizarea unor instanțe specializate. (Ex. art.115 din Constituție și art. 41 din Legea organică enunțată).

Independența instanței trebuie să fie reală, atât în raport cu celelalte puteri, cât și în raport cu părțile în proces, cu grupurile de presiune politice, economice și sociale. Independența judecătorilor derivă din statutul lor constituțional sau legal. Garanția independenței o constituie inamovibilitatea judecătorului „pe durata mandatului său”.

Imparțialitatea urmează să fie apreciată atât în raport cu câteva repere „obiective”, cât și în raport cu criteriul „subiective”.

În materie penală, art.6 pct.2) și 3) din Convenție precizează câteva drepturi speciale constituite, în opinia prof. I.Deleanu, de asemenea, ca și garanții ale unui proces echitabil: dreptul acuzatului de a se prevala de prezumția de nevinovăție; dreptul de a fi informat asupra naturii și cauzei acuzării, dreptul de a dispune de timpul și facilitățile necesare pentru pregătirea apărării; dreptul acuzatului de a se apăra el însuși și de a-și desemna un apărător, iar dacă nu are mijloacele necesare de a plăti un apărător, să poată fi asistat de un avocat din oficiu, când interesele justiției o cer; dreptul de a fi asistat gratuit de interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba în care se desfășoară procesul.

La acestea am mai adăuga, în calitate de garanții ale unui proces echitabil, și aplicarea de către instanțe a principiului „egalitatea armelor”, menționează prof. Igor Dolea²⁰. Însă, analizând procedura penală națională, autorul demonstrează că acest principiu nu este asigurat pe deplin. Așa, în conformitate cu art.6

pct.29) și art.51 CPP, părți în proces sunt persoanele care în procesul penal exercită funcții de acuzare sau apărare în baza egalității în drepturi și a principiului contradictorialității, precum și de alte articole care creează imaginea egalității părților.

Însă „statutul procurorului” este determinat, pe de o parte, de însuși textul Constituției (art.124) potrivit căruia el contribuie la exercitarea justiției. Pe de altă parte, conform art.19 alin.(3) CPP procurorul asigură examinarea cauzei sub toate aspectele, complet și obiectiv, evidențiind atât circumstanțele care dovedesc vinovăția, cât și cele care îl dezvinovătesc, precum și circumstanțele care îi atenuează sau agravează răspunderea.

Pe când „statutul apărătorului” este determinat de art.100 alin.(2) CPP, potrivit căruia el solicită documente, anexarea lor la dosar, și unele atribuții în cadrul probatoriului penal, însă, după cum menționează doctrinarul, „această normă rămâne a avea o natură declarativă, fără anumite garanții procesuale; întrucât „nu există nici un remediu procesual, de reacție în cazul în care o organizație sau o persoană oficială va refuza punerea la dispoziția apărătorului a unui document”²¹.

În concluzie, considerăm că omiterea ansamblului de prevederi enumerate constituie fundamentul justiției echitabile și, în consecință, garanția inviolabilității persoanei.

Recenzent:

Alexandu ARSENI,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Note:

¹ Muraru I., *Drept constituțional și instituții politice*, Actami, București, 1997, p.213.

² Deleanu I., *Drept constituțional și instituții politice*, Europa Nova, București, 1996, vol.2, p. 186.

³ Legea Republicii Moldova cu privire la reorganizarea sistemului instanțelor judecătorești din 29.05.1996 nr. 853-XIII, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 46-47 din 11.07.1996, art. 415.

⁴ Matscher F., *La notion de décision d'une contestation sur un droit ou une obligation (de caractère civile) au sens de l'article 6 de la Convention européenne des droits de l'homme*, în *Protection des droits de l'homme: La dimension européenne*, Cologne, 1988, p. 3; Velu L., Ersec R., *La Convention européenne des droits de l'homme*, Bruyant, Bruxelles. 1990, p. 335.

⁵ *Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale* din 04.11.1950, ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298-XIII din 24.07.1997, publicată în ediția oficială, *Tratate internaționale*, 1998, vol. 1, p. 34, după Pottinga A., Costachi Gh., *Asigurarea drepturilor omului în lume*, Epigraf, Chișinău, 2003, p. 285.

⁶ Decizia din 26.04.1979, Serie nr. 30, pag. 34; după Gh. Gavan, *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România*, All Beck, București, 2003, p. 368.

⁷ Eissen M. A., *Jurisprudence relative a l'article 6 de la Convention*, Strasbourg, Conseil de l'Europe, p.2.

⁸ *Declarația Universală a Dreptului Omului* din 10.12.1948, la care Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990, publicată în *Tratate internaționale*, 1998, vol. 1, p. 11.

⁹ Deleanu I., *op. cit.*, p. 188-189.

¹⁰ *Ibidem*, p. 189.

¹¹ Pe larg, a se vedea: Velu J., Ersec R., *La Convention européenne des droits de l'homme*, Bruyant, Bruxelles, 1990, p. 374 și urm.

¹² Deleanu I., *op. cit.*, p. 190.

¹³ Decizia din 21 februarie 1975, seria A, nr. 18, p. 14-18, pct. 31-36.

¹⁴ Deleanu I., *op. cit.*, p. 190-191.

¹⁵ Acuzatul are dreptul să fie informat, în cel mai scurt timp, într-o limbă pe care o înțelege și de o manieră detaliată, asupra naturii și cauzei acuzării împotriva sa, să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale; să se aplece el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și dacă nu dispune de mijloace necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci acuzatul are dreptul să fie asistat în interesele justiției care o cer.

¹⁶ Deleanu I., *op. cit.*, p.191-192.

¹⁷ *Ibidem*, p.193.

¹⁸ *Ibidem*, p.182.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Dolea I., *Drepturile persoanei în probatoriul penal (conceptul promovării elementului privat)*, Cartea Juridică, Chișinău, 2009, p.11.

²¹ *Ibidem*, p.14-15.

SPECIFICUL REZOLUȚIUNII SAU REZILIERII CONTRACTULUI DE ÎNSTRĂINARE A BUNURILOR CU CONDIȚIA ÎNTREȚINERII PE VIAȚĂ

*Angela TĂLĂMBUȚĂ,
doctorand (AȘM)*

REZUMAT

Este foarte vizibil faptul că astăzi unele pături sociale întâmpină tot mai multe dificultăți în viața cotidiană. Pensionarii și invalizii având o pensie mică, nu dispun de posibilitatea de a-și crea o viață decentă. Astfel, pornind de la situația critică a pensionarilor și invalizilor din fostele republici unionale care necesită o îngrijire mai deosebită și nu dispun de mijloace financiare suficiente, dar au în proprietate spațiu locativ, terenuri de pământ alte bunuri imobile și mobile, pot recurge la înstrăinarea bunurilor cu condiția întreținerii pe viață. Pentru legiferarea relațiilor de înstrăinare, ei pot utiliza contractul care este reglementat de art. 839-846 Cod civil al Republicii Moldova¹. Practica judiciară însă ne arată că organele abilitate cu funcția de legiferare și autentificare a acestor contracte nu sunt atât de explicite și adeseori persoanele nominalizate mai sus recurg la încheierea contractului de donație, ori la întocmirea incompetentă a contractului de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață. De aceea, considerăm necesar să venim cu o explicație mai aprofundată asupra acestei probleme, referindu-ne la analiza specificului rezoluțiunii sau rezilierii contractului de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață.

Cuvinte-cheie: îngrijire, înstrăinare, rezoluțiune, reziliere, bunuri, răspundere, obligații, contract de înstrăinare, încheierea contractului.

SUMMARY

It is very visible that today some social strata encounter more and more difficulties in their daily life. Retirees and disabled persons, having small pensions, do not have the possibility to create a decent life. Thus, retirees and disabled persons from the former Soviet republics, who require more special care and do not have sufficient funds, but own housing, land or other movable or immovable property may resort to disposal of property, on condition of lifelong maintenance. To enact the disposal relations they may use the contract, which is governed by art. art. 839-846 Civil Code of the Republic of Moldova [1]. But the judiciary practice shows that the bodies authorized to enact and authenticate such contracts do not make themselves very clear and often the above-mentioned people resort to inadequate conclusion of donation contracts or inadequate drawing up of property disposal contracts on condition of lifelong maintenance. Therefore, we deem it necessary to come up with a deeper explanation of this issue, referring to the specificity of separation or termination of property disposal contracts on condition of lifelong maintenance.

Key-words: care, disposal, separation, termination, property, liability, obligations, disposal contract, contract conclusion.

Deși expresia „rezoluțiunea pentru neexecutare” este utilizată deseori, în mod generic, în literatura de specialitate, dar și în unele izvoare legislative, se deosebesc două modalități de desființare a contractului: *rezoluțiunea* propriu-zisă și *rezilierea*. Aceasta reiese și din prevederile CC RM ce reglementează contractul de înstrăinare a unui bun cu condiția întreținerii pe viață. Astfel, art. 844 și 856 CC RM ne confirmă faptul dat.

Rezoluțiunea, în sens strict, constă în desființarea retroactivă a contractului cu executare instantanee și repunerea părților în situația existentă anterior încheierii lui. Rezilierea constă în desființarea contractului cu executare succesivă, având efecte numai pentru viitor².

Recurgerea la acest remediu implică aprecierea intereselor părților puse în joc, care sunt deseori contradictorii.

Pe de o parte, creditorul poate fi interesat în rezoluțiunea contractului din diverse motive. El poate prefe-

ra rezoluțiunea atunci când prestația oferită de debitor este atât de diferită de cea scontată, încât nu îi permite să realizeze rezultatul preconizat, sau când executarea intervine atât de târziu, încât nu mai prezintă pentru el nici un interes. Un alt motiv, care este valabil în unele sisteme de drept, este acela că rezoluțiunea implică o procedură mai rapidă decât acțiunea pentru daune-interese, deoarece nu cere intervenția organului de jurisdicție, deși în unele țări (în special, în Franța) pronunțarea hotărârii judecătorești este cerută ca o condiție de legalitate a desființării contractului. Alte motive se referă mai mult la aspectul profitabilității afacerii. Astfel de motiv există atunci când creditorul realizează o afacere care se învederează a fi nereușită chiar dacă contractul ar fi executat în modul convenit, sau atunci când pierderea suferită nu este recuperabilă din cauza că nu este respectată cerința previzibilității prejudiciului (a se vedea *supra*). În unele situații, rezoluțiunea este unica soluție care îi permite creditorului să-și salvgardeze interesele, de exemplu, atunci când

debitorul este insolubil și nu este în stare nici să-și onoreze obligațiile, nici să plătească daune-interese.

Condițiile exercitării rezoluțiunii diferă în funcție de faptul dacă avem de a face cu *rezoluțiunea legală*, adică efectuată în temeiurile prevăzute de lege, sau dacă este *rezoluțiunea convențională*, adică efectuată prin acordul părților³.

Esența rezoluțiunii în dreptul francez este următoarea. Potrivit art.1184 alin.(2) CC Francez, dacă una din părțile contractului sinalagmatic nu execută obligația asumată, cealaltă parte poate cere instanței de judecată rezoluțiunea contractului pentru neexecutare. Prevederile privind rezoluțiunea contractului se găsesc în paragr. 3 „Despre condiția rezolutorie” al secțiunii „Despre obligațiile condiționale”. Această amplasare a prevederilor în cauză este determinată de faptul că legislatorul francez din 1804 a pus ca fundament juridic al rezoluțiunii pentru neexecutare concepția conform căreia „condiția rezolutorie este întotdeauna subînțeleasă în contractele sinalagmatice, pentru cazul în care una din cele două părți nu își va onora angajamentul” (art.1184 alin.(1) CC Fr.), soluție contestată permanent în doctrina franceză modernă⁴.

Rezoluțiunea contractului nu operează de plin drept; partea în privința căreia angajamentul nu s-a executat are alegerea – sau să invoce excepția de neexecutare, sau să silească cealaltă parte să execute convenția, când acest lucru este posibil, sau să ceară rezoluțiunea, eventual, cu daune-interese (art.1184 alin.(1) CC Fr.).

Pentru ca creditorul să aibă dreptul de a rezolvi contractul, este necesar ca neexecutarea să fie imputabilă debitorului și ca ea să fie gravă. Imputabilă debitorului înseamnă că ea este datorată acțiunilor sau inacțiunilor acestuia; atunci când executarea obligației devine imposibilă dintr-o cauză străină (de ex., forța majoră), cealaltă parte a contractului nu trebuie să-și execute obligațiile, dar soluția este justificată prin teoria riscurilor și nu în baza rezoluțiunii, chiar dacă jurisprudența nu face întotdeauna bine deosebirea dintre cele două mecanisme⁵.

Contractul de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață încetează odată cu decesul beneficiarului întreținerii. Dacă există o pluralitate activă, contractul încetează odată cu decesul ultimului beneficiar. Ca și renta viageră, în timpul vieții beneficiarului contractul de întreținere poate înceta în baza temeiurilor generale de stingere a obligațiilor: prin acordul părților, remiterea datoriei, novației etc. Contractul de întreținere pe viață, spre deosebire de alte contracte, nu poate înceta prin executare.

Decesul dobânditorului nu constituie temei de încetare a contractului. În acest caz, potrivit art. 846 CC RM, drepturile și obligațiile dobânditorului ce rezultă

din contractul de rentă viageră, care permite eliberarea succesorilor debitorului de plata rentei restituind bunul primit. Pentru contractul de întreținere, această posibilitate există doar dacă părțile consimt.

Un aspect puțin cercetat în literatura juridică autohtonă este încetarea efectelor contractului de întreținere, în special ce ține de rezoluțiune. Rezoluțiunea este o sancțiune a neexecutării culpabile a contractului sinalagmatic, constând în desființarea retroactivă a acestuia și în repunerea părților în situația în care acestea se aflau anterior încheierii contractului. Particularitățile rezoluțiunii sunt următoarele:

- se aplică contractelor sinalagmatice;
- cu executare instantanee (momentană);
- desființează contractul cu efect retroactiv⁶.

Contractul de întreținere se încadrează în categoria celor cu executare succesivă, însă rezoluțiunea se produce numai în contractele cu executare instantanee (imediată) și nu este aplicabilă în cazul celor cu executare succesivă. Ar urma ca, în caz de neexecutare a obligației de întreținere, creditorul să poată cere desființarea contractului nu prin efectul rezoluțiunii, ci prin cel al rezilierii, care este o sancțiune specifică obligațiilor născute din contracte cu executare succesivă. Așadar, ne alăturăm la opinia expusă de unii autori⁷ care menționează că în contractul de întreținere se aplică rezoluțiunea, și nu rezilierea. În primul rând, acțiunea în reziliere presupune ca ambele părți contractante să fie obligate la prestații succesive, iar în contractul de întreținere transferul dreptului de proprietate are loc dintr-o singură dată, nu succesiv. Anume această opinie, considerată în doctrină justă, a fost preluată de Codul civil al Republicii Moldova. Noi susținem această opinie și considerăm că ea este și o particularitate a acestui contract, care îl deosebește de alte contracte asemănătoare.

În conformitate cu prevederile art.844 alin.(1) CC RM, în cazul nerespectării obligațiilor contractuale de către dobânditor, beneficiarul întreținerii este în drept să ceară rezoluțiunea contractului⁸.

În doctrină rezoluțiunea și rezilierea sunt noțiuni foarte discutabile, deoarece predomină diferite opinii privind la natura lor juridică. Astfel unii autori consideră că aceste noțiuni sunt identice⁹. Codul civil al RM face distincții între aceste două noțiuni (art. 733-748 CC RM).

Unii autori, printre care O. Chelaru, Iu. Mihalache și alții consideră că rezoluțiunea este o sancțiune¹⁰.

Creditorul poate dori rezoluțiunea contractului și în cazuri mai puțin grave, de exemplu, pentru a pune astfel capăt incertitudinii în privința atitudinii debitorului față de executarea contractului. Deseori, rezoluțiunea constituie un remediu mai rapid și mai eficient

pentru partea lezată. Astfel, un cumpărător care încă nu a plătit pentru mărfurile defectuoase va prefera să rezoluționeze contractul (să restituie marfa și să refuze plata prețului) decât să execute obligația sa și apoi să înainteze acțiunea pentru daune-interese. Nu trebuie de neglijat nici aspectul stimulator al acestei sancțiuni: amenințarea cu rezoluțiunea poate constitui o puternică incitare pentru executarea contractului de către debitorul nedisciplinat. În doctrina franceză s-a apreciat că cererea de chemare în judecată, prin care se solicită rezoluțiunea, este un instrument procesual de natură a-l constrânge pe debitor să-și execute obligațiile în natură sub amenințarea desființării contractului¹¹.

Dobânditorului i se va putea imputa neexecutarea contractului doar în cazul existenței vinovăției acestuia. Apreciind executarea sau neexecutarea obligației de întreținere, instanțele de judecată vor trebui să țină cont de toate particularitățile relațiilor dintre părțile contractului. Întârzierea sistematică de oferire a întreținerii, prestarea într-un volum mai mic decât cel convenit, refuzul de a presta, în general, reprezintă temei pentru beneficiar de a rezolvi contractul. Pornind de la natura fiduciară a obligației de întreținere, atitudinea ostilă a dobânditorului față de beneficiar, ultragierea, insultarea acestuia urmează a fi tratate drept o neexecutare esențială a contractului.

Datorită faptului că obligația de întreținere este indivizibilă, pentru cazurile de pluralitate activă, aceasta se va considera executată conform doar dacă este executată în privința fiecărui beneficiar, în condițiile contractului. Neexecutarea, cel puțin, față de unul oferă dreptul la rezoluțiune cu efect retroactiv deplin în privința bunului transmis.

După cum s-a menționat în literatura de specialitate, dacă neexecutarea se datorează culpei beneficiarului întreținerii (refuzul neîntemeiat de a primi întreținerea, imposibilitatea de executare a obligației de întreținere datorată conduitei capricioase a beneficiarului etc.), acțiunea de rezoluțiune urmează a fi respinsă. Similar, nu poate constitui motiv de rezoluțiune a contractului imposibilitatea fortuită a dobânditorului de executare a obligațiilor¹².

Admiterea acțiunii de rezoluțiune pe motiv de neexecutare a obligațiilor dobânditorului produce efectele stipulate la art.845 CC RM. Beneficiarul întreținerii redobândește dreptul de proprietate asupra bunului transmis sau poate cere plata valorii lui, iar dobânditorul nu poate pretinde restituirea valorii prestației de întreținere. Faptul că rezoluțiunea contractului nu produce integral efectul *restitutio in integrum* este determinat de caracterul aleatoriu al contractului de întreținere. Dacă ar avea posibilitatea de a-și restitui valoarea prestației în cazul rezoluțiunii contractului

pentru propria neexecutare, dobânditorul de rea-crediță ar putea să înlăture caracterul aleatoriu al contractului prin refuzul de a presta întreținerea, atunci când valoarea ei va fi egală cu valoarea bunului primit. Fiind obligat să restituie valoarea prestației de întreținere, care este egală cu valoarea bunului transmis, beneficiarul întreținerii nu va mai fi interesat să obțină rezoluțiunea contractului. Am fi în prezența situației când dobânditorul și-ar crea un drept din propria neexecutare.

La inițiativa beneficiarului, contractul de întreținere poate fi rezolvit în caz de imposibilitate de executare a obligațiilor contractuale datorită unor circumstanțe independente de voința lui (art.844 alin.(2) CC). De cele mai multe ori, această imposibilitate este dictată de înrăutățirea stării materiale a dobânditorului, care nu-i permite executarea conform obligațiilor asumate. Existența acestei posibilități pentru dobânditor pare a fi suficient de logică. În lipsa dreptului de a rezolvi contractul din proprie inițiativă în această situație, rezoluțiunea va putea fi cerută de beneficiar în temeiul art.844 alin.(1) CC. Rezoluțiunea din inițiativa dobânditorului va produce aceleași efecte ca și rezolvirea contractului pentru neexecutarea obligațiilor.

Deși legea nu prevede expres, considerăm că neexecutarea obligației de predare a bunului către beneficiar sau existența viciilor ascunse reprezintă o neexecutare esențială a contractului, care-i oferă dobânditorului dreptul de a cere rezoluțiunea. În acest caz, el va putea pretinde și restituirea valorii prestației făcute în natură.

Rezoluțiunea contractului de întreținere – beneficiarul întreținerii este în drept să ceară rezoluțiunea contractului în cazul nerespectării obligațiilor contractuale de către dobânditor. Astfel, beneficiarul are dreptul să ceară fie restituirea bunului, fie plata valorii lui. Valoarea întreținerii prestate de dobânditor nu trebuie restituită. Dobânditorul poate cere rezoluțiunea contractului în cazul imposibilității executării obligațiilor contractuale în virtutea unor circumstanțe independente de voința sa. Aceasta se întâmplă, de cele mai dese ori, atunci când situația materială a dobânditorului s-a schimbat, astfel încât el nu mai este în stare să acorde întreținere beneficiarului¹³.

În conformitate cu art.845, efectele rezoluțiunii contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, prevede în aliniatul unu, în cazul rezoluțiunii contractului de către beneficiarul întreținerii, că acesta are dreptul să ceară fie restituirea bunului, fie plata valorii lui. În aliniatul respectiv, este comentat că consecințele rezoluțiunii contractului de întreținere pe viață, stipulate în această normă, au loc doar într-un singur caz: când inițiativa rezoluțiunii îi revine beneficiarului întreținerii. Prin urmare, dacă inițiativa

îi revine dobânditorului, efectele rezoluțiunii nu pot fi contrare¹⁴.

În **dreptul german**, efectele rezoluțiunii sunt următoarele: obligațiile care nu au fost încă executate se sting, iar prestațiile care au fost deja executate trebuie să fie restituite (§346 C. civ.Germ.).

În doctrina germană, înainte vreme se susținea că rezoluțiunea (*Rücktritt*) are efect retroactiv. Astăzi autorii germani nu mai rețin teza desființării retroactive a contractului, doar în cazul în care contractul nu a fost executat de loc, sau, dacă executarea a început deja, – referitor la drepturile și obligațiile care nu au fost încă executate. Astfel, comerciantul care a vândut marfa în credit nu mai poate cere, din momentul rezoluțiunii, vârsarea fracțiunilor prețului care nu au fost deocamdată plătite de cocontractant. Faptul că în urma rezoluțiunii prestațiile care au fost deja executate trebuie să fie restituite este analizat actualmente prin prisma unei alte teze: rezoluțiunea atrage stingerea contractului, care transformă raportul contractual într-un nou raport, denumit raport de restituire (*Rückgewährschuldverhältnis*) sau raport de lichidare (*Abwicklungsverhältnis*)¹⁵.

În aliniatul doi al art.845 CC RM este prevăzut că valoarea întreținerii prestate de dobânditor nu trebuie restituită. În aliniatul respectiv sunt comentate efectele rezoluțiunii au două aspecte:

A. Restituirea obiectului contractului sau a valorii lui.

B. Eliberarea beneficiarului întreținerii de obligația de a restitui valoarea întreținerii prestate. Dreptul de a cere restituirea bunului în natură sau achitarea valorii lui îi aparține, bineînțeles, beneficiarului întreținerii, dar, în funcție de situație, de exemplu, dacă se va isca un litigiu judiciar, forma respectivă va fi stabilită de instanță ținând cont de situația reală¹⁶.

Doctrina și jurisprudența sunt unanime în a recunoaște aplicabilitatea rezoluțiunii în cazul contractului de întreținere. Întrucât întreținerea este un contract care, pe de o parte (din partea întreținutului), conține obligații care se îndeplinesc *uno actu* (transferul dreptului de proprietate), iar pe de altă parte (din partea întreținătorului), obligații care se realizează succesiv în timp (prestarea întreținerii); Sub aspect terminologic, s-au manifestat în doctrină și jurisprudență unele inconsecvențe, folosindu-se cu privire la desființarea pentru neexecutarea culpabilă a contractului în discuție atât denumirea de reziliere (caracteristică pentru contractele cu executare succesivă), cât și aceea de rezoluțiune (caracteristică pentru contractele cu unică executare), în final impunându-se totuși această din urmă denumire.

Prin esența ei, rezoluțiunea presupune o neexecutare culpabilă a obligațiilor asumate. Neexecutarea

poate proveni atât din partea creditorului întreținerii (întreținutului), cât și din partea debitorului acesteia (întreținătorului). Așa, de exemplu, s-a subliniat că rezoluțiunea nu poate opera în cazul în care imobilul primit în schimbul întreținerii a fost expropriat ulterior în favoarea statului, tot așa cum nu poate opera nici în cazul în care prestarea întreținerii de către întreținător nu s-a putut face din motive mai presus de voința acestuia, cum ar fi cazul concentrării lui de mai multe luni în virtutea obligațiilor sale militare, cum s-a întâmplat într-o speță¹⁷.

Rezoluțiunea întemeiată pe dispozițiile art. 844 CC RM nu poate fi decât judiciară, urmând a fi pronunțată, în principiu, la cererea întreținutului sau a întreținătorului, după caz.

În ce privește persoanele îndreptățite la promovarea acestei acțiuni, în practica judiciară și în doctrină s-au făcut unele precizări utile. Astfel, cu deplin temei, s-a subliniat că în cazul în care dreptul la întreținere al creditorului decurge dintr-o stipulație pentru altul, întreținutul poate cere rezoluțiunea contractului, atât pe motivul că acesta este pentru el un *res inter alio acta*, cât și pentru faptul că este lipsită de interes în ceea ce îl privește, întrucât rezoluțiunea nu poate să îi aducă nici un profit, de vreme ce bunul s-ar reîntoarce în patrimoniul stipulantului; în cazul în care însă stipulantul este decedat și beneficiarul (întreținutul) este și succesor al defunctului, dreptul la acțiune în rezoluțiune i-a fost recunoscut și întreținutului.

În aceeași ordine de idei, avându-se în vedere caracterul strict personal al dreptului la întreținere, s-a pus problema dacă moștenitorii întreținutului pot cere rezoluțiunea pentru neîndeplinirea obligațiilor către întreținător. În această privință, jurisprudența s-a pronunțat în sens afirmativ, cu motivarea că, deși creanța de întreținere are un caracter personal, acțiunii pentru rezoluțiunea contractului pe motiv de neexecutare a obligației de întreținere nu i se poate totuși nega caracterul patrimonial, deoarece, chiar atunci când se referă la o prestație personală, sancțiunea rezoluțiunii are un caracter patrimonial, dacă este menită, ca în cazul din speță, să restabilească echilibrul patrimonial între părțile contractante. Împărțind această concepție, precizăm că problema dreptului la acțiune în rezoluțiune a moștenitorilor întreținutului se pune numai în cazul în care acesta nu ar fi renunțat la ea în timpul vieții și, bineînțeles, dacă dreptul material la acțiune nu ar fi prescris.

Pentru identitate de rațiune cu situația executării acțiunii în executarea întreținerii pe cale oblică de către creditorii întreținutului, trebuie admisă și posibilitatea exercitării acțiunii în rezoluțiune pe cale oblică de către aceiași creditori.

Rezoluțiunea impune, în principiu, repunerea păr-

ților în situația anterioară încheierii convenției, deci restituirea reciprocă a prestațiilor. Dar întrucât întreținerea prezintă anumite trăsături specifice, repunerea părților în situația anterioară conține anumite particularități.

Astfel, din punctul de vedere al dobânditorului, rezoluțiunea atrage întotdeauna restituirea bunului înstrăinat de el în schimbul întreținerii, chiar dacă, prin ipoteză, aceasta s-ar pronunța din culpa sa.

În ce privește restituirea întreținerii prestate de întreținător, soluția va fi diferită, după cum rezoluțiunea îi este sau nu imputabilă acestuia. Într-adevăr, în cazul în care rezoluțiunea se pronunță din culpa debitorului întreținerii (dobânditorului), jurisprudența s-a pronunțat în mod constant – în cazuri de speță – în sensul că aceasta nu este în drept să primească echivalentul întreținerii prestate de el până la acel moment, arătând că obligarea creditorului întreținerii la restituirea contraechivalentului acesteia în ipoteza examinată ar permite debitorului de rea-credință să înlăture efectele aleatorii ale contractului prin încetarea plății întreținerii, atunci când valoarea acesteia ar ajunge la valoarea lucrului înstrăinat în schimb, făcându-și astfel un drept din propria culpă. Faptul nerestituirii – s-a arătat – nu reprezintă o îmbogățire fără justă cauză a creditorului întreținerii, foloasele realizate de acesta avându-și temeiul în convenția părților. S-a subliniat că soluția este aceeași, chiar dacă debitorul nu a tras foloase de pe urma bunului – cum se întâmplă, de pildă, în cazul în care creditorul și-a rezervat uzufructul –, deoarece rezolvarea problemei în discuție nu are nimic comun cu foloasele trase de părți, ci decurge exclusiv din caracterul aleatoriu al contractului. În cazul în care însă debitorul întreținerii a achitat și un preț în schimbul bunului, acesta trebuie să-i fie restituit, neintrând în conținutul prestațiilor cu caracter aleatoriu ale contractului.

În legătură cu restituirea prestațiilor în cazul rezoluțiunii contractului pentru culpa debitorului întreținerii, s-a mai decis că acesta nu are dreptul la restituirea taxelor suportate de el pentru autentificarea actului, pentru transcrierea în registrele de publicitate și pentru eliberarea certificatului de aliniere a imobilului, dar că, în schimb, are dreptul la restituirea sumelor de bani reprezentând impozite și prime de asigurare care, prin ipoteză, ar fi fost plătite de el, întrucât astfel de plăți cad în sarcina proprietarului.

Dreptul de întreținere, fiind un drept personal, nu este transmisibil prin succesiune; caracterul personal al creanței de întreținere – care se stinge la moartea beneficiarului – nu influențează caracterul patrimonial al acțiunii în rezoluțiunea contractului, întrucât, deși obligația are ca obiect o prestație contractantă *intuitu personae*, acțiunea în rezoluțiune a contractului

pentru neexecutare are caracter patrimonial, astfel că dreptul la acțiune se transmite asupra moștenitorilor care îl pot exercita în termenul de prescripție¹⁸.

În principiu, rezoluțiunea unui contract presupune repunerea părților în situația anterioară încheierii acestuia, adică restituirea reciprocă a prestațiilor efectuate. Întrucât contractul de întreținere prezintă anumite trăsături specifice, repunerea părților în situația anterioară prezentând anumite particularități.

Ca efect al rezoluțiunii pentru neexecutare, dreptul de proprietate asupra bunului strămutat de beneficiarul întreținerii va fi redobândit de către acesta, chiar dacă rezoluțiunea s-ar datora culpei sale; în ce privește valoarea întreținerii prestate, datorită caracterului aleatoriu al contractului, aceasta nu trebuie restituită.

Deși dobânditorul bunului este obligat să-l restituie creditorului, cât privește contravaloarea întreținerii, aceasta va fi reținută de înstrăinător, statuându-se că: „prin obligarea la restituire de către creditor a valorii prestațiilor primite s-ar nesocoti caracterul aleatoriu al contractului de întreținere. Or, tocmai în temeiul riscului care condiționează structura contractului de întreținere, o asemenea obligație nu există în caz de rezoluțiune”. Dacă s-ar obliga creditorul la restituirea către debitor a valorii întreținerii, ar însemna să se dea posibilitate debitorului de rea-credință să înlăture caracterul aleatoriu al contractului încetând să mai acorde întreținere, atunci când valoarea acesteia ar ajunge la valoarea lucrului înstrăinat în schimb, creându-și astfel un drept din propria culpă.

Faptul nerestituirii nu reprezintă o îmbogățire fără justă cauză a creditorului întreținerii, întrucât foloasele realizate de acesta își au legitimitatea tocmai în contractul încheiat de părți.

Alta este situația în ipoteza în care debitorul întreținerii a achitat și un preț în schimbul bunului – acesta va trebui să fie restituit celeilalte părți, deoarece nu intră în conținutul prestațiilor cu caracter aleatoriu ale contractului de întreținere.

În practica judiciară, s-a mai statuat că impozitele și primele de asigurare plătite de debitorul întreținerii – în caz de rezoluțiune a contractului de întreținere – trebuie să fie restituite de creditor, întrucât el redobândește dreptul de proprietate asupra bunului cu efect retroactiv, căci aceste obligații sunt sarcini ale proprietății.

În schimb, taxele de timbru, cele de transcriere etc., pe care le-a suportat debitorul întreținerii la încheierea contractului, nu sunt supuse restituirii în cazul rezoluțiunii acestui contract din culpa lui exclusivă.

Efectele rezoluțiunii contractului de întreținere se produc nu numai între părți și față de succesorii lor, ci și față de terți. În privința efectelor rezoluțiunii acestui contract față de terți, se vor aplica dispozițiile

dreptului comun, astfel că desființarea contractului are ca efect desființarea și a drepturilor dobândite de terț cu efect retroactiv. Cu toate acestea, „terții s-ar putea opune la restituire pe temeiul unui drept propriu, dobândit asupra bunurilor prin uzucapiune sau ca efect al posesiei de bună-credință a unor bunuri mobile”.

Efectele decesului dobânditorului, întemeiate pe dispozițiile art. 846 CC RM, prevăd la decesul dobânditorului că drepturile și obligațiile lui trec la succesorii săi. Prezenta normă stipulează o regulă nouă, care nu era cunoscută de legislația națională veche. Esența acestei norme constă în posibilitatea aplicării succesiunii de drept în cazul decesului dobânditorului. Succesorul de drept poate fi soțul (soția) supraviețuitor (oare) sau un alt membru major al familiei celui decedat la care trece dreptul de proprietate asupra obiectului contractului și care este în stare să presteze întreținerea beneficiarului. Bineînțeles, această persoană trebuie să fie de acord să execute pe viitor obligațiile contractuale. În caz contrar, beneficiarul întreținerii poate cere aplicarea prevederilor stipulate în art. 844 și 845. Succesiunea de drept în acest contract se poate repeta de nenumărate ori¹⁹.

În cazul în care deținătorul imobilului nu-și păstrează folosința bunului până la moartea sa, dobânditorul obține un folos imediat, constând în culegerea fructelor și folosirea pentru locuința proprie a imobilului, ca proprietar.

Avantajele materiale compensându-se reciproc, în cazul rezilierii contractului din culpa dobânditorului, înstrăinătorul nu poate fi obligat să restituie, evaluate în bani și capitalizate, bunurile primite cu titlu de întreținere, ceea ce ar fi de natură să diminueze valoarea patrimonială a imobilului respectiv, iar alteleori nu ar putea acoperi suma datorată.

Aceasta ar permite dobânditorului de rea-credință să înlăture efectele aleatorii ale contractului și să înceteze plata întreținerii, când ratele capitalizate ar pune transmisorul în situația de a nu mai avea interes să obțină rezilierea.

Dreptul de întreținere fiind un drept personal și, ca atare, transmisibil prin succesiune, deoarece se stinge la moartea beneficiarului, urmează că moștenitorii acestuia nu pot să ceară ca prestațiile să continue în persoana lor sau ca, cele neefectuate în timpul vieții beneficiarului să fie executate ulterior.

Acesta caracter al creanței de întreținere nu influențează însă caracterul patrimonial al acțiunii în rezilierea contractului de întreținere pentru neexecutarea obligației de întreținere față de beneficiar.

Sanțiunea contractuală a rezilierii, chiar atunci când se referă la o prestație personală, are caracter patrimonial, pentru că este de natură să restabilească echilibrul patrimonial al părților contractante.

Disponând de rezoluțiunea contractului prin care reclamanții au transmis părților nuda proprietate a unei locuințe – uzufructul viager rămânând celor ce au înstrăinat –, instanțele (de fond și de recurs) au dispus restabilirea situației anterioare, obligând și reclamantul – prin admiterea cererii reconvenționale a părților – să restituie contravaloarea întreținerii.

Soluția este greșită în partea referitoare la obligația reclamanților de a plăti contravaloarea întreținerii de care au beneficiat.

Rezoluțiunea contractului s-a dispus, întrucât părții nu și-au respectat obligația prestării întreținerii. Ca urmare, chiar dacă reclamanții redobândesc dreptul la proprietate asupra locuinței, ei nu trebuie obligați să restituie părților valoarea întreținerii prestate, până la o anumită dată, datorită caracterului aleatoriu al contractului. A admite teza contrară, înseamnă a înlătura acest caracter aleatoriu al contractului, dându-se deci posibilitatea debitorului de rea-credință să înceteze prestarea întreținerii ori de câte ori valoarea prestațiilor efectuate depășește valoarea locuinței, ceea ce este inadmisibil.

Rezilierea contractului de întreținere are ca efect restituirea bunului ce a format obiectul său, către beneficiarul întreținerii, ca și cum nu ar fi ieșit niciodată din patrimoniul acestuia. Așa fiind, urmează că și drepturile dobândite de terți, în virtutea contractului reziliat, sunt desființate.

Având în vedere că contractul de întreținere este un contract nenumit, se vor aplica regulile generale din materia obligațiilor, urmând a fi aplicate astfel dispozițiile dreptului comun pentru contractele sinlagmatice, adică art. 844 CC RM care permite rezoluțiunea contractului.

Neexecutarea la termen a obligației de întreținere asumate prin contract poate atrage rezoluțiunea contractului. Aici se folosește noțiunea de „rezoluțiune” și nu aceea de „reziliere”, deoarece rezilierea presupune ca obligațiile ambelor părți să aibă caracter succesiv, iar nu numai ale uneia (întreținătorului), cum este cazul contractului de întreținere²⁰.

Rezoluțiunea poate avea loc numai în cazul în care una dintre părți nu-și execută în mod *culpabil* obligațiile sale. Astfel, dacă din motive fortuite, întreținătorul nu a putut presta întreținerea (a fost concentrat mai multe luni în virtutea obligațiilor sale militare), rezoluțiunea nu poate fi dispusă de către instanța judecătorească.

Deși creanța de întreținere are caracter personal, acțiunea în rezoluțiunea contractului are caracter patrimonial, astfel încât ea se transmite la moștenitorii întreținutului, dacă nu a fost exercitată de beneficiar în timpul vieții și dacă nu s-a împlinit termenul de prescripție.

În privința *efectelor* rezoluțiunii contractului de întreținere, este de subliniat că rezoluțiunea va avea ca efect repunerea părților în situația anterioară, însă cu anumite particularități, determinate de caracterul aleatoriu al contractului de întreținere. Astfel, întreținutul va redobândi dreptul de proprietate asupra bunului transmis, însă nu va trebui să restituie valoarea întreținerii prestate. Prin excepție, dacă ambele părți convin în acest sens sau dacă întreținutul este în culpă pentru neexecutarea obligațiilor contractuale, se admite că întreținătorul are dreptul la restituirea valorii întreținerii prestate²¹.

Sunt importante reglementările cu privire la rezoluțiune din Noul cod civil Român. Astfel, prevederile art.2263 ale Codului civil Român se referă la noi posibilități de rezoluțiune. Acestea reies din conținutul pct.2)-7) ale articolului. Din conținutul pct.2) art.2263 CC Rom. reiese că atunci când comportamentul celeilalte părți face imposibilă executarea contractului în condiții conforme bunelor moravuri, cel interesat poate cere rezoluțiunea cu precizarea că în cazul prevăzut la alin. (2), precum și atunci când se întemeiază pe neexecutarea fără justificare a obligației de întreținere, rezoluțiunea nu poate fi pronunțată decât de instanță, dispozițiile art.1552 nefiind aplicabile. Orice clauză contradictorie este considerată nescrisă. Deci acest punct din prevederile CC Rom. lipsește în CC RM, dar îl considerăm necesar. Dacă rezoluțiunea a fost cerută pentru unul dintre motivele prevăzute la alin.(2) sau (3), oferta de întreținere făcută de debitorul pârât după introducerea acțiunii nu poate împiedica rezoluțiunea contractului. În cazul în care rezoluțiunea se pronunță pentru unul dintre motivele prevăzute la alin.(2) sau (3), debitorul în culpă nu poate obține restituirea prestațiilor de întreținere deja executate.

Concluzii: O noutate reiese și din conținutul pct. (6) art.2263 CC Rom. care prevede că dreptul la acțiunea în rezoluțiune se transmite moștenitorilor. Aceste prevederi sunt necesare și pentru legislația RM și propunem să se completeze și CC RM cu astfel de reglementări.

Din cele expuse mai sus, concluzionăm că noțiunile de *rezoluțiune* și *reziliere* sunt foarte discutabile în literatura de specialitate. Prezintă complicații aceste noțiuni și în cadrul reglementărilor contractului de înstrăinare a bunurilor cu condiția întreținerii pe viață, de aceea ele creează foarte multe litigii care sunt examinate de instanțele judiciare.

Recenzent:

Veronica GÎSCĂ,

doctor, conferențiar universitar (ASEM)

Note:

¹ Legea RM nr.1107-XV din 06.06.2002, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.82-86/661 din 22.06.2002.

² Pop L., *Teoria generală a obligațiilor*, Lumina Lex, București, 1998. 512 p.

³ Băieșu A., *Sancțiunile neexecutării contractului în dreptul comerțului internațional*. Teza de dr. hab. în drept, Chișinău, 2012. 299 p.

⁴ Ghestin J., Jamin Ch., Billiau M., *Traité de droit civil. Les effets du contrat*, 3-ème ed., LCDJ, Paris. 1340 p.; Aynès L., Malaurie Ph., *Cours de droit civil. Les obligations*, 2-ème ed., Cujas, Paris, 1990. 760 p.

⁵ Lando O., *L'avant-projet de réforme du droit des obligations et les Principes du droit européen des contrats: analyse de certaines différences*, în *Revue des contrats*, 2006, no.1, p.167-175.

⁶ Chelaru O., Mihalache Iu., *Analiza juridică a contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață*, în *Revista Națională de Drept*, 2007, nr. 5, p.38.

⁷ Stoica V., *Rezoluțiunea și rezilierea contractelor civile*, All, București, 1997, p.33; Chelaru O., Mihalache Iu., *op.cit.*, p.38.

⁸ Băieșu A., *op.cit.*, p.167-168.

⁹ Cazac O., *Temeiurile rezoluțiunii și rezilierii contractelor conform prevederilor noului Cod civil*. Conferința internațională științifico-practică „Codul civil al Republicii Moldova – 5 ani de aplicare – probleme, realizări și perspective”, Chișinău, 18-19 septembrie 2008; Cazac O., *Utilitatea distincției dintre rezoluțiunea și rezilierea contractului civil: probleme și soluții*, în: Conferința a VI-a internațională a tinerilor cercetători „Tendințe contemporane în evoluția patrimoniului istoric și juridic al Republicii Moldova”, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, Chișinău, 12 aprilie 2012, p.114-126.

¹⁰ Chelaru O., Mihalache Iu., *op.cit.*, p. 167-168.

¹¹ Dimitresco G., *De la condition résolutoire dans les contrats*, V. Giard, E. Biere, Librairie-Editeurs, Paris, 1906. 365 p.

¹² Chibac Gh., Băiescu A., Rotari Al., Efrim O., V-III, *Comentariu la codul civil*, p.100.

¹³ Gîscă V., Țămbăluță A., *Drept civil, Indicații metodice: Întrebări și răspunsuri pentru examenul de stat*, Chișinău, 2006, p.154.

¹⁴ *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*, vol.II, Arc, Chișinău, februarie 2006, p.472-473.

¹⁵ Pédamon M., *Le contrat en droit allemand*, 2-ème éd., LGDJ, Paris, 2004. 273 p.; Ferrand F., *Droit privé allemand*. Dalloz, Paris, 1997. 846 p.

¹⁶ *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*, vol.II, p.472-473.

¹⁷ Chirică D., *Drept civil, Contracte speciale*, Lumina Lex, București, 1999, p.133.

¹⁸ Macovei D., *Drept civil, Contracte*, vol. I, ed. revăzută, Cantes, Iași, 1999, p.155.

¹⁹ *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova*, vol.II, p.472-473.

²⁰ Dr. Radu I. Moțică, Floriu Moțiu, *Contracte civile speciale. Teorie și practică judiciară, curs universitar*, Lumina Lex, București, 2000, p.354-356.

²¹ Chirică D., *op. cit.*, p.136.

TEMEIUL ȘI CONDIȚIILE RĂSPUNDERII JURIDICE A STATULUI ÎN DREPTUL INTERN

*Elena MORARU,
doctorand (ULIM)*

REZUMAT

Răspunderea juridică a statului este fundamentată pe necesitatea reglementării și apărării raporturilor sociale, crearea condițiilor unui trai normal și decent în societate, asigurarea legalității și a ordinii de drept, ceea ce, la rândul său, fundamentează necesitatea existenței statului ca subiect suveran de drept public. În acest fel, drept temeiuri ale răspunderii juridice a statului, pot fi indicate temeiurile sociale ale răspunderii juridice în general, adică neadmiterea cauzării de daune fundamentată pe rigorile unei realizări eficiente a funcțiilor statului. În dreptul Republicii Moldova, prin temeiuri ale răspunderii juridice, se înțelege sistemul de semne și condiții reglementate de normele juridice suficiente pentru aplicarea forței de constrângere față de cel vinovat.

Cuvinte-cheie: răspunderea juridică, temeiul răspunderii juridice a statului, formele răspunderii juridice a statului, acțiunea ilicită, prejudiciu, consfințirea normativă a răspunderii juridice a statului.

SUMMARY

State's liability is based on the need to regulate social relations and defense, creating conditions of a normal and decent life in the society, ensuring the legality and legal order, which underlies the need for the state as a sovereign subject of public law. Thus, as the basis of state liability may be given legal ground for social responsibility in general, so preventing the causation of damages, based on the rigors of an efficient delivery of state functions. The Republic of Moldova law bases of legal liability by means system of signs governed by legal rules and conditions sufficient to apply coercive force against the guilty.

Key-words: legal liability, basis for state legal liability, forms of state legal liability, illicit action, prejudice, normative approval of state legal liability.

Obordare tradițională a temeiurilor de tragere la răspundere juridică este relevată în expunerile prof. D. Baltag¹. El este de părere că drept temeiuri de tragere la răspundere juridică servesc reglementările în vigoare vizavi de aplicarea măsurilor de constrângere ale statului, raportate la situația și la individul concret. Astfel, urmează să se răspundă la două întrebări: *în ce temei individul poate fi tras la răspundere și pentru ce fapte urmează să se realizeze acest lucru*². În acest sens, după cum s-a vorbit anterior, se disting două temeiuri ale răspunderii juridice – temeiul *de iure* și temeiul *de facto*.

Există și alte opinii asupra temeiurilor răspunderii juridice care pot fi regăsite în lucrările unor specialiști din diferite ramuri ale dreptului. Spre exemplu, un grup de autori (R.L. Hachaturov, R.G. Yagutean) mai invocă și alte temeiuri pe lângă cele deja nominalizate, ele rezultând din obiectivele, funcțiile și menirea socială a instituției examinate. Ei opinează că răspunderea juridică se întemeiază pe premise de ordin social, pe necesitatea protecției relațiilor din societate, precum și pe cea de creare a condițiilor propice pentru un trai normal. Unele varietăți ale comportamentului uman nu sunt acceptate și sunt interzise de normele juridice, în virtutea necorespunderii lor cu interesele generale ale societății. Existența *temeiului social* al răspunderii juridice, consideră autorii nominalizați, constă în contribuția instituției răspunderii juridice la apărarea de comportamentele

antisociale și la educarea, cultivarea unei atitudini responsabile față de normele de drept³.

Una dintre condițiile de bază ale răspunderii juridice este existența *subiectului răspunderii*. Legislația R. Moldova a găsit soluții diferite și în problema ce ține de identificarea *subiectului* răspunderii juridice a statului. Astfel, importanța determinării lor corecte crește, în virtutea diversității organelor de stat și a funcționarilor publici care acționează din numele statului în cadrul diferitelor categorii de raporturi juridice. În consecință, legislația R. Moldova indică următorii subiecți ai răspunderii juridice a statului: statul R. Moldova, organele de stat și funcționarii publici.

Astfel, art. 53 din Constituția R. Moldova stipulează:

– alin.(1) Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri este îndreptată să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

– alin.(2) Statul răspunde patrimonial, potrivit legii pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârșite în procese penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești.

Rezultatul unei acțiuni ilicite a unui organ de stat sau funcționar public este *prejudiciul*, care alături de subiect este o altă condiție a răspunderii juridice a statului.

Categoria de daună/prejudiciu a fost destul de teoretizată în literatura dreptului civil. Astfel, cea mai răspândită definiție este cea de „evaluare”, a cărei esență rezidă în ideea de echivalare a pierderii cu valoarea pecuniară a daunei cauzate⁴. Dauna cauzată prin neexecutarea unei obligații reprezintă o încălcare a unui interes patrimonial exprimată în formă pecuniară.

Conform art.14 CC RM, se consideră prejudiciu cheltuielile pe care persoana lezată într-un drept al ei le-a suportat sau urmează să le suporte la restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea bunurilor sale (prejudiciu efectiv), precum și beneficiul neobținut prin încălcarea dreptului (venitul ratat).

După cum vedem, CC RM în art.14 nu definește prejudiciul, ci doar enumeră componentele sale: cheltuielile pe care persoana lezată într-un drept al ei le-a suportat sau urmează să le suporte la restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea bunurilor sale (prejudiciu efectiv), precum și beneficiul neobținut prin încălcarea dreptului (venitul ratat).

Una dintre principalele condiții de tragere a statului la răspundere este și *stabilirea legăturii cauzale* dintre acțiunile/inacțiunile organului de stat sau ale funcționarilor publici. Constatarea acesteia este determinantă pentru evaluarea prejudiciului și înaintarea pretențiilor de reparare a acestuia.

Astfel, temeiul social, invocat anterior, de autorii nominalizați, după părerea noastră, constituie premisa cea mai generală pentru formarea și acțiunea instituției răspunderii juridice a statului. Acesta reprezintă, de fapt mai degrabă una dintre condițiile ce generează necesitatea formării instituției vizate și chiar pe cea de existență a dreptului în general întru reglementarea relațiilor sociale.

Având în vedere opiniile expuse anterior, putem afirma că în dreptul R.Moldova prin „temeiuri ale răspunderii juridice” se înțelege sistemul de semne și condiții reglementate de normele juridice suficiente în aplicarea forței de constrângere față de cel vinovat.

După cum vedem, unul din semnele definitorii ale răspunderii organelor de stat și ale funcționarilor publici este că *aceștia răspund pentru actele/faptele lor ilicite în fața statului, și nu în fața unui subiect concret de drept privat. Statul, la rândul său, răspunde, în fața persoanei concrete, el este obligat să compenseze dauna, rezultată din actele/faptele ilicite ale organelor/funcționarilor publici.*

În plus, răspunderea juridică a statului, organelor de stat și funcționarilor săi survine în forma de răspundere de drept constituțional, administrativ, penal, de răspundere disciplinară sau patrimonială. Pornind de la cele de mai sus, se deduce că răspunderea funcționarilor publici și a organelor puterii de stat poar-

tă întotdeauna caracterul de *răspundere juridică de drept public*.

Corespunzător principiului separației puterilor în stat, *subiecți ai faptelor ilicite* în instituția răspunderii juridice a statului pot fi după cum urmează: președintele statului, organele puterii legislative, executive, judecătorești și funcționarii acestora, dar și angajații instituțiilor de stat, organelor de supraveghere și control care, în virtutea funcției deținute, dispun de atribuții de decizie față de persoanele care nu le sunt supuse în baza ierarhiei instituției respective sau de atribuții de luare a deciziilor obligatorii pentru cetățeni sau organizații, indiferent de ierarhia organizațională a lor.

Temeiul normativ general al răspunderii statului R. Moldova este cuprins în art. 53 din Constituția R. Moldova, el fiind ulterior concretizat în normele juridice de ramură. *Temeiul de facto* al acestei răspunderi este reprezentat de componența faptei ilicite care comportă un anumit specific de la o ramură de drept la alta. Vinovăția se fundamentează pe ideea obiectivității, or se aplică principiul prezumției vinovăției, întrucât statul și organele sale cunosc legea. În cel de-al doilea rând, subiectul faptei ilicite are întotdeauna calitatea de subiect special. Astfel calitatea de vinovați poate reveni funcționarilor publici, organelor de stat, precum și altor subiecți indicați expres de lege.

Specificul răspunderii juridice a statului și organelor/funcționarilor săi este condiționat de pericolul sporit al faptei ilicite, care este considerat astfel, întrucât autorul faptei acționează din numele statului și dispune de competențe de autoritate. Tocmai din aceste considerente faptele ilicite ale organelor de stat și ale funcționarilor publici, în cea mai mare măsură, disturbă ordinea de drept și regimul legalității pe teritoriul statului.

În această manieră, legislația R.Moldova garantează repararea daunelor cauzate cetățenilor săi de către organele de stat și funcționarii publici.

Conform art. 1404 CC RM:

– alin.(1) Prejudiciul cauzat printr-un act administrativ ilegal sau nesoluționarea în termen legal a unei cereri de către o persoană cu funcție de răspundere din cadrul ei se repară integral de autoritatea publică. Persoana cu funcție de răspundere va răspunde solidar în cazul intenției sau culpei grave.

– alin.(2) Persoanele fizice au dreptul să ceară repararea prejudiciului moral cauzat prin acțiuni indicate la alin.(1).

– alin.(3) Obligația de reparare a prejudiciului nu se naște în măsura în care cel prejudiciat a omis, cu intenție ori din culpă gravă, să înlăture prejudiciul prin mijloace legale.

– alin.(4) În cazul în care o autoritate publică are o obligație impusă de un act adoptat în scopul protecției contra riscului de producere a unui anumit fel de prejudiciu, ea răspunde pentru prejudiciul de acest fel cauzat sau nepreîntâmpinat prin neexecutarea obligației, cu excepția cazului când autoritatea publică demonstrează că a dat dovadă de diligență rezonabilă în executarea obligației.

– alin.(5) Autoritatea publică nu răspunde pentru prejudiciul cauzat prin adoptarea unui act normativ sau omisiunea de a-l adopta, sau prin omisiunea de a pune în aplicare o lege.

Art. 1405 CC RM prevede:

– alin.(1) Prejudiciul cauzat persoanei fizice prin condamnare ilegală, atragere ilegală la răspundere penală, aplicare ilegală a măsurii preventive sub forma arestului preventiv sau sub forma declarației scrise de a nu părăsi localitatea, prin aplicarea ilegală în calitate de sancțiune administrativă a arestului, muncii neremunerată în folosul comunității se repară de către stat integral, indiferent de vinovăția persoanelor de răspundere ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii sau ale instanțelor de judecată.

– alin.(2) Statul se exonerează de răspundere în cazul când persoana vătămată a contribuit intenționat și benevol la producerea prejudiciului prin auto-denunț⁵.

Deci, după cum vedem, subiectul răspunzător este statul R.Moldova, întrucât din numele acestuia acționează organele nominalizate de lege. Statul aici răspunde în fața unor subiecți persoane fizice sau juridice concret individualizate.

Autorul I.A. Ilyin indică faptul, și noi susținem această idee, că „statul este acea asociație împuternicită cu autoritate față de propriii cetățeni, cu dreptul de a adopta norme juridice obligatorii pentru aceștia, de a-i conduce și de a-i judeca în baza aceluiași norme de drept. Tocmai de aceea raporturile dintre cetățean și stat sunt raporturi publice, după natura lor, în care statul este pe poziție de autoritate, iar cetățeanul se află pe poziția subiectului care se va supune celui dintâi”⁶. Organele puterii publice și funcționarii lor acționează din numele statului în cadrul raporturilor juridice, de aceea cauzând daune persoanelor private, subiect cauzator al acestora va fi considerat statul în ansamblu. Consfințirea juridică a reparării daunei din contul caznălei de stat de către acesta are drept scop, în primul rând, asigurarea drepturilor patrimoniale ale victimei, întrucât persoana concretă cu funcție de răspundere ar putea să nu fie aptă din punct de vedere financiar să repare aceste daune.

Este analogică situația răspunderii contractuale de drept civil a statului. Autorul A. Grinkevich menționează corect că, la soluționarea nemijlocită

a problemei răspunderii statului pentru obligațiile contractate din numele său, nu are importanță cine anume a acționat din numele lui, prezintă importanță doar faptul dacă a fost sau nu persoana care a acționat din numele statului împuternicită cu toate atribuțiile în acest sens⁷. În atare caz, subiectul ce intră în raporturi contractuale cu statul trebuie să dispună de pârghiile necesare pentru a înainta cerințele de reparare a statului și de a obține această reparare din contul caznălei statului, și nu de la persoanele care nemijlocit semnează din numele statului în cadrul raporturilor contractuale.

Problema vinovăției acțiunilor/inacțiunilor ilicite ale organului public ce a cauzat dauna este strâns legată de caracterul ilicit al acestora. Autorul A. Kuznețov indică faptul că în practica judiciară constatarea caracterului ilicit al faptei și a legăturii cauzale dintre aceasta și dauna cauzată exclude orice discuție vizavi de vinovăția organelor de stat sau a funcționarilor acestora⁸.

După cum o dovedește practica, obținerea reparației daunelor din partea statului, în urma faptelor ilicite ale organelor puterii sau funcționarilor publici, constituie o sarcină destul de complicată, însă pe deplin realizabilă în condițiile unui suficient activism și temeieri din partea reclamantului. Baza normativă a statului are anume acest lucru în calitate de obiectiv de bază și permite tuturor subiecților să obțină de la stat compensarea deplină a daunelor suferite. În acest sens, recuperarea pagubelor reprezintă una dintre cele mai eficiente modalități de apărare a drepturilor încălcate de către stat.

Autorul O.A. Kojevnikov menționează că la momentul comiterii faptei ilicite de către organul puterii sau funcționarul public concomitent se nasc doi subiecți ai răspunderii juridice: statul în persoană și organul de stat sau funcționarul concret care au admis încălcarea drepturilor subiecților privați. Acest lucru este condiționat de faptul că statul își formează aparatul, își recrutează funcționarii, le controlează profesionalismul, acordă titluri de calificare etc.⁹.

Opinăm că această poziție este una corectă dacă în calitate de subiect, ce nemijlocit înfăptuiește repararea prejudiciului, apare statul, iar paralel nu se exclude răspunderea ramurală a persoanei concrete care a comis ilegalitatea.

Funcționarii publici poartă răspundere juridică în baza regulilor de drept comun, în conformitate cu specificul fiecărei ramuri de drept (constituțional, administrativ, civil, penal) cu unele elemente distinctive. Constituția R.Moldova, Codul de procedură penală al R.Moldova și alte acte normative indică asupra unui model complex de răspundere juridică a funcționarilor publici. Codul penal al R.Moldova,

spre exemplu, reglementează răspunderea funcționarilor publici fie în normele ce vizează comiterea infracțiunilor cu subiecți speciali, fie această circumstanță este considerată drept una agravantă pentru calificarea infracțiunii. Este absolut analogică situația cu răspunderea de drept administrativ a funcționarilor publici, în multe situații contravenția comisă de un organ al puterii atrage răspunderea unui funcționar concret (art.270 CPP RM; art. 123, 324-332 CP RM).

Deci, după cum vedem, în R.Moldova există baza normativă ce reglementează temeiurile și condițiile răspunderii organelor de stat și a funcționarilor publici.

Aici trebuie de menționat că răspunderea juridică a organelor de stat și a funcționarilor publici în dreptul public survine în baza temeiurilor generale stipulate în Constituție și în legislația specializată de ramură. Specificul ei constă în pericolul social sporit pe care îl generează, întrucât are ca subiect reprezentanți ai statului care acționează din numele acestuia și sunt împuterniciți cu atribuții de autoritate. Tocmai în virtutea acestor circumstanțe, faptele ilicite ale organelor de stat și ale funcționarilor publici sunt factori de încălcare potențată a regimului de legalitate și a ordinii de drept în societate.

Analiza teoretică a problemei respective permite deducția și constatarea faptului că răspunderea juridică a statului poate fi atât civilă, administrativă, cât și constituțională, se diferențiază prin apartenența ramurală proprie, subiecți și menire socială, și exercită în principal funcția sancționatorie (de pedeapsă) și cea preventivă în scopul restabilirii ordinii de drept. Cel mai important principiu este aici cel al ireversibilității și inevitabilității răspunderii statului, ceea ce permite implementarea pe deplin a ideii legalității.

Răspunderea juridică a statului față de subiecții de drept privat se fundamentează pe alte considerații juridice și i se aplică principiul reciprocității drepturilor și obligațiilor dintre stat și cetățeni. Drept obiectiv al unei atare reglementări juridice apare egalitatea formală dintre persoana privată și subiectul de drept public, care de fapt în realitate nu se află pe poziții de egalitate. În consecință, se reglementează un șir de

garanții suplimentare ale reparării daunelor cauzate persoanelor fizice și juridice. Această varietate a răspunderii reflectă esența socială și democratică a legalității, asigurând realizarea și apărarea drepturilor și intereselor legitime ale omului și cetățeanului¹⁰.

Menționăm că întru realizarea cât mai eficientă și oportună a răspunderii subiecților de drept public, este absolut necesară reglementarea clară și concisă a temeiurilor, procedurii, sancțiunilor și a subiectului concret responsabil într-o situație sau alta de comitere a faptelor ilicite.

Recenzent:

Ecaterina BALTAGA,

doctor în drept, conferențiar universitar interim. (UASM)

Note:

¹ Baltag D., *Teoria răspunderii și responsabilității juridice*, Tipografia Centrală, Chișinău, 2007, p.147-150.

² *Ibidem*. p.150.

³ Хачатуров Р.Л., Ягутян Р.Г., *Юридическая ответственность*, Международная академия бизнеса и банковского дела, Тольятти, 1995, с.72-73.

⁴ Слесарев В.Л., *Объект и результат гражданского правонарушения*, Изд-во Том. ун-та, Томск, 1980, с.53.

⁵ *Codul civil al Republicii Moldova*, nr.1125-XV din 13.06.2002, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.82-86/663 din 22.06.2002.

⁶ Ильин И.А., *Теория права и государства*, Под ред. и с предисл. В.А. Томсинова, Зерцало, Москва, 2003. с.128.

⁷ Гринкевич А., *Гражданско-правовая ответственность казны*, în *Хозяйство и право*, 1996, №4, с.75.

⁸ Кузнецов А., *Взыскание убытков, причиненных государственными органами*, în *Экономика и жизнь*, вып. 6, июнь 2003, с. 26-27.

⁹ Кожевников О.А., *Юридическая ответственность в системе права*. Дис. ... канд. юрид. наук, Тольятти, 2003, с. 68.

¹⁰ Moraru E., *Modelul sistemic al răspunderii juridice în dreptul public și dreptul privat*, în *Legea și viața*, 2011, nr.1, p.34.

CONSIDERAȚII PRIVIND INTERVENȚIILE DE NATURĂ ECONOMICĂ ÎN CONTEXTUL PRINCIPIULUI NEAMESTECULUI ÎN TREBURILE INTERNE ALE ALTOR STATE

Adrian MĂTĂȘEL,
doctorand (AȘM)

REZUMAT

Creșterea numărului și a modalităților, în care state individuale și organizații regionale au recurs la măsuri economice în locul măsurilor forțate pentru a condiționa o schimbare în statul-țintă, determină necesitatea de a evalua prevederile principiului de neamestec în treburile interne ale altor state în contextul intervențiilor de ordin economic. Mai precis, articolul analizează măsura în care intervențiile economice contravin prevederilor principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În primul rând, articolul se raportează la rezoluțiile Organizației Națiunilor Unite și la dispozițiile cu privire la intervențiile de ordin economic. În al doilea rând, studiul examinează cele două categorii de tehnici economice de intervenție, tehnicile afirmative și tehnicile negative, subliniind efectul acestora asupra considerentelor de neamestec în treburile interne ale altor state. În final, articolul evaluează implicațiile și impactul intervențiilor de natură economică asupra principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în plan contemporan.

Cuvinte-cheie: principiul neamestecului, intervenție economică, tehnici afirmative, tehnici negative, mijloace nonmilitare.

SUMMARY

The increasing number and ways in which individual states and regional organizations referred to economic measures instead of forced measures in order to condition a change in the host state determine the need to evaluate the principle of non-intervention in the internal affairs of other states in the context of the economic interventions. To be more specific, this article analyses the measure in which the economic interventions contravene to the principle of non-intervention in the internal affairs of other states. Firstly, the article relies on the resolutions of the United Nations Organization and on the dispositions regarding the economic interventions. Secondly, this study observes the two categories of economic techniques of intervention, affirmative techniques and negative techniques, underlining their effect on the reasons of the non-intervention in the internal affairs of other states. Finally, this article evaluates the implications and the impact of the economic interventions over the principle of non-intervention in the internal affairs of other states in a contemporary background.

Key-words: principle of non-interference, economic intervention, affirmative techniques, negative techniques, non-military means.

Introducere

Cu toate că intervențiile de ordin economic sunt realizate într-un mod abscons și adeseori greu de certificat, aceste tehnici subtile de intervenție pot fi la fel de efective ca și formele brutale de dominație, încălcând prevederile art. 2 (7) al Cartei Organizației Națiunilor Unite cu privire la neamestecul în treburile interne ale altor state.

Creșterea numărului și a modalităților în care state individuale și organizațiile regionale au recurs la măsuri economice în locul măsurilor forțate, pentru a condiționa o schimbare în statul-țintă, determină necesitatea evaluării prevederilor principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în contextul intervențiilor de ordin economic. Mai precis, articolul analizează măsura în care intervențiile economice contravin prevederilor principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În primul rând, articolul se raportează la rezoluțiile ONU și la dispozițiile cu privire la intervențiile de ordin economic. În al doilea rând, studiul examinează cele

două categorii de tehnici economice de intervenție, tehnicile afirmative și negative, subliniind efectul lor asupra considerentelor neamestecului în treburile interne ale altor state. În final, articolul evaluează implicațiile și impactul intervențiilor de natură economică asupra principiului neamestecului în treburile interne ale altor state în plan contemporan.

Intervențiile de natură economică în contextul principiului neamestecului în treburile interne ale altor state

În planul măsurilor economice, norma neamestecului chestionează, în primul rând, dacă acest tip de măsuri sunt îndreptate împotriva statelor și a liderilor acestora, pentru a forța o schimbare politică¹. În măsura în care sunt adoptate sancțiuni economice de către Consiliul de Securitate al ONU în temeiul cap. VII din Carta ONU, nu se ridică nici o problemă cu privire la principiul neamestecului, în baza prevederilor art. 2 (7) din Cartă.

Cu toate acestea, există numeroase cazuri, în care state individuale și organizații regionale au recurs la măsuri economice în locul măsurilor forțate, încălcând într-un mod obscur și adeseori greu de certificat, prevederile art.2 (7) al Cartei ONU. Pentru că tipul nominalizat de practici nu implică mijloace de forță și nu sunt contrare art.2 (4) al Cartei ONU, acestea pot fi mai ușor justificate din punct de vedere politic și legal². Totuși, în prezent este tot mai pregnant faptul că aceste tehnici subtile pot fi la fel de efective ca și formele brutale de dominație.

Măsura în care aceste practici contravin interdicției neamestecului în treburile interne ale altor state este uneori greu de evidențiat. Raportarea la rezoluțiile ONU subliniază o serie de prevederi dedicate exclusiv intervenției economice³. De exemplu, *Declarație privind principiile dreptului internațional cu privire la relațiile de prietenie și cooperare între state*, din anul 1970, în cel de-al doilea paragraf al secțiunii cu privire la principiul neamestecului, prevede că *Nici un stat nu poate utiliza sau încuraja utilizarea de măsuri economice, politice sau de orice alt tip de măsuri pentru a constrânge un alt stat, în scopul de a obține de la acesta subordonarea exercitării drepturilor sale suverane și de a asigura de la acesta avantaje de orice fel*⁴.

Deși prevederile rezoluției de la 1970, dar și dispozițiile rezoluției din anul 1981⁵, evidențiază ilegalitatea actelor de natură economică realizate în scopuri subversive, asistăm astăzi la un număr variat de tehnici economice pentru a interveni în cadrul intern al statelor. Tehnicile de natură economică care sunt la dispoziția statelor sunt realizate, în principal, în prin eforturile de a consolida sau a slăbi fracțiunile politice și tendințele de ordin politic în alt stat.

Literatura de specialitate încadrează aceste tehnici în două categorii. În primul rând, sunt tehnicile afirmative, care includ acordarea de beneficii economice și financiare de tipul ajutoarelor de la guvern la guvern, preferințelor comerciale sau facilitării împrumuturilor⁶. În cea de-a doua categorie se află tehnicile negative, adesea numite sancțiuni economice, care implică suspendarea sau stoparea unor astfel de beneficii⁷. Întrebarea relevantă pentru cadrul principiului neamestecului este legată de măsura în care practica statelor și elemente ale principiului legitimează sau delegitimează utilizarea tehnicilor economice pentru a afecta evoluțiile politice interne în alt stat.

Tehnicile afirmative de tipul ajutoarelor de la guvern la guvern constituie așa-numiții „morcovi” pe care statele care intervin le oferă statelor-țintă pentru a încuraja evoluții politice potrivite intereselor statului care intervine. În sfera internațională contemporană,

întâlnim o prevalență a cadrelor de asistență, atât din partea statelor, cât și a organizațiilor și instituțiilor regionale și internaționale. Deși vorbim de tehnici afirmative, acestea nu sunt lipsite de controverse. Incertitudinile cu privire la acest tip de programe țin de faptul că statele sau organizațiile internaționale nu pot oferi asistență unui stat sărac, de-a lungul căii de dezvoltare, și să observe, în același timp, principiul neamestecului, deoarece un program pe scară largă de asistență se învârtă în jurul multor forme de amestec. De exemplu, când un stat oferă asistență unui alt stat, această asistență poate implica sfaturi cu privire la legislație, proceduri legale, structuri sociale. Ajutorul său economic, și sfaturile asociate cu acest ajutor pot implica schimbări în politica de export, în cadrele de economisire și de investiții, în balanța dintre agricultură și industrie, în distribuția bunăstării, sau în puterea economică și politică a variatelor segmente din societatea în cauză⁸. Controversele sunt însă diminuate, atunci când beneficiile economice și financiare sunt oferite pentru un scop public general, așa cum este cazul dezvoltării sau apărării. Formele economice afirmative sunt, de obicei, tolerate și chiar binevenite. Beneficiile economice de acest tip reprezintă adesea un aspect public, atât în cadrul statului care primește, cât și în cadrul statelor care oferă acest tip de beneficii, conferind un caracter de legitimitate acestor practici.

În perioada post-război rece, cadrele de asistență economică au dobândit mai multă validitate, în contextul unor condiții care trebuie îndeplinite de furnizarea acestui tip de ajutor. Chiar înainte de sfârșitul bipolarității, în decembrie 1988, Adunarea Generală a ONU a adoptat rezoluția: *Asistența umanitară a victimelor catastrofelor naturale și situațiilor de urgență de același ordin*. Această rezoluție presupune facilitarea de furnizare a alimentelor, medicamentelor⁹. Testul-cheie rămâne însă, ca și în cazul finanțărilor electorale, gradul de constrângere a acestui instrument.

Spre deosebire de tehnicile afirmative, versiunea negativă a finanțărilor economice este mult mai controversată și are o greutate mult mai pronunțată asupra cadrului de aplicare al principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, așa cum este el prevăzut în Cartă și în rezoluțiile ONU, dar și în tratatele și declarațiile internaționale. Scopul principiului neamestecului este de a preveni subordonarea voinței suverane. Dependența multor state vulnerabile privind ajutoarele face practicarea retragerii cea mai efectivă metodă de presiune.

Tehnicile negative echivalează cu presiunea economică, cuprinzând retragerea tratamentelor favorabile până la embargoul total asupra comerțului, pen-

tru a îndemna un stat-țintă de a schimba guvernul sau forma de guvernământ. Există astfel numeroase situații în care donatorul este preocupat de efectul pe care beneficiul său l-ar putea avea asupra situației politice interne în statul-țintă. Dacă vorbim de exemple în care efectul ajutorului străin este de a întări controlul politic al regimului în statul-țintă, obiectul de „destabilizare” pe care statele interveniente îl creează este unul evident, încălcând în consecință prevederile principiului neamestecului.

În plan aplicativ, întâlnim aceste practici economice negative în măsurile luate de Statele Unite împotriva Cubei, Republicii Dominicane, sau în cazul Nicaragua. Întâlnim această practică și în cazul Marii Britanii, care a folosit tehnicile economice negative împotriva Iranului, cazul Rhodesiei sau Ugandei, sau acțiunile economice întreprinse de Uniunea Sovietică împotriva Iugoslaviei, Finlandei sau Albaniei. Aceste cazuri subliniază obiectul de „destabilizare” pe care statele interveniente l-au avut¹⁰.

Răspunsurile statelor-țintă la pârghiile economice negative au invocat diferite norme ale dreptului internațional, inclusiv norma împotriva neamestecului în afacerile interne ale statelor. De asemenea, aceste răspunsuri au fost, în mare parte, situate în contextul dialogului dintre Nord și Sud, subliniind faptul că statele dezvoltate au o datorie legală de a menține fluxul ajutoarelor, fără impunerea de condiții politice, sau chiar faptul că „constrângerea” economică, pentru a obține obiective politice, constituie un exemplu de utilizare a „forței” interzis de Carta ONU prin art. 2 (4).

În cazul Nicaragua, hotărârile Curții Internaționale de Justiție au considerat și cadrul de aplicare al măsurilor economice în contextul principiului neamestecului. Hotărârea susținea că atenția Curții a fost acordată în special asupra stopării ajutorului economic din anul 1981, reducerii de 90 la sută în cota de zahăr pentru importurile Statelor Unite din Nicaragua în anul 1981, și embargoul asupra comerțului adoptat la 1 mai 1985. Curtea Internațională de Justiție afirma însă că aceste practici nu contravin principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, „admițând în principiu că unele dintre aceste acțiuni nu erau ilegale în sine”. Punctul-cheie, în acest caz, rămâne gradul de constrângere, unde Curtea Internațională de Justiție nu a adus argumentele unei astfel de practici coercitive, acordând validitate măsurilor pe care Statele Unite le-au adoptat în acest caz¹¹.

Cu toate acestea, există și exemple în care o serie de practici economice contravin principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. În anul 1973, acțiunea statelor arabe de a reduce

producția lor de ulei între 5 la sută și 25 la sută, în scopul de a forța Israelul să schimbe anumite decizii politice referitoare la Palestina, și de a obliga alte state să schimbe atitudinea lor diplomatică față de Israel aduc o nouă perspectivă asupra ilegalităților măsurilor luate în cadrul economic, cu implicații directe asupra aplicării principiului neamestecului în treburile interne ale altor state. Așa cum este și cazul intervențiilor de ordin politic, sau practicilor de asistență umanitară, validitatea sau, dimpotrivă, ilegalitatea acestor practici se regăsește în factorul coercitiv. Dacă acțiunile în cazul Nicaragua nu au reprezentat o încălcare a principiului neamestecului din prisma factorilor economici, aceste măsuri nu sunt excluse din sfera de aplicabilitate a principiului neamestecului în alte instanțe.

Intervenția de ordin economic, ca și alte forme de intervenție, reprezintă astfel o chestiune de comportament de la stat la stat. În ultimii ani, investițiile străine directe au fost văzute ca sursă majoră de tranziție politică. În primul rând, investițiile străine pot viza consolidarea autocrației. Aceasta este realizată prin eliminarea amenințării de revoluție, mai precis, prin finanțarea activităților de combatere a mișcărilor revoluționare. Dictatura lui Trujillo în Republica Dominicană, Somoza în Nicaragua, Batista în Cuba și dinastia Duvalier în Haiti sunt exemple clare de autocrații care au fost stabilizate prin intervenții străine în acest fel¹². Totodată, investițiile străine pot avea scopul de a forța un guvern democratic să ofere concesiile fiscale investitorilor străini. Schimbarea de regim, pe care aceste practici o aduc, contravine normelor principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, chiar dacă nu sunt implicate mijloace de forță.

Efectul intervențiilor de natură economică, aplicate pentru scopuri politice, interzice statelor de a implementa politici care afectează comerțul, ajutorul sau alte relații economice, unde obiectivul primordial este de a afecta rezultatele proceselor politice interne ale altor state¹³. Practica statelor prezintă exemple numeroase în care implicarea mijloacelor economice a fost utilizată în scopuri politice, fie de a supune voința suverană a statului, folosindu-se de factorul coercitiv, fie cu scopul de a înlătura sau de a schimba regimul în statul-țintă. Dacă în spatele utilizării mijloacelor economice au existat cele două elemente, principiul neamestecului a fost încălcat. Este astfel clar, din perspectiva multiplelor instrumente cu privire la intervenție, că principiul se aplică și pentru alte acte decât cele bazate pe utilizarea mijloacelor de forță, și nu este astfel nici un motiv de a exclude măsurile economice.

În concluzie, din motive de geografie, de istorie,

sau de securitate națională, statele mențin adesea un interes intens în politicile interne ale altor state. Unele state încearcă să influențeze evoluțiile politice dincolo de propriile hotare, atât în propriile regiuni, cât și la distanțe ce depășesc cadrul regional. Exemplul celor două mari superputeri, care au concurat pentru influență nu doar în spectrul regional, ci până în lumea a treia, folosind tehnici de promovare în politicile care erau considerate corespunzătoare intereselor și ideologiilor respective, este poate cel mai evident exemplu. Atât Uniunea Sovietică, cât și Statele Unite au folosit pârgii economice pentru a afecta politicile locale și a-și consolida sfera de influență, în America Centrală, în sudul Africii și în alte regiuni. Exemple de influențe politice transnaționale sunt prezente și astăzi. Aceste deviații sunt însă dificil de sancționat, evidențele fiind de cele mai multe ori ambigue. Mai mult decât atât, cu toate că protestele verbale împotriva intervenției sunt comune, protestatarii se angajează adesea în comportamente similare¹⁴.

Așadar, putem observa o schimbare pozitivă a considerentelor neamestecului în plan contemporan. Noua dimensiune a principiului evidențiază o extindere importantă, care nu este limitată doar de cadrele de forță. Deși, de multe ori, este dificil a evidenția și a sancționa o formă de intervenție bazată pe mijloace de natură nonmilitară, cuprinderea formelor de intervenție economică, în cadrul aplicativ al principiului, ne îndreptățește să vorbim de o consolidare a sa în lumina noilor relații internaționale.

Concluzii

Deși principiul a fost susceptibil de erodare în fața evoluțiilor principiilor globale ale interdependenței sau în lumina valențelor umanitare, principiul neamestecului în treburile interne ale altor state continuă să rămână un pilon important al dreptului internațional public. Nu putem vorbi de o reducere sau de o erodare a prevederilor principiului neamestecului în treburile interne ale altor state, ci mai degrabă de o consolidare sub noi concepte în conformitate cu dezvoltarea societății contemporane.

În concluzie, astăzi norma dreptului internațional cu privire la neamestec are o nouă amprentă, o amprentă mult mai consolidată, prin includerea în conținutul și în sfera sa de aplicare, atât a mijloa-

celor bazate pe utilizarea forței, cât și a mijloacelor mai subtile de tipul practicilor economice. În acest context, principiul cunoaște o sferă largită de aplicare, nu doar în limbajul Cartei ONU sau a rezoluțiilor sale, ci în planul practic al relațiilor dintre state.

Recenzent:
Natalia CHIRTOACĂ,
doctor în drept, conferențiar universitar

Note:

¹ Jordan J. Paust, Albert P. Blaustein, *The Arab Oil Weapons-A Threat to International Peace*, în *American Journal of International Law*, 1974, vol. 68, no. 3, p. 410.

² Maziar Jamnejad, Michael Wood, *Current legal developments: the principle of non-intervention*, în *Leiden Journal of International Law*, June 2009, vol. 22, no. 2, p. 349.

³ UN/GA, "Economic measures as a means of political and economic coercion against developing countries", A Res/46/210, 20 December 1991. [Online]: <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r210.htm>.

⁴ UN/GA, "Declaration on Principles of international law concerning friendly relations and co-operation among states in accordance with the Charter of the United Nations", (A/Res/2625(XXV)) 24 October 1970.

⁵ UN/GA, "Declaration on the inadmissibility of intervention and interference in the internal affairs of states", (A/Res/36/103) 9 December 1981.

⁶ David Allen Baldwin, *Economic statecraft*, Princeton University Press, USA, 1985.

⁷ Gary Clyde Hufbauer, *Economic sanctions reconsidered*, Peterson Institute, Washington D.C., 2008.

⁸ Scott Andrew M., *Nonintervention and conditional intervention*, în *Journal of International Affairs*, 1968, vol. 22, no. 2, p. 209.

⁹ UN/GA, "Humanitarian Assistance to victims of natural disasters and similar emergency situations", A/Res.43/131, 8 December 1988. [Online]: <http://www.un.org/documents/ga/res/43/a43r131.htm>.

¹⁰ Gary Clyde Hufbauer, *op. cit.*, p. 26.

¹¹ International Court of Justice, "Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)", ICJ Rep. 14, 1986, p. 134-135, paragr. 244, 245.

¹² Lori Fisler Damrosch, *Politics Across Borders: Nonintervention and Nonforcible Influence over Domestic Affairs*, în *The American Journal of International Law*, January 1989, vol. 83, no. 1, p. 2.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 3.

CIRCUMSTANȚELE AGRAVANTE ALE INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.326 CP RM

Corina TIMOFEI,
doctorand (USM)

REZUMAT

În acest studiu, se face o analiză a circumstanțelor agravante prevăzute la alin.(2) și (3) art. 326 CP RM, în primul rând a celei specificate la lit.b) alin.(2) presupunând săvârșirea infracțiunii de trafic de influență sau cumpărare de influență de către două sau mai multe persoane. După cum reiese din alin.(1) art.326 coroborat cu lit.c) alin.(2) și lit.a) alin.(3) art. 326 CP RM – se consideră proporții deosebit de mari sau proporții mari valoarea foloaselor necuvenite primite (date), care, la momentul săvârșirii infracțiunii, depășește 5.000 sau, respectiv, 2.500 unități convenționale.

Cuvinte-cheie: circumstanțe agravante, infracțiune, trafic de influență, persoană publică, demnitate publică, acțiune prejudiciabilă.

SUMMARY

In this study, among other things there is determined that the aggravating circumstance recorded at lett.b) par.(3) art.326 PC RM refers exclusively to the situation when the offense is committed for the benefit of an organized criminal group or a criminal organization, but not in the interest of a member of an organized criminal group or a criminal organization. It is also argued that in the context of the aggravating circumstance recorded at lett.c) par.(2) and lett.a) par.(3) art.326 PC RM, the large amounts or extremely large amounts are described by the value of the undue benefits received (given), which at the time of the offense perpetration exceeds 2500 or 5000 conventional units.

Key-words: aggravating circumstance, infraction, traffic of influence, public person, public dignity, prejudicial action.

Circumstanțele agravante ale infracțiunilor, prevăzute la alin.(1) și (1¹) art.326 CP RM, sunt consemnate la alin.(2) și (3) art.326 CP RM:

- săvârșite de două sau mai multe persoane (lit.b) alin.(2));
- săvârșite cu primirea de bunuri sau avantaje în proporții mari (lit.c) alin.(2));
- urmate de influența promisă sau de obținerea rezultatului urmărit (lit.d) alin.(2));
- cu primirea de bunuri sau avantaje în proporții deosebit de mari (lit.a) alin.(3));
- în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale (lit.b) alin.(3)).

Respectând această ordine, în primul rând, vom analiza circumstanța agravantă specificată la lit.b) alin.(2) art.326 CP RM, presupunând **săvârșirea infracțiunii de trafic de influență sau de cumpărare de influență de către două sau mai multe persoane.**

În pct.9) al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru corupere pasivă ori activă”, nr.5 din 30.03.2009 (în continuare – Hotărârea Plenului CSJ nr.5/2009), se arată: „prin «corupere pasivă săvârșită de două sau mai multe persoane» se înțelege faptul de a pretinde, primi, accepta bunuri ori alte foloase necuvenite de către doi sau mai mulți făptuitori, care, conform atribuțiilor de serviciu, dețin competența de a soluționa interesul manifestat de corupător, precum și dacă întreprind acțiuni concrete în favoarea acestuia”¹.

Din această explicație, reiese concluzia la care a ajuns I.Țurcan: „Agravanta de la lit.b) alin.(2) art.324 CP RM nu este aplicabilă în următoarele două ipoteze:

1) infracțiunea este săvârșită de o persoană având semnele subiectului infracțiunii, împreună cu o persoană care nu are astfel de semne; 2) infracțiunea este săvârșită de o persoană având semnele subiectului infracțiunii, prin intermediul unei persoane care nu are astfel de semne. Accentuăm, cu riscul de a ne repeta, că aceasta nu infirmă în nici un caz concepția, conform căreia se stabilește răspunderea pentru o infracțiune săvârșită de două sau mai multe persoane în oricare din următoarele trei ipoteze: 1) infracțiunea este săvârșită de doi sau mai mulți coautori; 2) infracțiunea este săvârșită de o persoană având semnele subiectului infracțiunii, împreună cu o persoană care nu are astfel de semne; 3) infracțiunea este săvârșită de o persoană având semnele subiectului infracțiunii, prin intermediul unei persoane care nu are astfel de semne. Pur și simplu, coruperea pasivă constituie o infracțiune cu componentă specială. Iar o persoană, care nu are semnele subiectului infracțiunii cu componentă specială, nu poate săvârși respectiva infracțiune”².

Spre deosebire de infracțiunea de corupere pasivă, cea de trafic de influență, ca și cea de cumpărare de influență, nu presupun o calitate specială a subiectului. Totuși, deși în cazul subiectului infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.326 CP RM nu se cere nici o calitate specială, este obligatoriu să existe împrejurări anumite, în a căror prezență un asemenea subiect își săvârșește fapta. La concret, subiectul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.326 trebuie să fie o persoană care are influență sau care susține că are influență asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional.

Din aceste considerente, o persoană – care nu are influență sau care nu susține că are influență asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional – nu poate să săvârșească infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.326 CP RM. O asemenea persoană poate numai să contribuie – pe calea complicității, organizării sau instigării – la executarea laturii obiective a infracțiunii specificate la alin.(1) art.326 CP RM.

În concluzie, adaptând cele afirmate de I.Țurcan rigorilor infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.326 CP RM, relevăm: circumstanța agravantă consemnată la lit.b) alin.(2) art.326 CP RM nu este aplicabilă în următoarele două ipoteze: 1) infracțiunea este săvârșită de o persoană, care are influență sau care susține că are influență asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional, împreună cu o persoană care nu are influență sau care nu susține că are influență asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional; 2) infracțiunea este săvârșită de o persoană care are influență sau care susține că are influență asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional, prin intermediul unei persoane care nu are influență sau care nu susține că are influență asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau unui funcționar internațional.

În ce privește infracțiunea prevăzută la alin.(1¹) art.326 CP RM, nu este obligatoriu să existe împrejurări anumite în a căror prezență subiectul să o săvârșească. În consecință, atunci când ne referim la săvârșirea infracțiunii date, sprijinim punctul de vedere majoritar, enunțat în doctrina penală autohtonă³, cu privire la cele trei ipoteze în a căror prezență devine aplicabilă agravanta „săvârșirea infracțiunii de două sau mai multe persoane”: 1) infracțiunea este săvârșită de doi sau mai mulți coautori; 2) infracțiunea este săvârșită de o persoană având semnele subiectului infracțiunii, împreună cu o persoană care nu are astfel de semne; 3) infracțiunea este săvârșită de o persoană având semnele subiectului infracțiunii, prin intermediul unei persoane care nu are astfel de semne.

În legătură cu aplicarea în practică a răspunderii pentru infracțiunea de trafic de influență săvârșită de două sau mai multe persoane, comportă interes speța următoare: *S.L. și P.M. au fost condamnate în baza lit.b) alin.(2) art.326 CP RM. În fapt, acționând în participație complexă, S.L. și P.M. au extorcat de la R.N. 1.000 de euro în următoarele circumstanțe: la 30.04.2004, dorind să încheie un contract de arendă pentru subsolul dintr-un imobil amplasat în mun. Chișinău, bd. Dacia, R.N. a încheiat cu L.I. un contract de prestare a serviciilor, conform căruia ultimul urma să perfecteze actele necesare și contractul de arendă, în schimbul*

sumei de 5.000 de dolari SUA. La momentul încheierii contractului menționat, R.N. i-a transmis lui L.I. suma de 2.500 de dolari SUA, iar restul sumei se obliga să-i transmită după ce va fi perfectat contractul de arendă. În aceeași zi, L.I. i-a transmis suma de 1.300 dolari SUA lui P.M., pentru ca aceasta să se ocupe de perfectarea documentelor. La 16.03.2006, folosindu-se de situația că S.L., susținea că are influență asupra unor persoane din conducerea ÎS „Calea Ferată din Moldova”, P.M. a telefonat-o pe aceasta rugând-o să o ajute să perfecteze actele necesare pentru R.N. La rândul său, S.L. l-a telefonat pe I.V., care activa în calitate de vicedirector general al ÎS „Calea Ferată din Moldova”, referitor la perfectarea contractului nominalizat, la ce acesta i-a răspuns că cererea pentru perfectarea contractului a fost depusă, iar contractul va fi perfectat în timpul apropiat. Ulterior, S.L. a sunat-o pe P.M. și i-a comunicat că persoanele din conducerea ÎS „Calea Ferată din Moldova”, au asigurat-o că contractul de arendă va fi perfectat. La 21.03.2006, în urma discuției avute între S.L. cu I.V., aceasta a contactat-o pe P.M., informând-o că în decurs de 10 zile contractul va fi perfectat. În pofida faptului că P.M. a primit de la L.I. 1.300 de dolari SUA pentru a perfectă actele necesare și contractul de arendă, ea l-a contactat pe R.N., comunicându-i că contractul de arendă va fi perfectat în decurs de 10 zile, extorcând de la el suma de 1.000 de euro. De asemenea, P.M. i-a transmis lui S.L. 400 de euro și documentele respective. S.L. nu a dorit să primească acești bani, spunându-i că-i va primi după perfectarea contractului de arendă a subsolului. Printr-o scrisoare oficială, ÎS „Calea Ferată din Moldova” l-a informat pe R.N. despre imposibilitatea de a fi perfectat contractul de arendă din cauză că acesta a deteriorat samavolnic placa de beton din subsolul imobilului sus-menționat, făcând posibil accesul în el⁴.

În speță, se arată că S.L. și P.M. au acționat în participație complexă. În același timp, li se aplică răspunderea în baza lit.b) alin.(2) art.326 CP RM.

Conform art.45 CP RM, infracțiunea se consideră săvârșită cu participație complexă, dacă la săvârșirea ei participanții au contribuit în calitate de autor, organizator, instigator sau complice (alin.(1)); latura obiectivă a infracțiunii cu participație complexă poate fi realizată: a) de un singur autor; b) de doi sau mai mulți autori (alin.(2)).

Dacă fapta lui S.L. și P.M. a fost calificată în baza lit.b) alin.(2) art.326 CP RM, rezultă că ambii făptuitori au fost considerați autori ai infracțiunii, avându-se în vedere ipoteza de la lit.b) alin.(2) art.45 CP RM, și nu ipoteza de la lit.a) alin.(2) art.45 CP RM. Probabil, în speță, atunci când se relatează că S.L. și P.M. au acționat în participație complexă, s-a avut în vedere că I.V. este cel care a contribuit la săvârșirea infracțiunii în calitate de complice (aceasta cu condiția că au fost îndeplinite condițiile prevăzute la alin.(5) art.42 CP RM). Doar în eventualitatea confirmării acestei împrejurări, în speța

exemplificată, s-ar putea atesta săvârșirea infracțiunii de trafic de influență de două sau mai multe persoane, în prezența participației complexe.

Referindu-se la o ipoteză similară, despre o asemenea posibilitate ne vorbește S.Brânza: „Noțiunea «de două sau mai multe persoane», în sensul consemnat la lit.i) alin.(2) art.145 CP RM, presupune pluralitatea de făptuitori. Iar acești făptuitori trebuie să aibă calitatea de autori mijlociți (mediați) sau de autori nemijlociți (imediati) ai infracțiunii. Autorul nu necesită prezența altor participanți (cum ar fi organizatori, instigatori sau complici), însă nu îi exclude în mod automat. Ca atare, este posibil autoratul fără alți participanți, dar și când alături de autor la săvârșirea omorului au contribuit organizatori, instigatori sau complici. Un autor – mediat sau imediat – al infracțiunii, alături de o altă persoană având calitatea de organizator, instigator sau complice, nu formează conținutul noțiunii «de două sau mai multe persoane». Un singur autor al infracțiunii, alături de o persoană care numai contribuie la săvârșirea infracțiunii în calitate de organizator, instigator sau complice, nu este suficient pentru a opera circumstanța agravantă prevăzută la lit.i) alin.(2) art.145 CP RM. Aceasta însă nu exclude ca, pe lângă cele două sau mai multe persoane, care iau parte la săvârșirea infracțiunii, să ia parte la activitatea infracțională și alte persoane având calitatea de organizatori, instigatori sau complici”⁵.

În continuare, vom investiga circumstanțele agravante specificate la lit.c) alin.(2) și lit.a) alin.(3) art.326 CP RM, presupunând **săvârșirea infracțiunii de trafic de influență sau de cumpărare de influență cu primirea de bunuri sau avantaje în proporții mari** și, respectiv, **săvârșirea infracțiunii de trafic de influență sau de cumpărare de influență cu primirea de bunuri sau avantaje în proporții deosebit de mari**.

În corespundere cu pct.11) al Hotărârii Plenului CSJ nr.5/2009, la calificarea acțiunilor făptuitorului în baza lit.d) alin.(2) și lit.b) alin.(3) art.324 CP RM, stabilirea proporțiilor mari sau deosebit de mari se face conform prevederilor art.126 CP RM; după caz, fiecare bun material ori serviciu trebuie să fie evaluat în bani, ținând cont de prețurile sau tarifele respective, la momentul săvârșirii faptei, iar în lipsa lor – în baza rapoartelor de expertiză.

Cu ajustările de rigoare, această explicație poate fi considerată valabilă în raport cu circumstanțele agravante consemnate la lit.c) alin.(2) și lit.a) alin.(3) art.326 CP RM.

De exemplu, s-a aplicat răspunderea în baza lit.a) alin.(3) art.326 CP RM în cazul următor din practica judiciară: *în perioada 13.11.2008-01.12.2008, susținând că are influență asupra unor persoane cu funcție de răspundere din cadrul CPR Ștefan Vodă, M.V. a extorcat de la B.N. suma de 10.000 de euro, pentru a influența aceste persoane cu funcții de răspundere – care erau implicate în examinarea cauzei penale pornite în baza plângerii lui M.V. în legătură cu acțiunile*

*huligance comise în privința acestuia – să nu-i tragă la răspundere penală pe B.A. și B.I., feciorii lui B.N., care au săvârșit acele acțiuni huliganice*⁶.

Sub un alt aspect, trebuie de menționat că, în prezența intenției nedeterminate sau a intenției determinate alternative, calificarea trebuie făcută nu în funcție de orientarea intenției (deoarece nu este posibil a o individualiza), dar în funcție de proporțiile reale ale foloaselor necuvenite care au fost primite (date). Pe de altă parte, în prezența intenției determinate simple de a comite traficul de influență sau cumpărarea de influență în proporții mari sau deosebit de mari, intenție care nu poate fi realizată din cauze independente de voința făptuitorului, cele săvârșite urmează a calificate ca tentativă la infracțiunea de trafic de influență sau de cumpărare de influență săvârșită în proporții mari sau deosebit de mari, indiferent de proporțiile reale ale foloaselor necuvenite care au fost primite (date).

În altă privință, este consemnabil că, atât la lit.c) alin.(2) art.326 CP RM, cât și lit.a) alin.(3) art.326 CP RM, legiuitorul folosește termenul „primire”. Considerăm că aceasta nu este întâmplător, putând fi interpretat într-un singur sens: agravantele de la lit.c) alin.(2) și lit.a) alin.(3) art.326 CP RM se referă la o activitate infracțională consumată numai atunci când acțiunea prejudiciabilă prevăzută la alin.(1) art.326 CP RM se prezintă sub modalitatea normativă de primire de bani, titluri de valoare, servicii, privilegii, alte bunuri sau avantaje (și, respectiv, când acțiunea prejudiciabilă prevăzută la alin.(1¹) art.326 CP RM se prezintă sub modalitatea normativă de dare de bani, titluri de valoare, servicii, privilegii, alte bunuri sau avantaje). În cazul atestării celorlalte modalități normative ale acțiunilor prejudiciabile specificate la alin.(1) și (1¹) art.326 CP RM, vom fi în prezența, după caz, a pregătirii sau a tentativei la infracțiunile prevăzute la lit.c) alin.(2) și lit.a) alin.(3) art.326 CP RM. O altă interpretare ar echivala cu nesocotirea regulii fixate la alin.(2) art.3 CP RM, conform căreia interpretarea extensivă defavorabilă este interzisă.

În concluzie, după cum reiese din alin.(1) art.126 CP RM – coroborat cu lit.c) alin.(2) și lit.a) alin.(3) art.326 CP RM – se consideră proporții deosebit de mari sau proporții mari valoarea foloaselor necuvenite primite (date), care, la momentul săvârșirii infracțiunii, depășește 5.000 sau, respectiv, 2.500 unități convenționale.

În cele ce urmează, vom examina circumstanța agravantă consemnată la lit.d) alin.(2) art.326 CP RM, presupunând că **săvârșirea infracțiunii de trafic de influență sau de cumpărare de influență este urmată de influența promisă sau de obținerea rezultatului urmărit**.

Este cazul de menționat că existența acestei circumstanțe agravante în legea penală în vigoare este inspirată de unele precedente legislative. Astfel, formularea „aceleiași acțiuni urmate de influența promisă sau de obținerea rezultatului urmărit” a fost prezentă în alin.

(2) art.188¹ „Traficul de influență” al Codului penal al Republicii Moldova din 24.03.1961⁷. Ulterior, formularea dată a servit pentru a desemna nu o circumstanță agravantă de sine stătătoare, dar o componentă indispensabilă comună pentru mai multe circumstanțe agravante. În acest fel, de exemplu, la alin.(2) art.369 „Traficul de influență” din Proiectul Codului penal al Republicii Moldova din 18.04.2002⁸, se recurge la formularea „Aceleași acțiuni urmate de influența promisă sau de obținerea rezultatului urmărit, săvârșite: ...”. O formulare similară a existat în alin.(2) art.326 CP RM, înainte de intrarea în vigoare a amendamentelor din 02.12.2011. În concluzie, se poate afirma că, în accepțiunea legii penale în vigoare (la fel ca în accepțiunea alin.(2) art.188¹ CP RM din 24.03.1961), sintagma „urmate de influența promisă sau de obținerea rezultatului urmărit” (utilizată la lit.d) alin.(2) art.326 CP RM) desemnează o circumstanță agravantă de sine stătătoare.

Faptul că săvârșirea infracțiunii de trafic de influență sau de cumpărare de influență este urmată de influența promisă înseamnă că traficantului de influență i-a reușit să exercite influența asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional, pentru a-l face să îndeplinească sau nu ori să întârzie sau să grăbească îndeplinirea unei acțiuni în exercitarea funcției sale. Faptul că săvârșirea infracțiunii de trafic de influență sau de cumpărare de influență este urmată de obținerea rezultatului urmărit înseamnă că persoana publică, persoana cu funcție de demnitate publică, persoana publică străină sau funcționarul internațional a fost influențat de către traficantul de influență, și, drept urmare, a îndeplinit, nu a îndeplinit, a întârziat sau a grăbit îndeplinirea unei acțiuni în exercitarea funcției sale.

În unele privințe, natura juridică a circumstanței agravante specificate la lit.d) alin.(2) art.326 CP RM amintește de natura juridică a circumstanței agravante consemnată la lit.e) alin.(3) art.189 CP RM, desemnată prin sintagma „urmate de dobândirea bunurilor cerute”. În acest sens, referindu-se la modalitatea agravată a infracțiunii de șantaj prevăzută la lit.e) alin.(3) art.189 CP RM, S.Brînza și V.Stati opinează: „În ce privește esența juridică a acestei modalități, ea reprezintă o variație atipică a infracțiunii de șantaj – șantajul fapt epuizat. O asemenea variație presupune o gravitate mai mare decât cea tipică, deoarece acumulările cantitative conduc la salturi calitative, antrenând în mod firesc o răspundere agravată. Modalitatea examinată se caracterizează prin amplificarea, după momentul înaintării cererii de a transmite bunurile aparținând proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rezultatului produs inițial. Astfel, momentul de consumare a fost deplasat, suprapunându-se cu momentul de epuizare”⁹.

Prin analogie, se poate interpreta că operarea circumstanței agravante consemnată la lit.d) alin.(2) art.326 CP RM marchează momentul de epuizare a in-

fracțiunii prevăzute la alin.(1) art.326 CP RM (sau a infracțiunii specificate la alin.(1¹) art.326 CP RM) și, în același timp, momentul de consumare a infracțiunii prevăzute la lit.d) alin.(2) art.326 CP RM.

În plus, trebuie de menționat că, datorită prezenței agravantei specificate la lit.d) alin.(2) art.326 CP RM, aplicarea răspunderii în baza alin.(1) sau (1¹) art.326 CP RM se face în cazul în care: a) traficantul de influență nu a exercitat influența asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional; b) persoana publică, persoana cu funcție de demnitate publică, persoana publică străină sau funcționarul internațional a fost influențat, însă nu a îndeplinit (deși a promis că va îndeplini), a îndeplinit (deși a promis că nu va îndeplini), nu a întârziat (deși a promis că va întârzia) sau nu a grăbit (deși a promis că va grăbi) îndeplinirea unei acțiuni în exercitarea funcției sale. Din aceste considerente, credem că nu este potrivită păstrarea în continuare în alin.(1) art.326 CP RM a cuvintelor „indiferent dacă asemenea acțiuni au fost sau nu săvârșite”. Prezența în dispoziția de la lit.d) alin.(2) art.326 CP RM a cuvintelor „urmate de ... obținerea rezultatului urmărit” denotă că (ne)săvârșirea acțiunilor menționate în partea finală a alin.(1) art.326 CP RM nu poate fi considerată irelevantă în planul calificării infracțiunii.

În cele din urmă, vom investiga circumstanța agravantă specificată la lit.b) alin.(3) art.326 CP RM, presupunând *săvârșirea infracțiunii de trafic de influență sau de cumpărare de influență în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale*.

Dacă e să recurgem la modelul de interpretare prin analogie din pct.12) al Hotărârii Plenului CSJ nr.5/2009, conform acestuia „calificarea acțiunilor făptuitorului drept corupere pasivă în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale poate avea loc în cazul când este stabilită corespunderea acestor acțiuni prevederilor art.46-47 CP RM, fapt cunoscut de făptuitor”.

În conformitate cu lit.c) și d) art.43 CP RM, grupul criminal organizat și organizația criminală reprezintă forme ale participației. Din art.46 CP RM, reiese că grupul criminal organizat este: 1) o reuniune de persoane; 2) această reuniune are un caracter stabil; 3) persoanele formând această reuniune s-au organizat în prealabil pentru a comite una sau mai multe infracțiuni. Din alin.(1) art.47 CP RM, se desprinde că organizația criminală este: 1) o reuniune de grupuri criminale organizate; 2) această reuniune constituie o comunitate stabilă; 3) activitatea acestei reuniuni se întemeiază pe diviziune, între membrii organizației și structurile ei, a funcțiilor de administrare, asigurare și executare a intențiilor criminale ale organizației; 4) scopul activității acestei reuniuni se exprimă în influențarea activității economice și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau în controlul acestora, în alte forme, în vederea

obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice.

Potrivit alin.(2) art.47 CP RM, infracțiunea se consideră săvârșită de o organizație criminală dacă a fost comisă de un membru al acesteia în interesul ei sau de o persoană care nu este membru al organizației respective, la însărcinarea acesteia.

Am subliniat acest fragment al dispoziției de la alin. (2) art.47 CP RM, pentru a releva specificul formulării „săvârșite (săvârșită) în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale” (utilizate la lit.b) alin.(3) art.326 CP RM, precum și la lit.c) alin.(2) art.178, lit.c) alin.(3) art.324, lit.c) alin.(3) art.325, alin.(3) art.327, lit.c) alin.(3) art.328, lit.c) alin.(2) art.332, lit.b) alin.(3) art.333, lit.b) alin.(3) art.334, lit.a) alin.(3) art.335 și alin.(2) art.335¹ CP RM): spre deosebire de formularea „săvârșite (săvârșită) de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală” (utilizate la lit.c) alin.(2) art.140¹, lit.k) alin.(2) art.151, lit.a) alin.(3) art.164, lit.a) alin.(3) art.165, lit.b) alin.(3) art.179 sau altele din Codul penal), aceasta presupune doar ipoteza când infracțiunea este comisă de un membru al grupului criminal organizat sau al organizației criminale în interesul lui (ei), nu și ipoteza când infracțiunea este comisă de o persoană care nu este membru al grupului respectiv sau al organizației respective, la însărcinarea acestuia (acesteia).

Sub aspectul dreptului comparat, consemnăm că o formulare asemănătoare cu cea de la lit.b) alin.(3) art.326 CP RM este folosită în art.9 al Legii României nr.78/2000: „În cazul infracțiunilor prevăzute în prezenta secțiune, dacă sunt săvârșite în interesul unei organizații, asociații sau grupări criminale ori al unuia dintre membrii acesteia (subl. ne aparține – *n.a.*) sau pentru a influența negocierile tranzacțiilor comerciale internaționale ori schimburile sau investițiile internaționale, maximul pedepsei prevăzute de lege pentru aceste infracțiuni se majorează cu 5 ani”. Totuși, este cazul de precizat că, spre deosebire de această formulare, cea de la lit.b) alin.(3) art.326 CP RM se referă exclusiv la situația când infracțiunea este săvârșită în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale, nu și în interesul unuia dintre membrii unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale. În caz contrar, s-ar nesocoti regula fixată la alin.(2) art.3 CP RM, conform căreia interpretarea extensivă defavorabilă este interzisă.

Ce înseamnă că infracțiunea de trafic de influență sau de cumpărare de influență este săvârșită în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale? Aceasta înseamnă că scopul săvârșirii infracțiunii de trafic de influență sau de cumpărare de influență în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale îl reprezintă îndeplinirea, neîndeplinirea, întârzierea sau grăbirea îndeplinirii unei acțiuni în exercitarea funcției sale de către persoana publică, persoana cu funcție de demnitate publică, persoana pu-

blică străină sau funcționarul internațional, astfel încât de pe urma îndeplinirii, neîndeplinirii, întârzierii sau grăbirii îndeplinirii acestei acțiuni să poată beneficia, profita, trage foloase întregul grup criminal organizat sau întreaga organizație criminală.

În final, se impun următoarele **concluzii** privind circumstanțele agravante ale infracțiunii prevăzute la art.326 CP RM:

1) o persoană – care nu are influență sau care nu susține că are influență asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional – nu poate să săvârșescă infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.326 CP RM. O asemenea persoană poate numai să contribuie – pe calea complicității, organizării sau instigării – la executarea laturii obiective a infracțiunii specificate la alin.(1) art.326 CP RM;

2) în ce privește infracțiunea prevăzută la alin.(1) art.326 CP RM, circumstanța agravanta consemnată la lit.b) alin.(2) art.326 CP RM nu este aplicabilă în următoarele două ipoteze: 1) infracțiunea este săvârșită de o persoană, care are influență sau care susține că are influență asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional, împreună cu o persoană care nu are influență sau care nu susține că are influență asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional; 2) infracțiunea este săvârșită de o persoană care are influență sau care susține că are influență asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional, prin intermediul unei persoane care nu are influență sau care nu susține că are influență asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional;

3) în ce privește infracțiunea prevăzută la alin.(1¹) art.326 CP RM, în prezența următoarelor trei ipoteze devine aplicabilă circumstanța agravantă consemnată la lit.b) alin.(2) art.326 CP RM: 1) infracțiunea este săvârșită de doi sau mai mulți coautori; 2) infracțiunea este săvârșită de o persoană având semnele subiectului infracțiunii, împreună cu o persoană care nu are astfel de semne; 3) infracțiunea este săvârșită de o persoană având semnele subiectului infracțiunii, prin intermediul unei persoane care nu are astfel de semne;

4) în prezența intenției nederminate sau a intenției determinate alternative, calificarea trebuie făcută nu în funcție de orientarea intenției (deoarece nu este posibil a o individualiza), dar în funcție de proporțiile reale ale foloaselor necuvenite care au fost primite (date). Pe de altă parte, în prezența intenției determinate simple de a comite traficul de influență sau cumpărarea de influență în proporții mari sau deosebit de mari, intenție care nu poate fi realizată din cauze independente de voința făptuitorului, cele săvârșite urmează a fi calificate ca

tentativă la infracțiunea de trafic de influență sau de cumpărare de influență săvârșită în proporții mari sau deosebit de mari, indiferent de proporțiile reale ale foloaselor necuvenite care au fost primite (date);

5) după cum reiese din alin.(1) art.126 CP RM – coroborat cu lit.c) alin.(2) și lit.a) alin.(3) art.326 CP RM – se consideră proporții deosebit de mari sau proporții mari valoarea foloaselor necuvenite primite (date), care, la momentul săvârșirii infracțiunii, depășește 5.000 sau, respectiv, 2.500 unități convenționale;

6) în contextul circumstanței agravante consemnate la lit.d) alin.(2) art.326 CP RM, faptul că săvârșirea infracțiunii de trafic de influență sau de cumpărare de influență este urmată de influența promisă înseamnă că traficantului de influență i-a reușit să exercite influența asupra unei persoane publice, persoane cu funcție de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcționar internațional, pentru a-l face să îndeplinească sau nu ori să întârzie sau să grăbească îndeplinirea unei acțiuni în exercitarea funcției sale. Faptul că săvârșirea infracțiunii de trafic de influență sau de cumpărare de influență este urmată de obținerea rezultatului urmărit înseamnă că persoana publică, persoana cu funcție de demnitate publică, persoana publică străină sau funcționarul internațional a fost influențat de către traficantul de influență, și, drept urmare, a îndeplinit, nu a îndeplinit, a întârziat sau a grăbit îndeplinirea unei acțiuni în exercitarea funcției sale;

7) în contextul circumstanței agravante consemnate la lit.b) alin.(3) art.326 CP RM, formularea „săvârșite (săvârșită) în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale” se referă la ipoteza când infracțiunea este comisă de un membru al grupului criminal organizat sau al organizației criminale în interesul lui (ei), nu și ipoteza când infracțiunea este comisă de o persoană care nu este membru al grupului respectiv sau al organizației respective, la însărcinarea acestuia (acesteia);

8) circumstanța agravantă consemnată la lit.b) alin.(3) art.326 CP RM se referă exclusiv la situația când infracțiunea este săvârșită în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale, nu și în interesul unuia dintre membrii unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale;

9) în contextul circumstanței agravante consemnate la lit.b) alin.(3) art.326 CP RM, faptul că infracțiunea de trafic de influență sau de cumpărare de influență este săvârșită în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale înseamnă că scopul săvârșirii infracțiunii de trafic de influență sau de cumpărare de influență în interesul unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale îl reprezintă îndeplinirea, neîndeplinirea, întârzierea sau grăbirea îndeplinirii unei acțiuni în exercitarea funcției sale de către persoana publică, persoana cu funcție de demnitate publică, persoana publică străină sau funcționarul internațional, astfel încât de pe

urma îndeplinirii, neîndeplinirii, întârzierii sau grăbirii îndeplinirii acestei acțiuni să poată beneficia, profita, trage foloase întregul grup criminal organizat sau întreaga organizație criminală.

Recenzent:
Victor MORARU,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Note:

¹ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru corupere pasivă ori activă, nr.5 din 30.03.2009 // http://csj.md/content.php?menu=1442&cur_page=20&from=20&lang=5 (vizitat 24.07.2012)

² Țurcan I., *Răspunderea penală pentru coruperea pasivă*, CEP USM, Chișinău, 2011, p.167-168.

³ Brînza S., Stati V., *Săvârșirea infracțiunii de două sau mai multe persoane ca presupusă formă a participației penale: demitizarea unei concepții compromise*, în *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.4, p.2-17; Brînza S., *Omorul săvârșit de două sau mai multe persoane (lit.i) alin.(2) art.145 CP RM): aspecte teoretice și practice (Partea I)*, în *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.4, p.2-7; Stati V., *Infracțiuni în care mijlocul de transport apare ca obiect material sau ca mijloc de săvârșire a infracțiunii*, CEP USM, Chișinău, 2010, p.255-256; Visterniceanu E., *Răspunderea penală pentru tâlhărie*, Tipografia Centrală, Chișinău, 2006, p.152-157; Hadîrcă I., *Răspunderea penală pentru infracțiunile săvârșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și precursorilor acestora*, CEP USM, Chișinău, 2008, p.227; Moscalciuc I., *Problema stabilirii elementelor circumstanțiale agravante ale infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii*, în *Revista Națională de Drept*, 2007, nr.8, p.49-54; Botezatu I., *Răspunderea penală pentru escrocherie*, CEP USM, Chișinău, 2010, p.250-254; Țurcan I., *Răspunderea penală pentru coruperea pasivă*, p.167; Ștefănuț R., *Infracțiunea de violare de domiciliu în legislația Republicii Moldova și în cea a României*, CEP USM, Chișinău, 2011, p.219-220; Păduraru A., *Infracțiunile în domeniul proprietății industriale în legislația Republicii Moldova și în cea a României*, CEP USM, Chișinău, 2011, p.233; Crijanovschi S., *Aspecte teoretice și practice ale infracțiunii de șantaj*, CEP USM, Chișinău, 2012, p.167.

⁴ Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 22.07.2008. Dosarul nr.1ra-697/08 // www.csj.md (vizitat 24.07.2012)

⁵ Brînza S., *Omorul săvârșit de două sau mai multe persoane (lit.i) alin.(2) art.145 CP RM): aspecte teoretice și practice (Partea II)*, în *Revista Națională de Drept*, 2012, nr.5, p.2-9.

⁶ Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 11.05.2010. Dosarul nr.1ra-396/10 // www.csj.md (vizitat 24.07.2012)

⁷ *Вестник Советулуй Сунрем ал РСС Молдовенеиштъ*, 1961, nr. 10.

⁸ *Codul penal al Republicii Moldova. Proiect*, Garuda-Art, Chișinău, 1999, p.147-148.

⁹ Brînza S., Stati V., *Drept penal. Partea specială*, vol.I, Tipografia Centrală, Chișinău, 2011, p.679-680.

PUTEREA LEGISLATIVĂ A UCRAINEI ȘI SITUAȚIA ACTUALĂ DUPĂ ALEGERILE ÎN RADA SUPREMĂ DIN 2012

*Alexandru GRECU,
master în drept (ULIM)*

REZUMAT

Potrivit Constituției, unicul organ al puterii legislative a Ucrainei este Parlamentul – Rada Supremă a Ucrainei.

Rada Supremă, de fapt ca și instituția Președintelui, ocupă un loc central în viața politică a statului ucrainean. Constituția îi atribuie competență în politica internă și externă.

Rada Supremă – Parlamentul Ucrainei – este compusă din 450 de deputați.

Rada Supremă într-o anumită componență se află în fruntea statului timp de 4 ani. După care apoi se aleg alți 450 de deputați pe un termen nu mai mare de 4 ani.

Tot în acest context, se supun analizei și alegerile parlamentare din 28 octombrie 2012.

Conform rezultatelor acestora, pragul electoral de 5% a fost depășit de cinci formațiuni politice: Partidul Regiunilor – 30,01%, Blocul lui Iulia Timoșenko (Batkivșcina) – 25,54%, UDAR (Alianța Democratică Ucraineană pentru Reforme) – 13,97%, Partidul Comuniștilor din Ucraina – 13,18%, și Svoboda (Uniunea Ucraineană "Liberatea") – 10,44%. (Ukraine Elections).

Prima noutate a acestui nou legislativ constă în faptul că imaginea lui Vitali Kliciko a permis partidului UDAR (lovitură – în ucraineană și/sau rusă) să acceadă în Radă și să obțină un rezultat foarte bun la doar șapte ani de la fondarea acestei formațiuni politice – 13,94%.

Pentru cele 450 de mandate în Rada Supremă au luptat 22 de formațiuni politice și peste 5.200 de candidați independenți.

Cuvinte-cheie: Constituție, Ucraina, putere legislativă, Rada Supremă, alegeri, formațiune politică, prag electoral.

SUMMARY

In this article there is presented the legislative power of the Ukraine – the Verkhovna Rada of the Ukraine which often is simply given as Verkhovna Rada (Ukrainian: Верховна Рада України).

The Verkhovna Rada is a unicameral parliament composed of 450 deputies, which is presided over by a chairman (speaker).

This article also discusses about the Ukrainian parliamentary election of 2012 that took place on October 28, 2012. The election campaign was limited to 90 days. Every citizen of the Ukraine, of 18 years of age or older was able to vote in 33,540 polling stations in the Ukraine and 116 foreign polling stations in 77 countries. The Party of Regions won the largest number of seats while Fatherland (it united several parties together as an "umbrella" party) came second. The election was also noted for the rise of the far-right party Svoboda, which came in fourth. The (new on the national scene) party UDAR also enjoyed noticeable great success with its third place in the election. The Communist Party of the Ukraine almost tripled its numbers of voters but largely due to the mixed election system used in the election it only won five more seats compared with the previous election. Because of this mixed system three small parties and 43 unaffiliated politicians also made it into parliament.

Key-words: Constitution, the Ukraine, legislative power, Verkhovna Rada, elections, political party, electoral threshold.

Realizarea ordinii juridice are loc prin legiferare, respectiv, adoptarea unor legi, ordonanțe, hotărâri, ordine și instrucțiuni potrivit competenței și în domeniile în care sunt necesare de stabilit.

Construcția constituțională în țările aflate în tranziție se caracterizează printr-o multitudine de forme de abordare a realităților concertate, a ceea ce prezintă valoare pentru fiecare țară în parte. Definind în actele legislative libertățile individuale, statul își încadrează dreptul său la decizie și acțiune în aceleași limite.

Conform modelului de separație a puterilor în stat, conceput de Rousseau, voința generală a poporului, adică puterea legislativă, trebuie să fie suverană, celelalte puteri în stat fiindu-i subordonate. Rousseau acceptă astfel implicit existența unor puteri în stat: poporul stabilit într-un corp politic (Parlamentul), care stabilește

legile, și Guvernământul, compus din indivizi care le pun în executare. Executivul ar fi așadar un simplu agent de executare a legilor votate de Parlament. Guvernământul deține puterea ca depozitar, el neavând o putere proprie. Ceea ce compun Guvernământul, fiind, prin grația suveranului (poporului), depozitari temporari ai puterii și exercitând în această calitate anumite prerogative de putere, adoptă diferite acte, pe care suveranul le poate modifica, limita sau anula, după bunul său plac. Puterea legislativă fiind supremă, rezultă că puterea executivă este supusă acesteia, ceea ce exclude independența puterilor.

Parlamentul Ucrainei independente și-a început activitatea din 16 iulie 1990. În această zi Parlamentul Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene la a 12-a convocare a votat pentru Declarația cu privire

la Suveranitatea de Stat a Ucrainei. Conform acestui document, a fost eliminat art.6 din Constituția URSS despre conducerea Partidului Comunist și s-a declarat o separare a puterilor în ramurile: legislativă, executivă și judiciară, ca fundament al construirii mecanismului statal.

Din 24 august 1991, când Parlamentul a sprijinit în unanimitate „Declarația Independenței Ucrainei”, s-a început renașterea Parlamentului în condițiile noi ale statului suveran. În februarie anul 2000, Parlamentul Ucrainei a decis să schimbe numerația de convocare. De acum, convocarea a 12-a a Parlamentului, care a operat în mod regulat din 1990 până în 1994, a fost numită ca prima convocare a Radei Supreme a Ucrainei.

Conform Constituției, unicul organ al puterii legislative a Ucrainei este Rada Supremă a Ucrainei.

Rada Supremă, de fapt ca și instituția Președintelui, ocupă un loc central în viața politică a statului ucrainean. Constituția îi atribuie competență în domeniul politicii interne și externe.

Rada Supremă a Ucrainei este compusă din 450 de deputați. Asadar, 225 de deputați sunt aleși dintr-un singur tur din regiuni. În cadrul alegerilor nu este nevoie de cvorum: se consideră că alegerile au avut loc dacă a participat chiar și un singur alegător. Interesant este faptul că alegătorii care nu s-au prezentat la alegeri susțin părerea celor care și-au exercitat dreptul de vot. Alegerile sunt câștigate de acel candidat care a acumulat cele mai multe voturi.

Ceilalți 225 de deputați se aleg după sistemul proporționalității. La repartizarea mandatelor participă doar acele partide politice care au trecut pragul de 5%.

Rada Supremă într-o anumită componență este în fruntea statului timp de 4 ani. După care se aleg alți 450 de deputați iarși pe un termen nu mai mare de 4 ani.

Rada Supremă este responsabilă și imputernicită cu condiția alegerii nu mai puțin de 2/3 din componența sa. Rada Supremă a Ucrainei lucrează în sesiuni. Sesiunile Radei Supreme a Ucrainei încep în prima zi de marți a lunii februarie și a lunii septembrie a fiecărui an. Hotărârile Radei Supreme se adoptă exclusiv la ședințele plene pe bază de votare de către fiecare deputat personal.

Rada Supremă își începe activitatea cu alegerea din rândul componenței sale a Președintelui Radei Supreme a Ucrainei, Primului adjunct al Președintelui Radei Supreme și al adjunctului Președintelui Radei Supreme. La fel Rada Supremă întocmește lista comitetelor, care elaborează proiecte legislative. Actualmente, în Ucraina funcționează 29 de comitete, cum ar fi: comitetul de știință, comitetul de ocrotire a sănătății, comitetul de transport și comunicații, comitetul de luptă împotriva fenomenului de corupție, comitetul de cultură, comitetul de tehnologii informaționale etc.

Reiterăm faptul că Rada Supremă a Ucrainei este singurul organ al puterii legislative. Ea adoptă Constituția sau o amendează, hotărăște în ceea ce privește structura de stat, soluționează problemele cu referire la frontierele statului, elaborează direcțiile politicii exter-

ne, ratifică programele economice, stabilește data alegerilor, i se mai atribuie și alte numeroase competențe menționate anterior.

În cadrul unor ședințe extraordinare, cu o majoritate de două treimi din numărul membrilor săi, Rada Supremă a Ucrainei poate să delege Cabinetului de Miniștri al Ucrainei autoritatea de a emite decrete cu caracter legislativ, dar numai într-o serie de domenii strict specificate. Rada își păstrează dreptul de a anula acele decrete ale Consiliului de Miniștri care sunt incompatibile cu Constituția Ucrainei.

Lucrările Radei Supreme a Ucrainei se desfășoară în sesiuni. Ea poate fi convocată, totuși, și în sesiuni extraordinare de către președintele sau prezidiul Radei Supreme, din inițiativa sa sau a unei treimi din numărul deputaților, ori la cererea Președintelui Ucrainei. Rada Supremă a Ucrainei își păstrează puterile până când se desfășoară alegerile pentru un nou organ al puterii supreme de stat.

Prezidiul Radei Supreme a Ucrainei este un organ subordonat acesteia, similar birourilor permanente ale Camerelor în sistemul românesc, care organizează munca Parlamentului și își exercită puterile în limitele Constituției. Printre altele, el organizează sesiunile, coordonează activitatea comisiilor permanente, organizează pregătirile și petrecerea referendumului și discutarea publică a proiectelor de lege, fiind responsabil și de publicarea legilor Ucrainei.

Președintele Radei Supreme este ales prin vot secret, pe termen de cinci ani, neputând fi ales decât de două ori consecutiv. El poate fi revocat în orice moment pe durata mandatului său, prin vot secret de către Rada Supremă a Ucrainei.

Astfel, în contextul cercetării puterii legislative a statului ucrainean, considerăm oportun de a dezvălui multiaspectual rezultatul alegerilor din 2012 și impactul pe plan politic intern și extern al acestora.

La data de 28 octombrie 2012, în Ucraina au avut loc alegeri parlamentare. Conform rezultatelor acestora, pragul electoral de 5% a fost depășit de cinci formațiuni politice: Partidul Regiunilor – 30,01%, Blocul Iuliei Timoșenko (Batikovșcina) – 25,54%, UDAR (Alianța Democratică Ucraineană pentru Reforme) – 13,97%, Partidul Comuniștilor din Ucraina – 13,18%, și Svoboda (Uniunea Ucraineană „Libertatea”) – 10,44% (Ukraine Elections).

Alegerile parlamentare din 28.10.2012 din Ucraina s-au desfășurat fără surprize. Partidul Regiunilor, condus de Președintele țării, și-a revendicat victoria, iar opoziția denunță mai multe nereguli.

„Unii au vrut foarte mult să pierdem, dar noi am câștigat. Am învins într-o luptă cinstită”, a declarat premierul Ucrainei, Mikola Azarov – reprezentantul partidului „puterii”.

„Prognozele noastre că alegerile vor fi falsificate încă de la începutul numărării voturilor **au fost confirmate**”, a spus vicepreședintele partidului „Batikovșcina”, Oleksandr Turcinov.

Scrutinul din 28.10.2012 scoate, practic, de pe scena

politică partidul fostului președinte Viktor Iușcenko.

Pentru cele 450 de mandate în Rada Supremă au luptat 22 de formațiuni politice și peste 5.200 de candidați independenți.

Prima noutate a acestui nou legislativ constă în faptul că imaginea lui Vitali Kliciko a permis partidului UDAR (*lovitură* – în ucraineană și/sau rusă) să accedă în Radă și să obțină un rezultat foarte bun la doar șapte ani de la fondarea acestei formațiuni politice – 13,94%.

Kliciko a înaintat deja un plan de acțiune al forțelor democratice pentru reformarea sistemului de pensii, diminuarea puterii fiscale, anularea legii privind statutul limbii ruse, dar și ratificarea Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană.

Observatorii internaționali, inclusiv cei de la OSCE, s-au arătat a fi nemulțumiți de modul în care a fost gestionat scrutinul de către persoanele responsabile, adică de către actuala guvernare.

Cea de-a doua surpriză a acestei campanii electorale o constituie accederea în legislativul de la Kiev a partidului naționalist „Svoboda” (Libertate). Mesajul central al campaniei lor poate fi tradus prin „Ucraina pentru ucraineni!” Simpatizanții și membrii acestui partid sunt de părere că principala amenințare la adresa Ucrainei este însuși șeful statului, iar mandatul pe care l-au obținut din partea alegătorilor va avea drept obiectiv de bază debarcarea lui Victor Ianukovici din funcția de președinte al statului și înlăturarea de la putere a actualei guvernări, pe care o consideră a fi coruptă și orientată împotriva ucrainenilor. Deși a adoptat o poziție radicală, „Svoboda” militează pentru apropierea de Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică.

În acest moment, un singur lucru este sigur în noua configurație din legislativul de la Kiev: Partidul Regiunilor este și va fi susținut de Partidul Comuniștilor din Ucraina.

„Activitatea Radei Supreme, în interesul națiunii ucrainene, nu este reală atât timp cât majoritatea este ocupată de către reprezentanții Partidului Regiunilor.

Rada Supremă nu va fi în stare să apere interesele poporului Ucrainei, cât rămâne în mâinile Partidului Regiunilor și Partidului Comuniștilor. Cu toate că comunistii afixau o poziție destul de riscantă: „Vom întoarce țara poporului” ei au hotărât să o întoarcă unui „popor”, concret și determinat: două „familii” au primit controlul total asupra puterii și asupra bugetului național”.

Aceasta este afirmația deputatului din cadrul partidului „Baticovschina”, Nikolai Katerinciuk.

Încă înainte de aceste alegeri parlamentare, previziunile experților de la Kiev, dar și ale celor din afara Ucrainei, erau sumbre. Majoritatea celor care își exprimau punctul de vedere cu privire la eventualele rezultate ale alegerilor, dar și la consecințele pe care le pot avea acestea asupra viitorului parcurs european al acestui stat ex-sovietic, erau foarte siguri că după 28 octombrie 2012 vor exista proteste stradale, care vor diviza și mai mult societatea între Est și Vest. Proteste

stradale au fost puține, în schimb deputații ucraineni nu au dezamăgit publicul avizat și au reușit să impresioneze printr-o nouă demonstrație de luptă corp la corp, chiar în sediul parlamentului ucrainean.

Argumentele în favoarea unor eventuale consecințe negative au fost multiple. În primul rând, memoria evenimentelor de la sfârșitul anului 2004, când a avut loc „revoluția portocalie”, este încă vie. În al doilea rând, modul în care actuala conducere a tratat opoziția a accentuat divergențele dintre Vestul prooccidental și Estul prorus. În al treilea rând, există o penurie de soluții pentru cele mai importante probleme cu care se confruntă societatea ucraineană: crize energetice repetate și prețul mare de achiziție la gazele naturale impus de Moscova, scăderea nivelului indicatorilor macroeconomici, derapajul de la parcursul european și refuzul statelor-membre ale Uniunii Europene de a ratifica Acordul de Asociere cu Ucraina. Atât reprezentanții guvernării, cât și cei ai opoziției au ales discursuri politice, care au supus spre dezbateră publică teme legate de identitatea națională: politică lingvistică, oficializarea limbii ruse ca a doua limbă de stat, federalizare, drepturile minorităților. În contextul politic actual, aceste subiecte au prejudiciat campaniile electorale ale formațiunilor politice mai mult decât le-au ajutat.

Societatea ucraineană aștepta soluții concrete pentru probleme concrete, dar nu discursuri fără conținut despre identitatea națională – subiect mult prea sensibil pentru o societate și așa divizată.

Astfel, concluzionăm faptul că, în acest moment, Ucraina se află într-o stare incertă, cauzată de o mulțime de probleme interne, care poate duce într-un final la acutizarea divergențelor pe care le are în prezent cu partenerii, în special cu cei occidentali. Situația economico-socială, dar și cea politică, cer o atitudine promptă și responsabilă din partea forțelor politice implicate în acest proces, precum și reierarhizarea priorităților și a opțiunilor de politică externă.

Bibliografie:

1. Denciu E., *Privitor la problema orînduirii constituționale și forma conducerii în Republica Moldova și în Ucraina, în Legea și viața*, 2004, nr. 6, p.59-60.
2. Якушев А., *Конституционное право зарубежных стран*, Приор, Москва, 2000. 336 с.
3. http://www.publika.md/rezultatele-finale-ale-alegerilor-din-ucraina--cate-mandate-au-revenit-partidelor-invintoare_1118151.html
4. <http://ru.tsn.ua/politika/izbityy-udarovec-rasskazal-chto-voditeli-fur-dazhe-ne-pytalis-ego-spasti.html>
5. http://gazeta.ua/ru/articles/politics/_v-ukraine-net-lyudej-kotorye-by-spasli-ukrainu-ot-upadka-ekspert/476067
6. http://gazeta.ua/ru/articles/politics/_regionaly-boyatsya-golosovat-za-evrointegracionnye-zakonoproekty-ctoby-ne-poluc/476646
7. http://gazeta.ua/ru/articles/politics/_poka-regionaly-vo-vlasti-rada-rabotat-ne-budet-kirilenko/475055
8. <http://korrespondent.net/ukraine/politics/1475479-mid-rf-kozhara-i-lavrov-obsudyat-v-chernovcah-pogranichnye-voprosy-i-pridnestrove>

UNELE CONTROVERSE LEGATE DE STATUTUL PERSOANEI PUBLICE PRIVITĂ CA SUBIECT SPECIAL AL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE ÎN cap. XV DIN PARTEA SPECIALĂ A CODULUI PENAL

*Ruslan POPOV,
doctorand (USM)*

REZUMAT

În acest articol, se discută unele controverse ce țin de statutul persoanei publice, considerată ca subiect al infracțiunilor. În anumite circumstanțe, activitatea „subadministrativă” a medicilor, pedagogilor ș.a. se poate transforma într-o activitate administrativă. În acest caz, astfel de persoane pot evolua în calitate de subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art. 324, 327-329 și 332 CP RM.

Se abordează o problemă generată de amendamentele operate la legea penală. Problema dată este cea a oportunității utilizării în continuare în textul legii penale a noțiunilor „persoană publică” și „persoană cu funcție de răspundere”.

Cuvinte-cheie: persoană publică, subiect special al infracțiunilor, corupere pasivă, persoană cu funcție de răspundere.

SUMMARY

In this paper, it is shown that only when in the presence of certain circumstances, the doctors, teachers and other related persons also get to exercise functions producing legal effects (eg, to grant rights or issue obligations), the “sub-administrative” activity of the doctors, teachers etc. can turn into an administrative activity. In this case, such individuals may evolve as subjects of the offenses referred to in art.324, 327-329 and 332 PC RM. It is also established that the definition “official entity”, as defined in par.(1) art.123 PC RM and the term “public entity”, as defined in par.(2) art.123 PC RM, are in a correlation “part-whole” type. Finally, and not least, it is argued that the parallelism of the terms “official entity” and “public entity”, admitted in the Penal law, do nothing but harden the Penal law correct interpretation and application.

Key-words: public person, special subject of infractions, passive corruption, public entity.

În cadrul investigației de față, este cazul să vorbim, în primul rând, despre delimitarea noțiunii „persoană publică” de noțiunea „persoană care exercită funcții pur profesionale” (de exemplu, medic, pedagog etc.).

În legătură cu situația analizată, N.Egorova vorbește sugestiv despre activitatea „subadministrativă” a medicilor, pedagogilor etc., adică activitate care, în prezența anumitor circumstanțe, se poate transforma într-o activitate administrativă¹.

După S.Brînza și V.Stati, „nu pot fi subiecți ai infracțiunilor săvârșite de persoane cu funcție de răspundere lucrătorii întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor de stat, care exercită funcții pur profesionale (de exemplu, medicii, pedagogii etc.). În același timp – dacă, în afară de exercitarea funcțiilor pur profesionale, persoanele date sunt investite cu funcțiile autorității sau cu funcții de ordin administrativ de dispoziție sau de ordin organizatorico-economic – în caz de pretindere, primire sau acceptare a unui folos necuvenit, ele pot fi trase la răspundere penală pentru infracțiunea prevăzută la art.324 CPRM (de exemplu: medicul care eliberează certificatul de concediu medical; medicul din cadrul comisiei de expertiză medicală a vitalității, care eliberează actul de stabilire a

gradului de invaliditate; medicul din cadrul comisiei medico-militare, care semnează concluzia de inaptitudine a recrutului de a satisface serviciul militar în termen; profesorul din cadrul comisiei de examinare sau al comisiei de calificare, care semnează documentul de promovare a studentului (masterandului, doctorandului, audientului etc.) etc.”².

De altă părere este I.Țurcan: „Îndeplinirea în timpul exercitării obligațiilor a unor acțiuni, care pot aduce la unele consecințe cu caracter juridic, nu servește drept temei de recunoaștere a acesteia în calitate de persoană cu funcție de răspundere. În cazul de față, dacă vom stabili o legătură directă dependentă între nota cu care s-a apreciat cunoștințele elevului, studentului și consecințele acestei aprecieri, care practic sunt în afara serviciului profesional al profesorului, vom lărgi neîntemeiat cercul de persoane care trebuie atribuite la categoria de persoane cu funcție de răspundere”³.

Nu putem fi de acord cu cel din urmă autor, alăturându-ne punctului de vedere exprimat de I.Nastas: „În pofida faptului că primirea examenelor și colocviilor intră în atribuțiile de serviciu (profesionale), de decizia care va fi luată depinde producerea unor efecte juridice; astfel precum medicul, apreciind starea pa-

cientului, eliberează în mod ilegal, contra plată, un certificat și, respectiv, este tras la răspundere pentru corupere pasivă, în mod similar trebuie calificată și fapta profesorului care apreciază cunoștințele studentului sau ale elevului sub influența unor avantaje neconvenite⁷⁴.

Considerăm că nu poate fi producătoare de efecte juridice (adică nu poate da naștere, modifica sau stinge raporturi juridice) exercitarea de funcții pur profesionale de către medici, pedagogi și alte asemenea persoane. Executând obligațiunile de natură profesională, astfel de persoane nu au cum să apară în postura de persoană publică. Numai în cazul în care, în prezența anumitor circumstanțe, medicii, pedagogii sau alte asemenea persoane ajung să exercite funcții producătoare de efecte juridice (de exemplu, să acorde drepturi sau să elibereze de obligații), activitatea „subadministrativă” a medicilor, pedagogilor etc. se poate transforma într-o activitate administrativă. În acest caz, astfel de persoane pot evolua în calitate de subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.324, 327-329 și 332 CP RM.

Din acest punct de vedere, suntem de acord cu soluția de calificare din speța următoare: *O.V. a fost învinuit de comiterea infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.324 CP RM. În fapt, deținând funcția de asistent al medicului igienist al Centrului de Medicină Preventivă al raionului Ocnîța, având în atribuțiile de serviciu efectuarea controlului asupra respectării regulilor și normelor sanitaro-igienice și sanitaro-antiepidermice în alimentație, la 07.06.2006, aproximativ la ora 13.00, deplasându-se la barul ÎI „N.-U.-V.” din satul Bârlădeni, raionul Ocnîța, pentru verificarea respectării de către această întreprindere a normelor sanitare, O.V. a întocmit procesul-verbal de examinare a stării sanitare privind comiterea contravenției prevăzute la art.42 al Codului cu privire la contravențiile administrative al Republicii Moldova, adoptat de Sovietul Suprem al RSS Moldovenești la 29.03.1985⁵, în scopul de a primi bunuri și bani ce nu i se cuvin. Astfel, a pretins și a primit de la E.V. următoarele bunuri: două sticle de bere „Chișinău”; două sticle de băutură „Frutina”; 0,5 kg de crenvurști; 0,5 kg de cârnăciori; bani în sumă de 200 de lei⁶.*

Întocmind procesul-verbal de examinare a stării sanitare privind comiterea contravenției, O.V. a exercitat o activitate administrativă, producătoare de efecte juridice pentru E.V. Nu se poate susține că, în împrejurările concrete, descrise în speță, funcțiile exercitate de O.V. ar fi fost pur profesionale.

În continuare, vom aborda o problemă generată de amendamentele operate la legea penală la 02.12.2011. Problema dată este cea a oportunității utilizării în continuare în textul legii penale a noțiunilor „persoană publică” și „persoană cu funcție de răspundere”.

În ce privește coraportul dintre cele două noțiuni utilizate în legea penală – noțiunea „persoană cu func-

ție de răspundere” și noțiunea „persoană publică” – considerăm că, *de lege lata*, situația este de felul următor: noțiunea „persoană cu funcție de răspundere”, definită în alin.(1) art.123 CP RM, și noțiunea „persoană publică”, definită în alin.(2) art.123 CP RM, se află într-o relație de tipul „parte-întreg”. Așa cum este concepută în alin.(2) art.123 CP RM, noțiunea „persoană publică” este într-atât de cuprinzătoare, încât nu considerăm că există vreun exemplu când persoana are statut de persoană cu funcție de răspundere, dar nu are statutul de persoană publică. Să nu uităm că, în pct.27 al Raportului explicativ la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția⁷, se explică: „Definind noțiunea „agent public”, autorii proiectului Convenției penale a Consiliului Europei privind corupția au urmărit să acopere toate categoriile posibile de agenți publici, în scopul de a evita, pe cât posibil, lacunele în incriminarea actelor de corupție în sectorul public”. Considerăm că, în mod similar, în cazul definirii noțiunii „persoană publică” din alin.(2) art.123 CP RM, intenția legiuitorului moldovean a fost cea de a acoperi toate categoriile posibile de funcționari publici și persoane asimilate funcționarilor publici, în scopul de a evita, pe cât posibil, lacunele în incriminarea faptelor prevăzute la art.324, 327-329 și 332 CP RM.

Întrebarea, care se profilează, este următoarea: de ce este necesar ca, în legea penală, să existe două noțiuni utilizate în paralel, care se află într-o relație de tipul „parte-întreg”?

Răspunzând la întrebarea dată, menționăm: în urma adoptării, la 02.12.2011, a Legii privind modificarea și completarea unor acte legislative, printre altele: la alin.(1) art.324 CP RM, cuvintele „cu funcție de răspundere” au fost substituite cu cuvintele „publice sau a persoanei publice străine”; la alin.(1) art.327 și alin.(1) art.328 CP RM, cuvintele „cu funcție de răspundere” au fost substituite cu cuvântul „publică”; în dispoziția de la alin.(1) art.329 CP RM, cuvintele „cu funcție de răspundere” au fost substituite cu cuvântul „publică”; la alin.(1) art.332 CP RM, textul „cu funcție de răspundere, precum și de către un funcționar al autorității publice care nu este persoană cu funcție de răspundere,” a fost substituit cu cuvântul „publică”.

Totuși, alta a fost intenția inițială a autorilor respectivelor amendamente. Astfel, în proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative⁸, remarcăm că noțiunea „persoană publică” este definită în alin.(1) art.123 CP RM (nu în alin.(2) art.123 CP RM, cum este în legea în vigoare):

„Articolul 123. Persoana publică

(1) Prin persoană publică, potrivit prezentului Cod, se înțelege persoana care a fost numită ori aleasă într-o autoritate publică, instituție sau întreprindere de stat, căreia, cu titlu permanent ori provizoriu, în virtutea legii, i se acordă drepturi și obligații în ve-

derea exercitării funcțiilor și atribuțiilor de autoritate publică sau întreprinderii de acțiuni administrative de dispoziție ori organizatorico-economice”.

În acest mod, inițial, s-a dorit ca: 1) noțiunea „persoană cu funcție de răspundere” să dispară aproape cu totul din Codul penal, fiind înlocuită cu noțiunea „persoană publică”; 2) noțiunea „persoană publică” să „împrumute” înțelesul de la noțiunea „persoană cu funcție de răspundere”.

Faptul că, inițial, s-a dorit ca noțiunea „persoană cu funcție de răspundere” să omită aproape cu totul din Codul penal o demonstrează faptul că, în același proiect de lege, se stabilește: „În dispozițiile alin.(2) art.140; lit.e) alin.(2) art.165; lit.a) art.176; art.180; alin.(1) art.183; lit.a) alin.(1) art.184; lit.c) alin.(4) art.205; lit.c) alin.(3) art.206; alin.(1) art.225; alin.(1) art.226; lit.c) alin.(5) art.248; alin.(1) art.257; art.265; alin.(1) și lit.f) alin.(3) art.309¹; alin.(1) art.311; alin.(2) art.318; alin.(2) art.320; alin.(1) și lit.a) alin.(3) art.324; alin.(1) art.325; alin.(1) și lit.b) alin.(2) art.327; alin.(1) și lit.b) alin.(3) art.328; alin.(1) art.329; alin.(1) art.332; alin.(3) art.347; alin.(1) și (1¹) art.349; alin.(1) art.370; alin.(1) art.378 CP RM, după cuvântul „persoana”, la orice caz gramatical, cuvintele „cu funcție de răspundere” și „cu înaltă funcție de răspundere” se substituie, respectiv, cu cuvintele „publică” și „publică de rang înalt”, la cazul gramatical corespunzător”; „La alin.(1) art.256 CP RM, cuvintele „fără funcție de răspundere” se substituie cu cuvintele „care nu este o persoană publică”.”

Mai sus am utilizat formula „aproape cu totul”. Într-adevăr, ceea ce este specificat în continuare în textul proiectului analizat dovedește inconsecvența autorilor acestuia și contradicția vădită cu ceea ce autorii în cauză au declarat în *Nota informativă* la proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative: extinderea sferei subiectului actelor de corupție sau a faptelor de comportament coruptional la unele categorii de persoane prevăzute în Convenția ONU împotriva corupției și Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția va permite abordarea unitară a activității de prevenire și combatere a actelor de corupție și a celor conexe ale acestora, excluzându-se interpretarea subiectivă și înlăturarea unei lacune de reglementare⁹.

Or, la pct.8) și 9) din proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative¹⁰, se prevede: la alin.(1) art.324 CP RM, după cuvintele „funcție de răspundere” se introduc cuvintele „sau a persoanei publice străine”; la alin.(1) art.325 CP RM, după cuvintele „funcție de răspundere” se introduc cuvintele „persoanei publice străine”. Cu alte cuvinte, în aceste două cazuri, s-a dorit păstrarea sintagmei „persoană cu funcție de răspundere”. De ce? Nu este deloc clar.

Până la urmă, rezultatul final a constat în aceea că noțiunea „persoană cu funcție de răspundere” nu

a fost păstrată în art.324 și 325 CP RM, însă a fost păstrată în alte norme ale Codului penal: lit.b) art.122; alin.(1) art.123; art.134⁵; lit.e) alin.(2) art.165; lit.a) art.176; art.180; alin.(1) art.183; lit.a) alin.(1) art.184; lit.c) alin.(3) art.206; alin.(1) art.225; alin.(1) art.226; lit.c) alin.(5) art.248; alin.(1) art.257; art.265; alin.(1) art.309¹; alin.(1) art.311; alin.(2) art.318; alin.(2) art.320; alin.(3) art.347; alin.(1) și (1¹) art.349; alin.(1) art.370; alin.(1) art.378.

Substituirea noțiunii „persoană cu funcție de răspundere” cu noțiunea „persoana publică” a fost efectuată numai în alin.(1) art.324, alin.(1) art.325, alin.(1) art.327, alin.(1) art.328, alin.(1) art.329 și alin.(1) art.332 CP RM.

Nu este deloc clar pe care criterii s-a făcut această substituție selectivă. Cel mai probabil, s-a dorit lărgirea cât mai mult posibilă a cercului de subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.324, 327-329 și 332 CP RM, însă nu s-a dorit o lărgire a cercului de subiecți în cazul celorlalte infracțiuni în care persoana cu funcție de răspundere continuă să apară ca subiect.

În plus, este nelipsit de interes că sintagma „persoana cu înaltă funcție de răspundere” a fost înlocuită peste tot în textul Codului penal cu sintagma „persoană cu funcție de demnitate publică”.

La reperкусиunile de ordin practic ale dificultății delimitării precise a noțiunilor „persoană cu funcție de răspundere” și „persoană publică”, s-au referit S.Brînză și V.Stati: „Cadrul normativ extrapenal, de parte de perfecțiune, nu întotdeauna ne permite să răspundem tranșant la întrebarea: este oare făptuitorul o persoană cu funcție de răspundere sau un funcționar al autorității publice, al altei instituții, întreprinderi sau organizații de stat, care nu este persoană cu funcție de răspundere?”¹¹.

Nu poate fi neglijată nici observația din pct.2 al Avizului Direcției juridice a Parlamentului Republicii Moldova asupra proiectului de lege care a stat la baza amendamentelor operate la legea penală la 02.12.2011¹². Referitor la paralelismul noțiunilor legislative „persoana cu funcție de răspundere” și „persoana publică”, în acest act se consemnează: „Această neconcordanță s-a creat din motiv că autorul (se are în vedere autorul proiectului – *n.a.*) a încercat să introducă în legislația penală noțiunile propuse de actele internaționale, însă nu a luat în vedere și definițiile propuse în acestea a noțiunii de persoană publică”.

Ceea ce ne sugerează autorii Avizului Direcției juridice a Parlamentului Republicii Moldova asupra proiectului de lege, care a stat la baza amendamentelor operate la legea penală la 02.12.2011, este că în actele internaționale, care au servit ca model pentru definirea în alin. (2) art.123 CP RM a noțiunii „persoană publică” – Convenția ONU împotriva corupției și Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția – nu găsim noțiuni de genul celei de „per-

soană cu funcție de răspundere”, excluzându-se orice paralelism de noțiuni care nu face decât să îngreuneze interpretarea și aplicarea corectă a legii penale.

Pe cale de consecință, luând în considerație 1) că noțiunea „persoană cu funcție de răspundere” a devenit una anacronică și 2) că această noțiune are un domeniu de incidență care se subordonează domeniului de incidență a noțiunii „persoană publică”, recomandăm eliminarea din art.123 CP RM a alineatului (1). În afară de aceasta, propunem substituirea sintagmei „persoană cu funcție de răspundere” prin sintagma „persoană publică” în următoarele norme ale Codului penal: lit.b) art.122; alin.(1) art.123; art.134⁵; lit.e) alin.(2) art.165; lit.a) art.176; art.180; alin.(1) art.183; lit.a) alin.(1) art.184; lit.c) alin.(3) art.206; alin.(1) art.225; alin.(1) art.226; lit.c) alin.(5) art.248; alin.(1) art.257; art.265; alin.(1) art.309¹; alin.(1) art.311; alin.(2) art.318; alin.(2) art.320; alin.(3) art.347; alin.(1) și (1¹) art.349; alin.(1) art.370; alin.(1) art.378.

În încheiere, formulăm următoarele **concluzii** cu privire la analiza unor controverse legate de statutul persoanei publice privită ca subiect special al infracțiunilor prevăzute în cap. XV din partea specială a Codului penal:

1) nu poate fi producătoare de efecte juridice (adică nu poate da naștere, modifica sau stinge raporturi juridice) exercitarea de funcții pur profesionale de către medici, pedagogi și alte asemenea persoane. Executând obligațiunile de natură profesională, astfel de persoane nu au cum să apară în postura de persoană publică. Numai în cazul în care, în prezența anumitor circumstanțe, medicii, pedagogii sau alte asemenea persoane ajung să exercite funcții producătoare de efecte juridice (de exemplu, să acorde drepturi sau să elibereze de obligații), activitatea „subadministrativă” a medicilor, pedagogilor etc. se poate transforma într-o activitate administrativă. În acest caz, astfel de persoane pot evolua în calitate de subiecți ai infracțiunilor prevăzute la art.324, 327-329 și 332 CP RM;

2) *de lege lata*, noțiunea „persoană cu funcție de răspundere”, definită în alin.(1) art.123 CP RM, și noțiunea „persoană publică”, definită în alin.(2) art.123 CP RM, se află într-o relație de tipul „parte-întreg”. Așa cum e concepută în alin.(2) art.123 CP RM, noțiunea „persoană publică” este într-atât de cuprinzătoare, încât nu considerăm că există vreun exemplu când

persoana are statut de persoană cu funcție de răspundere, dar nu are statutul de persoană publică;

3) paralelismul noțiunilor „persoană cu funcție de răspundere” și „persoană publică”, admis în cadrul legii penale, nu face decât să îngreuneze interpretarea și aplicarea corectă a legii penale.

Recenzent:
Vitalie STATI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Note:

¹ Егорова Н., *Служащий как специальный субъект преступления в уголовном праве России*, în *Уголовное право*, 2004, № 2, с.26-28.

² Brînza S., Stati V., *Drept penal. Partea specială*, vol. II, Tipografia Centrală, Chișinău, 2011, p.858.

³ Țurcan I., *Răspunderea penală pentru coruperea pasivă*, CEP USM, Chișinău, 2011, p.129.

⁴ Nastas I., *Coruperea pasivă și coruperea activă în reglementarea legislației penale a Republicii Moldova: Teză de doctor în drept*, Chișinău, 2009, p.135.

⁵ *Veștile Sovietului Suprem al RSS Moldovenești*, 1985, nr.3.

⁶ Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 06.12.2011. Dosarul nr.1ra-862/11 // www.csj.md (vizitat 08.08.2012)

⁷ *Criminal Law Convention on Corruption. Explanatory Report* // <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/173.htm> (vizitat 08.08.2012)

⁸ Proiectul legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative // <http://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=943c175f-48ff-432e-b8c1-268c51c187ef> (vizitat 07.08.2012)

⁹ Nota informativă la proiectul de lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative // <http://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=943c175f-48ff-432e-b8c1-268c51c187ef> (vizitat 07.08.2012)

¹⁰ Proiectul legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative // <http://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=943c175f-48ff-432e-b8c1-268c51c187ef> (vizitat 07.08.2012)

¹¹ Brînza S., Stati V., *op.cit.*, p.857-858.

¹² Avizul Direcției juridice a Parlamentului Republicii Moldova asupra proiectului de Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (nr.1176 din 16.05.2011) // <http://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=943c175f-48ff-432e-b8c1-268c51c187ef> (vizitat 07.08.2012)